

አማርኛ

እንደ አፍ መፍቻ ቋንቋ

የተማሪ መጽሐፍ

5ኛ ክፍል

በደ/ብ/ብ/ህ/ክ/መንግስት ትምህርት ቢሮ

አማርኛ

እንደ አፍ መፍቻ ቋንቋ

የተማሪ መጽሐፍ

5ኛ (፭) ክፍል

አስማምቶ አዘጋጅቶ፡-

1. አየለ መሎሬ (M.A)
2. መስከረም አበራ (M.A)
3. ሰናይት ኃ/ሚካኤል (B.A)

አርታኢ፡- ኢሳይያስ ይልማ (M.A)

በአዲስ አበባ ት/ቢሮ ተዘጋጅቶ በደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መ/ትምህርት ቢሮ እና በዲላ መምህራን ት/ኮሌጅ የተስማማ

በደ/ብ/ብ/ህ/ክ/መንግስት ትምህርት ቢሮ

ይህ መጽሐፍ የተዘጋጀው በደቡብ ብሔሮች ብሔረሰቦች ሕዝቦች ክልላዊ መንግስት በኩል በተገኘ የገንዘብ ድጋፍ ሲሆን የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ትምህርት ሚኒስትርና የደቡብ ብሔሮችና ብሔረሰቦች ሕዝቦች ክልላዊ መንግስት ትምህርት ቢሮ እና በዲላ ትምህርት ኮሌጅ የቴክኒክ ድጋፍ በአማርኛ ቋንቋ የተዘጋጀ ሲሆን አጠቃላይ የሕትመት ወጪው በደቡብ ብሔሮችና ብሔረሰቦች ሕዝቦች ክልላዊ መንግስት ተሸፍኗል።

የመጽሐፍ ሕጋዊ ቅጂ ባለቤት © 2014 ዓ.ም የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ትምህርት ሚኒስትርና የደቡብ ብሔሮችና ብሔረሰቦች ሕዝቦች ክልላዊ መንግስት ትምህርት ቢሮ ናቸው።

ውድ ተማሪዎች!

ለዚህ መማሪያ መጽሐፍ ተገቢውን እንክብካቤና ጥበቃ አድረጉ!

ይህ መማሪያ መጽሐፍ የትምህርት ቤታችሁ ንብረት ነው። መጽሐፉ እንዳይበላሽ ወይም እንዳይጠፋ መጠንቀቅ አለባችሁ። መጽሐፉን በጥንቃቄ ለመያዝ ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን መመሪያዎች ተግባራዊ አድርጉ።

1. መጽሐፉን ከጉዳት ለመከላከል በላስቲክ ወይም በወረቀት ሸፍኑት።
2. መጽሐፉን ሁል ጊዜ በደረቅና በንጹህ ቦታ አስቀምጡት።
3. መጽሐፉን ለመጠቀም ስትዘጋጁ በቅድሚያ እጃችሁ ንጹህ መሆኑን አረጋግጡ።
4. በመጽሐፉ ሽፋን ወይም በውስጥ ገጾቹ ላይ አትጻፉ።
5. በመጽሐፉ ገጾች መካከል በቦታው ምልክት ለማድረግ ስትፈልጉ ብጣሽ ወረቀት፣ ክር ወይም ካርድ ተጠቀሙ።
6. በመጽሐፉ ውስጥ ያሉትን ሥዕሎች ወይም ገጾች በፊጹም አትቅደዱ።
7. በመጽሐፉ ውስጥ የተቀደዱ ወይም የተገነጠለ ገጽ ሲኖር በሙጫ ወይም በሌላ ንጹህ ማጣበቂያ አጣብቁት።
8. መጽሐፉን ከቦርሳችሁ ውስጥ ስታስገቡ ወይም ስታወጡ ጥንቃቄ አድርጉ።
9. መጽሐፉን ለሌላ ሰው ስታቀብሉም ሆነ ከሌላ ሰው ስትቀበሉ ተገቢውን ጥንቃቄ አድርጉ።
10. መጽሐፉን ስትጠቀሙ ሽፋኖቹና ገጾቹ እንዳይገነጠሉ መጽሐፉን በጀርባው አስቀምጡት፤ ከዚያም ጥቂት ገጾችን ቀስ እያላችሁ በየተራ ግለጡ፤ በግራና በቀኝ እጃችሁ የያዛችሁትን የመጽሐፉን ክፍል በኃይል አትጫኑት (አትመንጭቁት)።

ማሳሰቢያ ለመምህሩ፡- በተማሪ መጽሐፉ ከቀረቡ ምንባቦች አብዛኞቹ ተማሪዎች በለሆላስ እንዲያነቡ የሚያዙ ናቸው። ክፍልዎት ውስጥ ማየት የማይችል ተማሪ ካለ አንብቦ በሚያገዝ ረዳቱ አማካይነት ቀድሞ አንብቦ እንዲመጣ በቤት ስራ መልክ ይሰጧቸው። ረዳት የሌለው ከሆነ ክፍል ከመግባትም በፊት ከትምህርት ሰአት ውጪ በማንበብ ያግዟቸው።

ማውጫ **ገጽ**

ምዕራፍ አንድ

ጓደኝነት _____ 1

ምዕራፍ ሁለት

ጽዳትና ንጽሕና _____ 14

ምዕራፍ ሶስት

ልማድ _____ 31

ምዕራፍ አራት

የትራፊክ ደህንነት _____ 45

ምዕራፍ አምስት

የአካባቢ ጥበቃ _____ 56

ምዕራፍ ስድስት

አደንዛዥ እጾችና ንጥረ ነገሮች _____ 73

ምዕራፍ ሰባት

ምግብ _____ 90

ምዕራፍ ስምንት

በኢትዮጵያ የሚገኙ የዱር እንስሳት _____ 107

ምዕራፍ ዘጠኝ

ባህላዊ ጫዋታዎች _____ 125

ምዕራፍ አስር

ስነ-ቃል _____ 142

መግቢያ

ይህ መጽሐፍ የ5ኛ ክፍል የአማርኛ ቋንቋን በአፍ መፍቻነት ለሚማሩ ተማሪዎች በቋንቋው በብቃት ማዳመጥ፣ መናገር፣ ማንበብ፣ መጻፍ እንዲችሉና በተጨማሪም የቃላት እና የሠዎስው ዕውቀት እንዲያገኙ ለማድረግ ተሻሽሎ የተዘጋጀው የአፍ መፍቻ ቋንቋ ሥርዓተ ትምህርት አካል ነው። ከዚህ በተጨማሪም መጽሐፉ የዚህን የክፍል ደረጃ ሥርዓተ ትምህርትና ስለሚሰጡ ትምህርቶች ሽፋን መረጃ ይሰጣል። በመሆኑም ተማሪዎችና ወላጆች በትምህርት ቤት የተከናወኑ ተግባራትን ለማስቀጠልና ይበልጥ ለማዳበር በጋራ ለመሥራት ያስችላቸዋል።

መሰረታዊ መርሆዎች

- ተማሪዎች በማህበረሰብ ሕይወት ውስጥ አስፈላጊ ስለሆኑ የማዳመጥ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮች ይማራሉ።
- ተማሪዎች በነገዚሁ የማዳመጥ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮች የተጻፉ ምንጫዎችን ካዳመጡ በኋላ፣ በእነሱ ላይ በመመስረት ይናገራሉ።
- በቀጣይም በማሕበረሰቡ ውስጥ አስፈላጊ ስለሆኑ የምንጣብ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮች ይማራሉ። ስለነዚህ የምንጣብ ይዘቶች የተጻፉ ምንጫዎችን ካነበቡ በኋላ ፣ በእነሱ ላይ በመመስረት ጽሁፍ ይጽፋሉ።
- አራቱን ክሂሎች ከላይ በተቀመጠው መሰረት ከተማሩ በኋላ በክፍል አምስትና ስድስት የቀረቡትን የቃላትና የሰዎስው ትምህርቶችን በየምዕራፉ በተገለጸው ዓላማ መሰረት ይማራሉ።
- ተማሪዎች በምዕራፎቹ ይዘቶችና በርዕሰጉዳዮች ላይ ተመስርተው የቀረቡ ጽሁፎችን በሚማሩ ቢጤዎቻቸውና በቡድን አብረዋቸው ከሚሰሩ

ተማሪዎች ይማማራሉ።

በቤት ውስጥ ከቤተሰብ ጋር መማር

ተማሪዎች በትምህርት ቤት የሚቀስሟቸውና በቤታቸው ከወላጆቻቸው ጋር የሚሠሯቸው በርካታ ትምህርታዊ ተግባራት አሉ። ስለዚህ ወላጆች ከእነዚህ በርካታ ተግባራት ቢያንስ የተወሰኑትን ከልጆቻቸው ጋር በጋራ እንዲሠሩ ይጠበቃል።

ለምሳሌ

፩. የየአለቱን ትምህርት ክቴሌቪዥን፣ ከሬዲዮ ወይም ከድረገጽ ስለርዕስ ጉዳይ አዳምጦ ወይም ተመልክቱ በማለት።

፪. ልጆች የተሰጣቸውን የቤትሥራ ሲሠሩ፣ ራስን ወይም ሌሎች የቤተሰብ አባላትን በቃለመጠይቅ፣ ንግግርን በመጻፍ ወይም በንግግር ልምምድ ወቅት በመሳተፍ አብሮ በመሥራት

፫. ወላጆች የሳምንቱን ወይም የዕለቱን የምንባብ ይዘት ወይም ርዕስ ጉዳይ ልጆቻችሁን በመጠየቅና በትምህርት ቤት ያነበቧቸውን ምንባቦች በጋራ በማንበብ። ይህንንም ልጆች ወይም ወላጆች ለብቻ ወይም በየተራ በማንበብ ሊተገብሩት ይችላሉ።

፬. ልጆቻቸውን የተለያዩ ጥያቄዎችን በመጠየቅ ስለምንባቡ በማወያየት።

፭. ስለርዕስጉዳይ የሚያወሱ ሌሎች ጽሁፎችን ከመጻሕፍት፣ ከጋዜጦች ወይም ከመጽሔቶች ፈልጋችሁ አንብቡ በማለት።

፮. በግል እንዲያነቡ በማድረግና ስላነበቡት ጉዳይ በማወያየት።

፯. ልጆች በክፍል ውስጥ ምን ምን እንደተማሩ ደብተራቸውን በጋራ ተመልክቱ፤ ስለምን እንደተማሩና ምን እንደተረዱ የሚከተሉትን ዓይነት ጥያቄዎች በማንሳት ተወያዩ።

፰. የመጻፍ ችሎታቸውን ለማዳበር የተማሯቸውን ዝርዝር ክሂሎች በመረዳት ምን እንደተማሩ ለማወቅ የሚከተሉትን ዓይነት ጥያቄዎች ልጆቹን ጠይቋቸው፤ ለምሳሌ፣ የቃላት ፊደላት በተገቢ ሁኔታ ተጽፈዋል/ ተሰድረዋል ወይ? በዓረፍተ ነገሮች ውስጥ/መካከል/ ያሉት ሥርዓተነጥቦች (አራት ነጥብ፣ነጠላ ሰረዝ፣ ድርብ ሰረዝና የመሳሰሉት) በተገቢ ቦታቸው ገብተዋል ወይ? ወዘተ.

፱. ልጆች አጫጭር ደብዳቤዎች (ለምሳሌ፡- ለቤተሰብ አባላት ወይም ለጓደኞች) እንዲጽፉ ወይም በዕለቱ ወይም በሳምንቱ ስለተከሰቱ ጉዳዮች ፣ ስለአንድ ጉዳይ ያላቸውን አስተያየት ወዘተ. እንዲጽፉ አበረታቷቸው።

ምዕራፍ አንድ

ጓደኝነት

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- ስለጓደኝነት ያላችሁን አመለካከት አዳምጣችሁ ታንጸባርቃላችሁ።
- ጽሑፉን አንብባችሁ መልእክቱን ትገልጻላችሁ።
- ከጓደኞቻችሁ ጋር እንዴት ጊዜ እንደምታሳልፉ፣ በቀላል ዓረፍተ ነገር አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- ምንባቡን መሰረት አድርጋችሁ ከምንባቡ የወጡ ጥያቄዎችን ትመልሳላችሁ።
- ለቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ትሰጣላችሁ።
- የወልና የተጸውዎ ስሞችን ትለያላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

የንጉሱ ልጆች

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር 1:-

የሚከተሉት ቃላት ያላቸውን ፍቺ ለመምህራቸው በቃል ተናገሩ።

ሀ. ሰረገላ	ሐ. እልፍኝ	ሠ. አደጋ ጣዮች
ለ. አጀብ	መ. ፈረስ ጉግስ	ረ. ግዳይ

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በቃላቸው አጭር መልስ ስጡ።

ሀ. ልጆች መስማት ያለባቸው የማንን ምክር ነው? የወላጆቻቸውን ወይስ የንደኞቻቸውን? ለምን?

ለ. ከላይ የቀረበውን ስዕል በመመልከት የምታዳምጡት ምንባብ ስለምን እንደሚያወሳ ገምቱ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1:-

ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች፣ ባዳመጣችሁት ታሪክ መሰረት፣ ትክክል የሆነውን «እውነት» ትክክል ያልሆነውን ደግሞ «ሀሰት» በማለት በቃል መልሱ።

ሀ. የምዕራቡ ንጉስ ከህግ ሚሰቱ የወለደው አንድ ልጅ ብቻ ነበር።

ለ. የኔ ቢጤዋ ልጅ ከንጉሱ ልጅ በእድሜ የሚበልጥ ነው።

ሐ. የኔ ቢጤዋ ልጄን ለንጉሱ ለመስጠት ፍላጎት አልነበትራም።

መ. ንጉሱ ለኔ ቢጤዋ ልጅ ከወለደው ልጅ እኩል እንክብካቤ ያደርግለት ነበር።

ሠ. ከአንድ ዛፍ ላይ ወጥቶ ምሽቱን ያሳለፈው የንግስቲቱ ልጅ ነበር።

ተግባር 2:-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ታሪክ መሰረት በቃላችሁ መልሱ::

ሀ. ዛፍ ላይ የወጣው ባለታሪክ፣ ምሽቱን ዛፍ ላይ ወጥቶ ለማሳለፍ የተገደደው ለምንድን ነው?

ለ. ሁለቱ ወንድማማቾች ተቀጣጥረው የተለያዩት ለምንድን ነው?

ሐ. ባለታሪኩ ከገደላቸው እንስሳት እየቆረጠ በኮሮጆ የሚያስገባው ለምንድን ነበር?

መ. የንጉሱ ልጆች ከቤተ መንግስት ሹልክ ብለው አጃቢ ሳያስከትሉ መሄዳቸው ተገቢ ነው ብላችሁ ታስባላችሁ? ለምን?

ሠ. ካዳመጣችሁት ታሪክ ምን ተማራችሁ?

ረ. ሴትዮዋ ልጇን ለንጉሱ መስጠቷ ተገቢ ነው ትላላችሁ?

ሰ. ባለታሪኩ ቀጥሎ ምን የሚገጥመው ይመስላችኋል?

ክፍል ሁለት:- ንባብ

ጓደኛ መሆን

ቅድመ ንባብ

ተግባር:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ::

ሀ. ጓደኝነት ማለት ምን ማለት ነው?

ለ. በሁለት ጓደኛዎች መካከል አለመግባባት ቢፈጠር ምን ማድረግ አለባቸው ብላችሁ ታስባላችሁ?

የንባብ ሒደት

ተግባር፡-

የሚከተለውን ምንባብ በለሆሳስ (ድምፅ ሳታሰሙ) አንብቡ፡፡

ጓደኛ መሆን

ሁለት እጅግ የሚዋደዱ ጓደኛዎች ነበሩ። የትም ቦታ ሲሄዱ አይለያዩም ነበር። እንደለመዱት አብረው ወደ አንድ ሀገር በእግራቸው ይጓዙ ነበር። መንገድ በዝምታ ይረዝማልና እየተጫወቱ ነበር የሚጓዙት። አንዳንድ ጨዋታ በድካም መንፈስ ከተጫወቱት ለጠብ ይዳርጋል። ድካም የትግስትን አቅም ይፈታተናል፤ ለዚህ ነው የሀገሬ ሰው «የድካምና የእረፍት ጨዋታ ለየቅል ነው» የሚለው።

እነዚህም ጓደኛዎች የእረፍትን ጨዋታ ለድካም አምጥተውት ኖሮ አለመግባባት ተፈጠረ። አንድኛው ታዲያ ብልጭ ሲልበት በቡጢ ግጥም የማድረግ ልምድ ነበረበትና በጓደኛው ላይ ዓለም ያወቀው ቦክሰኛ የሆነው ታይስን የማይችለውን ቡጢ ሰነዘረበት። ቡጢውን የቀመሰው ጓደኛም የፊቱን ደም ጠርጎ እያበጠ

የሄደውን ግንባሩን ዳበሰው። እጅግም አዘነና ጉዞውን አቋርጦ በበረሃው አሸዋ ላይ ተቀመጠ። አንገቱን ግራና ቀኝ እያወዛወዘ ሀዘኑን ገለጠ። ንዴቱ በውስጡ እንደሚንተከተክ ሽሮ ቡልቅ ቡልቅ ይልበት ጀመር። መልሰህ «በለው! በለው!» እያለ ስሜቱ አስቸገረው።

ጓደኛዎቹ ምንም ሳያወሩ ቢሄዱ ኖሮ የሚጣሉ ይመስላችኋል?

ከዚህ በኋላ በጓደኛው ላይ ምን ያደርጋል ብላችሁ ታስባላችሁ?

ያን ጊዜ አይኑን አማተረና አንዳች እንጨት ፈልጎ አገኘ። በአሸዋም ላይ «ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ግንባራ ላይ በቡጢ መታኝ» ብሎ ጻፈ። ቀና ብሎ ሲያይም ጓደኛው ጥሎት በመሄድ ላይ ነበር። እርሱም ያንን ጽሑፍ በአሸዋው ላይ ትቶት ጓደኛውን ተከትሎት ሄደ። ብልጭ ብሎበት የተማታው ጓደኛውም እጅግ ተጸጸተ። በጓደኛው እግር ላይ ወድቆም ይቅርታ ጠየቀ። የተመታውም ይቅርታውን ተቀብሎ አብሮት ተጓዘ። የነበረውን ሁሉ ረስተው ደስ የሚል ጨዋታ እየተጫወቱ ተጓዙ። በመንገዳቸው ላይ አንድ ወንዝ ጋር ደረሱ። በአሸዋውና በሙቀቱ የተነሳ ተዳክመውና በላብ ተዘፍቀው ስለነበር፣ ልብሶቻቸውን አውልቀው ወደ ወንዙ ገቡ። ወዲያና ወዲህ እየዋኙ ድካማቸውን በመርሳት ላይ እያሉ፣ ያ በቡጢ የተመታውን ወንዙ ነጥቆ ይዞት ሄደ። ሁኔታውን ያየው ሌላው ጓደኛውም ያለ የሌለ ጉልበቱንና ብልሀቱን ተጠቅሞ እየዋኘ ጓደኛውን በወንዝ ከመወሰድ ታደገው። በአንድ እጁ እየሳበም ወደዳር አደረሰው። በወንዝ ከመወሰድ የዳነው፣ ከወንዝ ከወጣ በኋላ አሸዋው ላይ ተቀምጦ በአቅራቢያው ያገኘውን አለት ባልጨት ድንጋይ መቀጥቀጥ ጀመረ። ለብዙ ሰአታት ከቀጠቀጠ በኋላ በድንጋይ ላይ «ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ሕይወቴን ከሞት ታደጋት» ብሎ ጻፈ።

አስቀድሞ የተማታው፣ በኋላም ጓደኛውን ያተረፈው በሆነው ነገር ሁሉ ተገረመ። ጓደኛውንም እንዲህ ሲል ጠየቀው «ቅድም ግንባርህን በቡጢ ስመታህ፤

‹የምወደው ጓደኛዬ ግንባራን መታኝ› ብለህ በአሸዋ ላይ ጻፍክ። አሁን ግን በወንዙ ከመወሰድ ሳድንህ ‹የምወደው ጓደኛዬ ሕይወቴን ከሞት ታደጋት› ብለህ በድንጋይ ላይ ጻፍክ። ያንን በሚጠፋ አሸዋ ላይ፣ ይህንን ግን በማይጠፋ ድንጋይ ላይ ጻፍክው። ለምን?›

ጓደኛውም መለሰ። «ቅድም ጉዳት አደረስክብኝ፤ እኔም አዘንኩብህ፤ ተቀየምኩህም፤ ተሰምቶኛል፤ ተናድጃለሁም። ነገር ግን የእኔና የአንተ ባልንጀርነት እንዲቀጥል ከተፈለገ መርሳት መቻል አለብኝ። ስለዚህ በአሸዋ ላይ ጻፍኩት። አየህ ሰዎች በእኛ ላይ ክፉ ሲያደርሱብን የይቅርታ ነፋስ ጠርጎ ሊወስደው ይችላል ዘንድ በአሸዋ ላይ ብንጽፈው መልካም ነው። በኋላ ሕይወቴን ከሞት ስትታደጋት ግን ዘወትር እንዳስታውሰው ስለምፈልግ በማይጠፋ ድንጋይ ላይ ጻፍኩት። ሰዎች የሚያደርጉልንን በጎ ነገር ሁሉ ማንም ሊያጠፋው በማይችል ልብ ላይ መጻፍ አለብን። ጓደኛችንን መውደድ የምንችለው በጎ ነገሮችን አዘውትረን ካስታወስን ብቻ ነው።» ጓደኛውም አቀፈው።

(ምንጭ፡ ዳንኤል ክብረት፣ 2008፣ የሚከራይ አማትና ሌሎች፣ ገጽ 9-11)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1:-

ቀጥሎ በ«ሀ» ረድፍ በምንባቡ ላይ ያሉ አንቀጾች ቅደም ተከተል የቀረቡ ሲሆን በ«ለ» ረድፍ ከቀረቡት የየአንቀጾቹ ዋና ዋና ሀሳቦች ጋር በማዛመድ መልሱ።

ሀ

ለ

1. አንቀጽ አንድ	ሀ. በቡጢ የተመታው ልጅ በአሸዋ ላይ ጻፈ
2. አንቀጽ ሁለት	ለ. በጓደኛሞቹ መካከል አለመግባባት ተፈጠረ
3. አንቀጽ ሶስት	ሐ. የተማታው ልጅ ተጸጽቶ ይቅርታ ጠየቀ

4. አንቀጽ አራት

መ. የትም ቢሄዱ የማይለያዩና የሚዋደዱ

ጓደኛዎች ነበሩ

ተግባር 2:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛውን መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ መልሱ።

1. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የትዕግስትን አቅም የሚፈታተነው ምንድን ነው?

ሀ. ይቅር ባይነት ለ. ድካም ሐ. እልኸኛነት መ. ረሀብ

2. በቡጢ የተመታው ልጅ ማዘኑን የገለጸው ምን በማድረግ ነው?

ሀ. አንገቱን በማወዛወዝ ለ. በማልቀስ

ሐ. አሸዋ ላይ በመጻፍ መ. ይቅርታ በመጠየቅ

3. «ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ግንባራ ላይ በቡጢ መታኝ» ብሎ የጻፈው ምን ላይ ነው?

ሀ. በድንጋይ ላይ ለ. በአለት ላይ

ሐ. በወረቀት ላይ መ. በአሸዋ ላይ

4. በቡጢ የተማታው ልጅ ጓደኛው እግር ላይ የወደቀው ለምንድን ነው?

ሀ. እየሮጠ ሲሄድ ለ. ጓደኛው በቡጢ ስለመታው

ሐ. ይቅርታ ለመጠየቅ መ. ጓደኛውን ለመጣል

5. ጓደኛዎቹ ልብሳቸውን አውልቀው ወደ ወንዝ የገቡት ለምንድን ነው?

ሀ. ዉሀ ለመጠጣት

ለ. ስለደከማቸው

ሐ. ዋና ስለሚወዱ

መ. ልብሳቸውን ለማጠብ

ተግባር 3:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ በመጻፍ መልሱ።

ሀ. «መንገድ በዝምታ ይረዝማል» የሚለው ዓረፍተ ነገር የያዘውን ሀሳብ አብራርታችሁ ግለጹ።

ለ. «የድካምና የአረፍት ጨዋታ ለየቅል ነው» የተባለበት ምክንያት ምንድን ነው?

ሐ. በቡጢ የተመታው ልጅ አለቱን በባልጨት ሲቀጠቅጥ የነበረው ለምንድን ነው?

ክፍል ሦስት:- ቃላት

ተግባር 1:-

ቀጥሎ በ«ሀ» ረድፍ ለቀረቡት ከምንባቡ የወጡ ቃላትና ሐረጎች ተመሳሳይ ፍቺዎቻቸውን በ«ለ» ረድፍ ከቀረቡት በመምረጥ እያዛመዳችሁ መልስ ስጡ።

ሀ

ለ

1. ጉልበት

ሀ. ተመለከተ

2. እየተጨዋወቱ

ለ. አቅም

3. አማተረ

ሐ. ጡጫ

4. ብልጭ አለበት

መ. እያወሩ

5. ቡጢ

ሠ. በራብት

6. ባልንጀርነት

ረ. ተናደደ

ሰ. ወዳጅነት

ተግባር 2:-

ከዚህ በታች በቀረበው አንቀፅ ውስጥ ያሉትን ባዶ ቦታዎች በቅንፍ ውስጥ በቀረቡት ቃላት ተቃራኒ አሟሉ።

መጥፎ ሰው የጓደኛው 1 (ወዳጅ) ስለሆነ፣ ሁልጊዜ የሚመኘው በጓደኛው ላይ 2 (በጎ) ማድረግን ነው። ከዚህም በላይ፣ ጓደኛው ሲሳሳት 3 (ለይቅርታ) ይቸኩላል። በአጠቃላይ የመጥፎ ሰውና የክፉ ሰው ባህሪ 4 (ለየቅል) ነው።

ክፍል አራት:- ጽሕፈት

የአንቀጽ ተዋቃሪ አካላት

አንቀጽ ሰለአንድ ሀሳብ ብቻ የሚገልጹ ዓረፍተ ነገሮች ስብስብ ሲሆን ሁለት ተዋቃሪ አካላት አሉት። እነሱም ዋና ዓረፍተ ነገር እና መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገር ናቸው።

ዋና ዓረፍተ ነገር:- በአንቀጹ የሚነሳውን ጉዳይ ጠቅለል አድርጎ የሚያነሳ የአንቀጹ ክፍል ነው። ይህ የአንቀጽ ክፍል በተጨማሪም ኃይለ ቃል፣ መሪ ዓረፍተ ነገር ወይም መንደርደሪያ ዓረፍተ ነገር ፣ ማዕከላዊ ሀሳብና መሪ አረፍተ ነገር በመባል ይታወቃል።

መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገር፡- በመንደርደሪያ ዓረፍተ ነገሩ የተገለጸውን ሀሳብ የሚያጠናክሩ ወይም የሚያብራሩ ዓረፍተ ነገሮች ናቸው። የአንቀጽ ዝርዝር አረፍተ ነገር፣ ዝርዝር ሀሳብና የሀይለቃሉ ደጋፊ ሀሳብ በመባል ይታወቃል።

ዋና ዓረፍተ ነገርንና መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገርን ለመለየት የሚከተለውን ምሳሌ ተመልከቱ።

አውቶቡሱ መንገዱን እንደያዘ ሦስት ዓይነት ጩኸት ማሰማት ጀመረ። አንደኛው የሞተሩ ጩኸት፣ ሁለተኛው የመኪናው ጡሩምባ (ክላክስ) ጩኸት፣ ሦስተኛው የአውቶቡሱ የቴፕ ማጫወቻ ጩኸት ነበር። ዱሮ ተሳፋሪዎች ገፋሆኝ፣ ቦታዬን ወሰድክብኝ፣ እግሬን ረገጥክኝ፣ ልጄን ተጫንሻት እያሉ፣ ያሰሙት የነበረው ጩኸት የአውቶቡሶቹ ውስጣዊ ሁኔታ በመሻሻሉ የቀረ ይመስላል። ስለሆነም፣ በአሁኑ ጉዞዬ ስላልሰማሁት ከቁጥር አላስገባሁትም።

ከላይ በቀረበው አንቀጽ «አውቶቡሱ መንገዱን እንደያዘ ሦስት ዓይነት ጩኸት ማሰማት ጀመረ።» የሚለው ዋና ዓረፍተ ነገር ሲሆን ቀሪዎቹ ደግሞ መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገሮች ናቸው።

ተግባር 1፡-

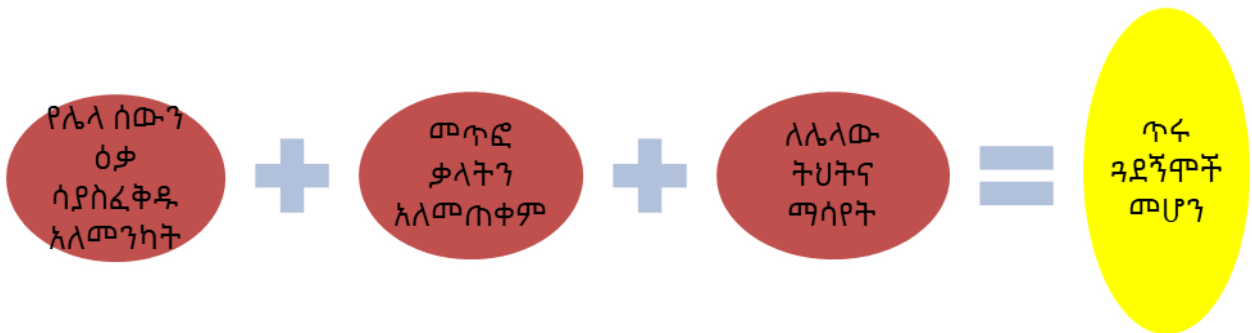
የሚከተለውን አንቀጽ በደብተራችሁ ላይ ከፃፋችሁ በኋላ፣ ከኃይለ ቃሉ ስር በማስመር ለመምህራችሁ አሳዩ።

ከሰው ልጆች ማኅበራዊ ችግሮች አንዱ ወንጀል ነው። ወንጀል በአንድ ማኅበረሰብ ውስጥ ተቀባይነት የሌለው ተግባር ነው። ወንጀል የሚሰራ ሰው በማኅበረሰብ ላይ ብቻ ሳይሆን፣ በቤተሰቡ ላይም ከፍተኛ ጉዳት ያደርሳል። ወንጀለኛ የሚያስተዳድራቸውን የቤተሰብ አባላት በሚገባ ሊያኖራቸው አይችልም።

ተግባር 2:-

የሚከተለውን የቢጋር ሠንጠረዥ መሰረት በማድረግ ኃይለ ቃልና መዘርዘራዊ ዐረፍተ ነገሮችን የያዘ አንቀፅ ጽፋችሁ፤ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አንብቡ።

ክፍል አምስት:- ሰዋሰው

ማስታዎሽ

የተጸውፆ ስም እና የወል ስም

የተጸውፆ ስም የሚባለው የአንድ ግለሰብ፣ ቦታ፣ ሀገር፣ ወዘተ. የግል ስያሜ (መጠሪያ) ነው።

ምሳሌ:- ዳንኤል፣ ሰይድ፣ ትንቢት፣ ማህሌት፣ አንሻ፣ ኢትዮጵያ፣ ጅማ፣ አዲስ አበባ

የወል ስም የሚባለው ተመሳሳይ ግብር ያላቸው ሰዎች ወይም ቡድኖች የጋራ መጠሪያ ነው።

ምሳሌ:- ሰው፣ በግ፣ ላም፣ ወፍ፣ ተማሪ፣ መምህር፣ ከተማ

ተግባር :-

የሚከተለውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ በማዘጋጀት፣ ቀጥሎ ከ"ሀ" እስከ "ተ" የተዘረዘሩትን ቃላት በትክክለኛው የስም ምድባቸው ላይ የሩቅ ምልክት በማድረግ መልሱ።

ተ.ቁ	ቃል	የወል ስም	የተጻውያ ስም
ሀ	አባይ		
ለ	ወንዝ		
ሐ	ብላቴ		
መ	ልጅ		
ሠ	ንጉስ		
ረ	ፈረስ		
ሰ	ወርቅነሽ		
ሸ	አለማየሁ		
ቀ	ነብር		
በ	አፍሪካ		
ተ	ዘበርጋ		

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ስዋስው ናቸው።

- አንቀጽን የሚያዋቅሩት ኃይለ ቃልና መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገሮች ናቸው። ኃይለ ቃል የአንቀጹን ዋና ሀሳብ የሚይዝ ዓረፍተ ነገር ሲሆን መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገሮች ደግሞ ኃይለ ቃሉን የሚያብራሩት ዓረፍተ ነገሮች ናቸው።
- ስም በዓረፍተ ነገር ውስጥ በባለቤትነትና በተሳቢነት የሚያገለግል የቃል ክፍል ሲሆን የወል ስም እና የተጻውኦ ስም በሚባሉ የስም አይነቶች ይመደባል።
- የወል ስም ተመሳሳይ ተፈጥሮ ያላቸው ነገሮች በጋራ የሚጠሩበት ስያሜ ሲሆን የተጻውያ ስም ደግሞ ለአንድ ግለሰብ ወይም ነገር የሚሰጥ የግል መጠሪያ ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. በምንባቡ ውስጥ ባሉት አንቀጾች ውስጥ የሚገኙትን ኃይለ ቃልና መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገሮች አውጥታችሁ አሳዩ።

2. ቀጥሎ የቀረቡትን ስሞች የወል ስም ወይም የተጻውኦ ስም መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ሀ. በሬ

ለ. ተራራ

ሐ. ማክቤል

መ. ወንዝ

ምዕራፍ ሁለት

ጽዳትና ንጽሕና

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡
 ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ ተማሪዎች፡-

- የሚነበብላችሁን አዳምጣችሁ ትመልሳላችሁ።
- ሰዎች ንጽሕናቸውን ለመጠበቅ የሚያከናውኗቸውን ተግባራት ትገልጻላችሁ።
- ለክፍል ደረጃው በሚመጥን መልኩ በትክክል ታነባላችሁ።
- መጣኝ ርዕስ በመምረጥ አጭር አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- በአዳዲስ የይዘት ቃላት ላይ ትወያያላችሁ።
- የድምጾችና የምዕላዶችን መዋቅር ትገነዘባላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

የአካባቢ ንጽህና

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች የቃል ምላሽ ስጡ።

ሀ. የአካባቢ ንጽህና ማለት ምን ማለት ነው?

ለ. አንድ አካባቢ ጽዳቱ የሚጠበቀው በማን ይመስላችኋል? እንዴት?

ማስታወሻ

አንድን ምንባብ ስታዳምጡ የሚከተሉትን የማዳመጥ መመሪያዎች ተከትላችሁ ተግብሩ።

- መሉ ትኩረታችሁን በምታዳምጡት ነገር ላይ ማድረግ።
- በምታዳምጡት ነገር ላይ ያሉትን ዋና ዋና ሀሳቦችን በማስታወሻ መያዝ።
- ዋናውን ሀሳብ ከዝርዝር ሀሳቦች መለየት።
- የሚደመጠውን ነገር አጠቃላይ መልእክት ለመረዳት መሞከር።
- የምንባቡን አቀራረብ የሚያመለክቱ አያያዥ ቃላትን በትኩረት መከታተል።

የማዳመጥ ሒደት፡-

ተግባር፡-

ከዚህ ቀጥሎ መምህራችሁ የሚያነቡላችሁን ታሪክ ማስታዎሻ በመያዝ በጥሞና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1፡-

የሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች የያዟቸው ሀሳቦች በምንባቡ መሰረት ትክክል ከሆኑ «እውነት» ስህተት ከሆኑ ደግሞ «ሀሰት» በማለት በቃል መልሱ።

ሀ. የአካባቢ ንጽሕና ተጠብቋል የሚባለው የመኖሪያ ግቢያችን ንጽሕና ብቻ ሲጠበቅ ነው።

ለ. የአካባቢ ንጽህናን መጠበቅ ለጤናማና ደስተኛ ሕይወት በቂ ነው።

ሐ. የሚበሰብሱና የማይበሰብሱ ደረቅ ቆሻሻዎችን ለይቶ ማስቀመጥ ተገቢ ነው።

መ. መርዛማ ጋዞች አካባቢን ይበክላሉ።

ሠ. የቤት ውስጥ ቆሻሻ የማስወገድ ባህልን ማዳበር ከመንግስት የሚጠበቅ ኃላፊነት ነው።

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች የምንባቡን ሀሳብ መሰረት በማድረግ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ድምዳሜ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ ::

ሀ. አንድ ሰው የማስቲካ ማሽኒያና የፍራፍሬ ልጣጮችን ሲጥል ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?

ለ. መርዛማ ጋዞች ምን አይነት ጉዳት ሊያመጡ ይችላሉ?

ክፍል ሁለት:- ንባብ

የግል ንጽሕና አጠባበቅ

ቅድመ ንባብ

ተግባር:-

ሀ. ከምንባቡ ርዕስ በመነሳት፣ ምንባቡ ስለምን እንደሚገልጽ ገምታችሁ፣ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ለ. የግል ንጽሕናችሁን እንዴት እንደምትጠብቁ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

የንባብ ሒደት

ተግባር:-

ቀጥሎ የቀረበውን ምንባብ፣ ጥንድ ጥንድ በመሆን፣ በትክክል፣ በተገቢው ፍጥነት እና አገላለጽ አንብቡ። አንዳችሁ ስታነቡ ሌላኛችሁ በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ ስህተቶችን መዝግቡ።

	የመገምገሚያ መስፈርት	በመጀመሪያ ንባብ	በሁለተኛ ንባብ
ሀ	በስህተት የተነበቡ ፊደላት ብዛት		
ለ	ተነጥለው የተነበቡ ቃላት ብዛት		
ሐ	በንባብ ጊዜ የተደገሙ ቃላት ብዛት		
መ	ተገቢው ረፍት ያልተደረገባቸው ስርዓተ ነጥቦች ብዛት		
	ድምር		

የግል ንጽሕና አጠባበቅ

የግል ንጽሕና አጠባበቅ

«አባዬ ልሄድ ነው» አለች ፀሀይ። «ወዴት ነው ደብተር ይዘሽ የምትወጪው፤ አሁን አይደል እንዴ ከትምህርት ቤት የመጣሽው?» አሏት አባቷ። «የሣይንስ መምህራችን ስለግል ንጽሕና አጠባበቅ ሰው ጠይቃችሁ፤ ፅፋችሁ እንድትመጡ ብለው የቤት ስራ ስለሰጡን ፣ ጎረቤት ሄጄ ሰው ልጠይቅ ነው» ብላ ፀሀይ መለሰች።

አባቷም እየሳቁ፣ «ስለግል ንጽሕና አጠባበቅ ለመጠየቅ ሩቅ መሄድ የለብሽም፤ እኔው ልነግርሽ እችላለሁ። ምክንያቱም የግል ንጽሕናን የመጠበቅን ጥቅም

አብዛኛው ሰው አውቆት፤ ሁሉም እንደየአቅሙ በየቤቱ እየተገበረው የሚገኝ ጉዳይ ነው። እንደምታውቁው የኛ ቤተሰብ አባላትም የተቻለንን ያህል የግል ንጽሕናችንን እየጠበቅን እንገኛለን» አሏት። «እሽ በል ንገረኝ ልጻፍ» አለች ፀሀይ።

«ልጄ እንደምታይኝ ዛሬ ስራ በዝቶብኛል፤ ቁጭ ብዬ ቃል በቃል ላፅፍሽ አልችልም። እናትሽ ስትመጣ እራታችንን ተረዳድተን እያዘጋጀን ስለግል ንጽህና ዋና ዋና ነገሮችን እነግርሻለሁ፤ አንቺ ማስታወሻ ያገርና በኋላ በደንብ አቀናብረሽ ጻፊው» አሏት አባቷ።

ፀሀይም፣ «እሽ አባዬ በል ጀምርልኝ» አለች።

«እየውልሽ ልጄ፣ የግል ንጽህና በእለት ተዕለት ኑሯችን ልንተገብረው የሚገባ የሕይወታችን ዋነኛ ተግባር ነው። ምክንያቱም፣ የግል ንጽህና መጠበቅ ከብዙ በሽታዎች ለመከላከልና ጤንነትን ለመጠበቅ ይረዳል። በይበልጥ ደግሞ እጃችን ከሌላው የአካላችን ክፍል ከበሽታ አምጪ ተህዋስያን ጋር ግንኙነት ስለሚያደርግ የእጃችንን ንጽህና መጠበቅ በእጅጉ አስፈላጊ ነው። እንደምታይኝ እኔም

ምግባችንን ከማዘጋጀታችን በፊት እጅን በውሀና በሳሙና ሙልጭ አድርጌ እየታጠብኩ ነው» በማለት ነገሯት።

«ቸኮልክብኝ እኮ አባቴ፣ ለምን ቀስ እያልክ አትነግረኝም?» አለች።

አባቷም፣ «ልጄ ፀሀይ ልትለማመጃው ከሚገባሽ ነገር አንዱ የማስታወሻ አያያዝን ነው፤ ማስታወሻ የሚያዘው ፈጠን ተብሎና በአጭር በአጭሩ ነው። ቃል በቃል አይጻፍም፤ ገባሽ ልጄ?»

«እሺ አባቴ፣ እንደዚያ ለማድረግ እሞክራለሁ፤ ቢሆንም አንተም አትፍጠንብኝ» ስትላቸው አባቷም፣ «እሺ አንቺም ፈጠን ለማለት ሞክሪ። ቅድም እንዳልኩሽ፣ የእጃችንን ንጽህና የምንጠብቀው በበርካታ ምክንያቶች ነው። የዘመናችን አስከፊ ወረርሽኝ የሆነው፣ ኮቪድ-19 ቫይረስ በዋነኝነት የሚተላለፈው በንጽሕና ጉድለት ነው። በመሆኑም እጅ ቆሻሻ ነገር ሲነካ፣ በሽታ ሊያመጡ በሚችሉ ተህዋስያን ይበክላል። ስለዚህ ከምግብ በፊትና በኋላ እጃችንን ወዲያውኑ መታጠብ ይገባናል። ሌላው አስፈላጊ የሆነውና ማንኛውም ሰው እንደልማድ አድርጎ ሊይዘው የሚገባ ጉዳይ ደግሞ ከተፀዳዱ በኋላ እጅን መታጠብ ነው። አንድ ሰው ከተፀዳዳ በኋላ ካልታጠበ፣ የአንጀት ተስቦና የተቅማጥ በሽታ ሊያመጡ የሚችሉ ተህዋስያንን እንዲሁም እንደ አሜባና ወስፋት የመሳሰሉትን ትሎች ወደ ሌላ ሰው ሊያስተላልፍ ይችላል።»

«ቆይ አባቴ አሁን ያልከኝን በማስታወሻዬ ላስፍረው» ብላ፣ ጻፍ ጻፍ ካደረገች በኋላ፣ «አሁን መቀጠል ትችላለህ» አለች።

«ሌላው ጉዳይ የፊት ንጽህና ነው። ፊታችንን ጧት ብቻ ሳይሆን ማታ ማታም መታጠብ ይገባናል። እንደዚህ ካደረግን የአፍንጫችንና የዳይናችንን ጤንነት ለመጠበቅ እንችላለን። በተመሳሳይ ሁኔታ ዘወትር ማታ ማታ የእግር መታጠብ

ልምድ ሊኖረን ይገባል። ጫማንም በየጊዜው ማጠብ ወይም ማናፈስ ጠቃሚ ነው። አሁን ያልኩሽን ከጻፍሽ በቃሽ፣ እናትሽን ስራ ላግዛት » ብሏት፣ ትኩረቱን ወደ ምግብ ዝግጅቱ አደረገ ።”

«አባቴ ስለግል ንጽህና ቀረ የምትለኝን ቶሎ ጨርሰልኝና እኔም ምግቡን እየተጋገዝን እንሰራለን፤ በዚያውም እናቴ ሙያ ታስተምረኛለች » አለችው። ፈቅ ብላ ሽንኩርቱን እየከተፈች ስታዳምጥ የቆየችው እናትም ሥራዋን ቆም አድርጋ «የቀረውን እኔ ልጨምርልሽ» አለችና ቀጠለች።

«የግል ንጽህና ሲባል እነዚህ ብቻ አይደሉም። ፀጉርንና ጥርስንም በንጽህና መጠበቅን ያካትታል። ፀጉራችንን በየጊዜው መታጠብና ከተቻለ በቀን ሁለት ሦስት ጊዜ ማበጠር ጠቃሚ ነው።

«ጥርስ በንጽህና መጠበቅ ካለባቸው የሰውነት ክፍሎቻችን አንዱ ነው። የጥርስ ንጽህናን ባለመጠበቅ የጥርስና የድድ በሽታዎች በቀላሉ ይመጣሉ። በተለይ ስኳርነት ወይም ጣፋጭነት ያላቸው ምግቦች በጥርሶች መሃል በመቀመጥ ለበሽታ ተህዋስያን መራቢያ ይሆናሉ። ይሁንና የጥርስን ንጽህና መጠበቅ አስቸጋሪ ጉዳይ አይደለም። ሁልጊዜ ምግብ ከበላን በኋላ አፋችንን በውሀ በመጉመጥመጥ አፋችን ውስጥ ተለጥፎ የቀረውን ምግብ ማስወገድ እንችላለን። በተጨማሪም ጥርሳችንን በመፋቂያ ወይም በቡርሽ በየቀኑ ማጽዳት ያስፈልጋል። ይህ ድርጊታችን ዘወትር ከሆነ ከማንኛውም ሰው ጋር ስንነጋገር አፋችን መጥፎ ጠረን ስለማይኖረው አናፍርም፤ አንሸማቀቅም። ይሁን እንጂ እዚህ ላይ ማስተዋል ያለብን ጉዳይ አንድ ሰው በተጠቀመበት መፋቂያ ወይም ብሩሽ መጠቀም እንደሌለብን ነው። በተጨማሪም ስናፀዳ ጥርሳችንን ብቻ እንጂ ድዳችንን ፈፅሞ በብሩሽ መንካት አይገባንም» ገባሽ ልጄ?

«አዎ እናቴ ገብቶኛል፤ ስለልብስ ግን አልነገራችሁኝም»

«ልክ ነሽ ልጄ፤ የአካል ጽዳት ብቻውን ግማሽ ስራ ነው። ምክንያቱም የግል ንጽህና የተሟላ የሚሆነው የልብስ ንጽህና አጠባበቅ ሲታከልበት ነው። ልብስን በንጽህና መያዝ ለጤና እጅግ አስፈላጊ ነው። የቆሽሽ ልብስ ለተባዮች መራቢያ የተመቸ ነው። በዚህም ሳቢያ ወረርሽኝን የመሳሰሉ ከባድ የጤና ጠንቆች ሊከሰቱ ይችላሉ። እነዚህ በሽታዎች ተላላፊ ስለሆኑ በአንድ ሰው ብቻ ተወስነው አይቀሩም። ችግሩ ከግል ደረጃ አልፎ የሕብረተሰብ ጠንቅ ይሆናል። የቀንም ሆኑ የለሊት ልብሶችን በየጊዜው በውሃና በሳሙና ማጠብ ያስፈልጋል። በተለይም ብርድ ልብስ ፣አንሶላ፣ ፍራሽ የመሳሰሉትን በየጊዜው ፀሐይ ላይ ማስጣት ያስፈልጋል። ምክንያቱም የፀሐይ ሙቀት ተባዮችንና የበሽታ አምጭ ተህዋስያንን የመግደል አቅም አለው።»

አመሰግናለሁ አባቴ፤ ባጠቃላይ የሰውነትንና የልብስን ንጽህና መጠበቅ ከልዩ ልዩ በሽታ ለመከላከል ከመርዳቱም በላይ ፍፁም ንቃትንና መዝናናትን በመስጠት አእምሮን እንደሚያድስ ተረድቻለሁ። በተጨማሪም እያንዳንዱ ሰው የግል ንጽህናውን የመጠበቅና የመቆጣጠር ልምድ ሊኖረው እንደሚገባ ተገንዝቤያለሁ።”

(ደበበ ኃ/ጊዮርጊስ፣ 2002፣ የአማርኛ መርጃ መጽሐፍ፣ ገጽ 38 — 40 ለግል ንፅህና ማስተማሪያነት ተሻሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት፣ ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ መልሱ።

1. በምንባቡ መሰረት ከሌላው የአካላችን ክፍል ይበልጥ ከበሽታ አምጪ ተህዋስያን ጋር ግንኙነት ያለው የትኛው ነው?

ሀ. እግር   ለ. እጅ   ሐ. ጸጉር   መ. ገላ

2. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የግል ንጽሕና ውስጥ የማይካተተው የትኛው ነው?

ሀ. ፊትን መታጠብ   ለ. ጥርስን መቦረሽ
ሐ. ጸጉርን መታጠብ   መ. አካባቢን ማጽዳት

3. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የጸሐይ ብርሃን ለምን ይጠቅማል?

ሀ. ሰውነትን ለመገንባት   ለ. ለንጽሕና መጠበቂያ
ሐ. ብርድን ለመከላከል   መ. ኃይል ለማግኘት

4. የጸሐይ አባት «በኋላ ተረደድተን እየሰራን» ያሉት ስራ ምንድን ነው ?

ሀ. የቢሮ ስራ   ለ. የእራት ዝግጅት
ሐ. የኮምፒዩተር ጽሁፍ   መ. መልስ አልተሰጠም

5. በጥርሶች መሀል በመቀመጥ ለበሽታ ተህዋስያን መራቢያ በመሆን ከፍተኛ ጉዳት የሚያስከትሉት ምግቦች የትኞቹ ናቸው?

ሀ. ጣፋጭ ምግቦች   ለ. ፍራፍሬ
ሐ. ጥራጥሬ   መ. አትክልት

6. አፋችን መጥፎ ጠረን እንዲኖረው የሚያደርገው ምንድን ነው?

ሀ. ጥርስን መቦረሽ   ለ. ምግብ አለመመገብ

ሐ. ብዙ ውሀ መጠጣት

መ. ጥርሳችንን አለማጽዳት

7. የግል ንጽሕና መጠበቅ ምን ጥቅም አለው?

ሀ. ውፍረት ለመቀነስ

ለ. እድገትን ለማፋጠን

ሐ. በሰዎች ለመወደድ

መ. ጤንነትን ለመጠበቅ

8. ከሚከተሉት ውስጥ በንጽህና ጉድለት ምክንያት ሊመጣ የሚችለው በሽታ

የቱ ነው?

ሀ. የኩላሊት በሽታ

ለ. የደም ግፊት በሽታ

ሐ. የስኳር በሽታ

መ. ኮቪድ -- 19

9. ከመጻፍ ቤት ስንመለስ አለመታጠባችን ምን አይነት በሽታ ሊያስከትልብን ይችላል?

ሀ. የአንጀት መታጠፍ

ለ. የአንጀት ተስቦ

መ. የራስ ምታት

መ. ወባ

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከምንባቡ ሀሳብ በመነሳት አጭር መልስ ስጡ።

ሀ. የግል ንጽህና መጠበቅ ምን ምን ጠቀሜታዎች እንዳሉት በጥንድ በጥንድ በመሆን ሀሳባችሁን ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ለ. የምንባቡን አጠቃላይ ሀሳብ ለመምህራችሁ ግለጹ።

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

ለሚከተሉት ቃላት ፍች ከሰጣችሁ በኋላ ፍችዎቻቸውን የሚያመለክቱ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

- ሀ. ተስቦ   ለ. ወስፋት   ሐ. ተባይ   መ. ተህዋስያን
- ሠ. አሜባ   ረ. ጠንቅ   ሰ. ግማሽ ስራ

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ በቀረበው ጽሑፍ ውስጥ ለሚገኙት ክፍት ቦታዎች፣ ከአንቀጹ በላይ ከቀረቡት ቃላት በመምረጥ አሟሏቸው።

- ሀ. ቢዳረጉ   ሐ. ታማኞች   ሠ. በማሳሳታቸው
- ለ. መሰረት   መ. አፍታ

ታማኝነት የመልካም ግንኙነት _____ ነው። ወዳጆች፣ ቤተሰቦች፣ ጎረቤቶችና ድርጅቶች ለተቃና ስራ መተማመንን ይሻሉ። አንዱ ሌላውን ማመን ከቻለ፣ ማንኛውም ነገር ስኬታማ ይሆናል። ሆኖም ታማኝነት በአንድ _____ የምንፈጥረው ሳይሆን ቀስ በቀስ የምናዳብረው ነው። አንዳንድ ሰዎች ፈጥነው ታማኝነትን ያተርፋሉ። አድራጎቻቸውና ባህርያቸው በሌሎች ዘንድ እምነትና ከበሬታን እንዲያተርፉ ይረዷቸዋል። _____ ለደንበኞቻቸው፣ ለንግድዎቻቸውም ሆነ ለልጆቻቸው ቃላቸውን ይጠብቃሉ። የተናገሩትን በተግባር ስለሚፈጽሙት በሌሎች ሰዎች በቀላሉ አመኔታ ያገኛሉ። ለጉዳት _____ እንኳን፣ እውነትን ከመናገር አይቆጠቡም። ስህተት በሚፈፀሙበት ወቅትም ፈጥነው

ይቅርታ ይጠይቃሉ። ሌሎችን _____ ክልብ ያዝናሉ። በውይይት ጊዜ የመናገር ተራውን እስኪረከቡ ድረስ ያለመታከት የሌላውን ሀሳብ ያዳምጣሉ። ለሌሎች ልባዊ ምስጋና ያቀርባሉ። የሌሎችን ጥረት በማስተዋል አድናቆት ይለግሳሉ።

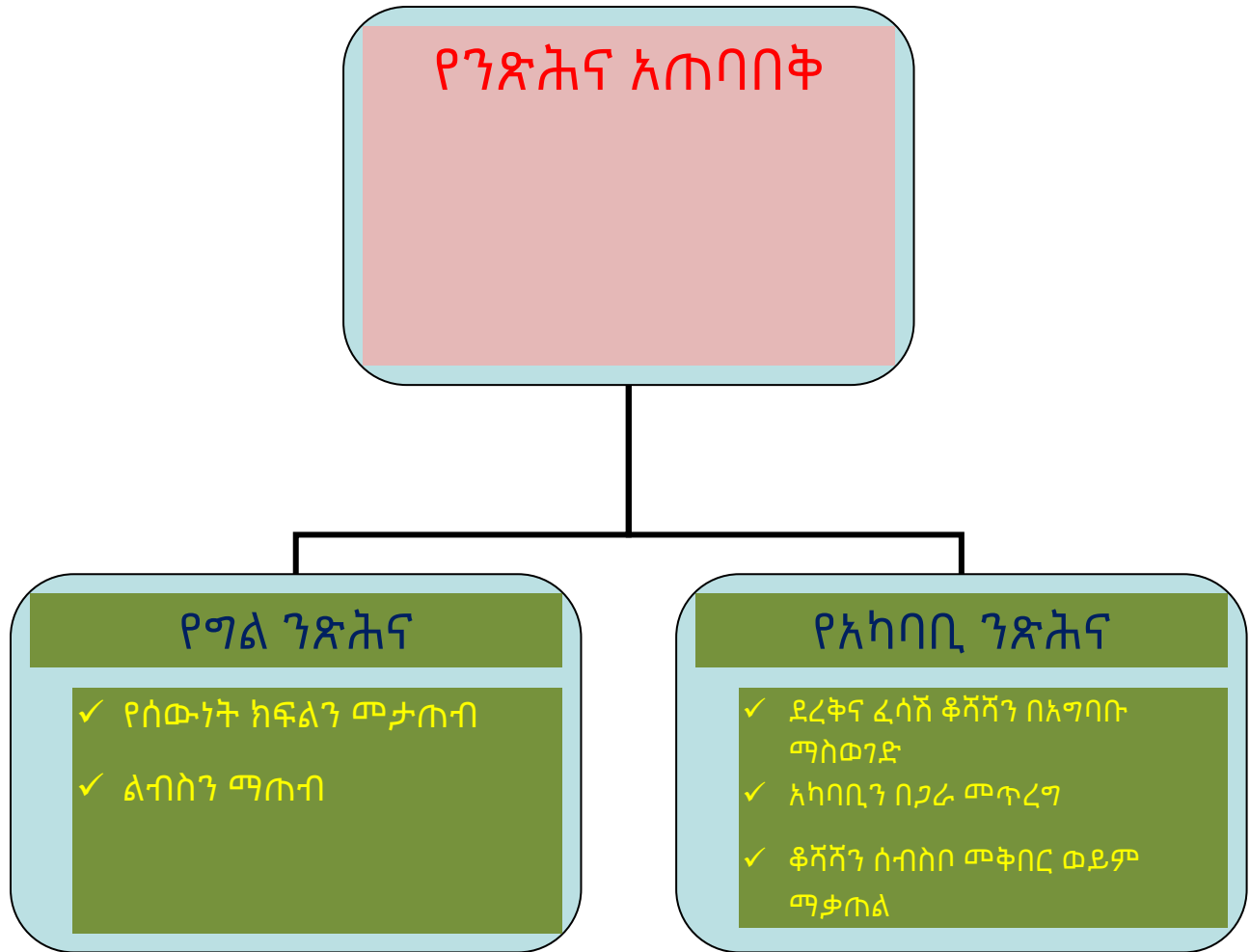
ክፍል አራት፡- ጽሑፊት

ማስታወሻ
ቢጋር መንደፍ

ቢጋር የሚባለው አንድን ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት በጽሑፉ ውስጥ መካተት ያለባቸውን ዋናና ዝርዝር ሀሳቦች በንድፍ መልክ የምናቀርብበት ነው። ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት ቢጋር ማዘጋጀት በርካታ ጠቀሜታዎች አሉት። ዋና ዋናዎቹ ጠቀሜታዎች የሚከተሉት ናቸው።

- ✓ የጽሑፉን ዋና እና ዝርዝር ሀሳቦች ለመለየት፤
- ✓ ሀሳቦችን በተገቢው ቅደም ተከተል ለማቅረብ፤
- ✓ ከጽሑፉ ርዕስ ጉዳይ ውጭ የሆኑ ሀሳቦችን ላለማካተት፤
- ✓ በጽሑፉ መካተት ያለባቸውን ሀሳቦች እንዳይዘነጉ ፤

ቢጋርን በተለያዩ ቅርጾች ማዘጋጀት የምንችል ሲሆን ቀጥሎ የቀረበው ምሳሌ አንዱ ነው።

ንጽሕና በሁለት መንገዶች ሊጠበቅ ይችላል። የመጀመሪያው የግል ንጽሕና አጠባበቅ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ የአካባቢ ንጽሕና አጠባበቅ ነው። የግል ንጽሕናን ለመጠበቅ የሰውነት ክፍሎችን (እጅ፣ እግር፣ ጸጉር፣ ፊት፣ ገላ፣ ጥርስ) በሚገባ መታጠብ፣ እንዲሁም ልብስን ማጠብ ያስፈልጋል። የአካባቢን ንጽሕና ለመጠበቅ ደግሞ ደረቅና ፈሳሽ ቆሻሻዎችን በአግባቡ ማስወገድ፣ አካባቢን በጋራ መጥረግና ቆሻሻን ሰብስቦ መቅበር ወይም ማቃጠል ተገቢ ነው።

ተግባር 1:-

ከሚከተሉት ርዕሶች ውስጥ አንዱን በመምረጥ፣ አንድ አንቀጽ ለመጻፍ የሚያስችል ቢጋር አዘጋጅታሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

- ሀ. የውሃ ጥቅም
- ለ. የትምህርት ጥቅም
- ሐ. የንጽሕና ጥቅም

ክፍል አምስት:- ሰዋስው

ማስታዎሻ

ምዕላድ

ምእላድ የሚባለው፣ ትርጉም ያለውና በጣም ትንሹ የቋንቋ አካል ነው። ትርጉም ያለው የተባለበት ምክንያት ማንኛውም ምእላድ ትርጉም አዘል በመሆኑ ነው። በጣም ትንሹ የቋንቋ አካል የተባለበት ምክንያት ደግሞ አንድ ምእላድ ወደ ሌሎች ትንንሽ ትርጉም አዘል አካላት ሊከፈል ባለመቻሉ ነው።

ምሳሌ:- በጎች በሚለው ቃል ውስጥ ሁለት ምእላዶች አሉ። እነሱም:- /በግ/ እና /-ኦች/ የሚሉት ናቸው። በዚህ ምሳሌ መሰረት በግ የሚለው ቃል ነጻ ምዕላድ ሲሆን፣ -ኦች የሚለው ደግሞ ጥገኛ ምዕላድ ይባላል። እነዚህ ሁለቱ ምዕላዶች የመጨረሻ የምዕላድ ክፍሎች ናቸው። የመጨረሻው የምዕላድ ክፍል ደግሞ አሃድ ይባላል።

ቃላት ወደ ምዕላድ ሲከፋፈሉ የቋንቋውን ስርአት ጠብቀው መሆን ይገባቸዋል። ለዚህም በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ የቀረበላችሁን ምሳሌዎች አስተውሉ።

ተ.ቁ	የተጣመረው ቃል	የተነጣጠለው ቃል
ሀ	ተማሪዎች	ተማሪ-ዎች
ለ	ቤትሽ	ቤት-ሽ
ሐ	ነጻነት	ነጻ-ነት
መ	ደብዳቤዎች	ደብዳቤ-ዎች
ሠ	ተራራማ	ተራራ-ማ

ተግባር 1:-

ቀጥሎ ተነጣጥለው የቀረቡትን ምዕላዶች በማጣመር ቃላት መስርቱ።

ምሳሌ:- በቅሎ-ዎች

በቅሎዎች

ሀ. ሚዛን-ሀ

ሐ. ጆሮ-ው

ሠ. ቆዳ-ው

ለ. ልጅ-ነት

መ. ትምህርት-ሽ

ተግባር 2:-

የሚከተሉትን ቃላት በትክክለኛው የምዕላድ አከፋፈል ነጣጥላችሁ ጻፉ።

ምሳሌ:- በሬዎች

በሬ-ዎች

ሀ. ደብተርህ

ለ. አልጋዋ

ሠ. ሰፊው

ሐ. ጨረሶች

መ. ቆንጆዎች

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ታሪክን ስታዳምጡ ሀሳቡን ለመረዳት ትችሉ ዘንድ ማስታዎሻ መያዝ ይጠበቅባችኋል።
- አንድን ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት ጽሑፋችንን የሚመራን ቢጋር ማዘጋጀት አለብን። ይህም በርካታ ጥቅሞች ሲኖሩት በጽሑፉ ለማስተላለፍ ያሰብነውን ሀሳብ በሚገባ ለማድረስ ያስችለናል።
- አነስተኛው ትርጉም አዘል የቋንቋ ቅንጣት ምዕላድ ሲሆን ራሱን ችሎ ትርጉም ሊኖረውም ላይኖረውም ይችላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. አዳምጦ የመረዳት ችሎታን ለማሳደግ የሚጠቅሙ ተግባራትን ዘርዝሩ።
2. የቢጋር ጥቅሞች ምን ምን እንደሆኑ አብራርታችሁ ግለጹ።
3. የንጽሕና መንደል በሰዎች ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ጉዳት የሚገልጽ አንድ አንቀጽ ጻፉ።
4. የሚከተሉትን ቃላት በምዕላዶች ከፋፍላችሁ አመልክቱ።

ሀ. ቤተሰቦቹ	ለ. ልማዳችን
ሐ. ጤናን	መ. አስተጣጠብ

ምዕራፍ ሶስት

ልማድ

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች፡

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ ተማሪዎች፡-

- አንድን ታሪክ አዳምጣችሁ ትተርካላችሁ።
- ተገቢውን ድምጸት ጠብቃችሁ ጽሑፍን ድምጸችሁን ከፍ አድርጋችሁ ታነባላችሁ።
- የአንቀጽ አይነቶችን ትለያላችሁ።
- ለቃላት ዓውዳዊ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- በዓረፍተ ነገር ውስጥ የሚገኙ ተውሳክ ግሶችን ትለያላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

"ቶክ ቤኣ"

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ የቀረቡት ቃላት መምህራችሁ በሚያነቡላችሁ ምንባብ ላይ የሚገኙ ሲሆኑ ምንባቡን አዳምጣችሁ ለመረዳት ያግዛችሁ ዘንድ ፍቺዎቻቸውን በቃል ግለጹ።

ሀ. መታያ   ለ. እንሶስላ   ሐ. ብረዛ   መ. ቱባ

ተግባር 2፡-

የሚከተለውን ጥያቄ በቃል መልሱ።

በኢትዮጵያ ውስጥ የተለየ የአዲስ ዓመት በዓል አከባበር ታውቃላችሁ? ካወቃችሁ የት አካባቢና በምን ወር እንደሚከበር ግለጹ።

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር፡- 3

መምህራችሁ «ቶክ ቤኣ» የሚል ርዕስ ያለውን ምንባብ ያነቡላችኋል። ምንባቡን በጥምና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ።

1. የዳወፎ ብሔረሰብ ዘመን አቆጣጠር መሰረት ያደረገው ምንን ነው?

ሀ. የዝናብ ወራትን

ለ. የጸሐይ ወራትን

ሐ. የጨረቃ ወራትን

መ. የበጋ ወራትን

2. በጥንት ጊዜ የ«ቶክ ቤኣ» ቀናት የሚባሉት የትኞቹ ቀናት ነበሩ?

ሀ. በመስከረም ወር መጨረሻ

ለ. በመስከረም ወር መጀመሪያ

ሐ. ከመስከረም ወር መጨረሻ እስከ ጥቅምት ወር መጀመሪያ

መ. ከነሀሴ መጨረሻ እስከ መስከረም ጨረቃ መታያ

3. በዳወፎ ብሔረሰብ ዘመን መለወጫ በዐል ላይ ሰፈር ለሰፈር በመዞር ገንዘብ የሚለምኑት እነማን ናቸው?

ሀ. ልጃገረዶች

ለ. ወጣት ወንዶች

ሐ. ያገቡ ሴቶች

መ. አዛውንቶች

4. የዳወፎ ብሔረሰብ በዘመን መለወጫ ዋዜማ ሁሉም ሰው ጠግቦ መብላት እንዳለበት የሚያምኑት ለምንድን ነው?

ሀ. ዓመቱን ሙሉ ጥጋብ እንደሚሆን ስለሚታመን

ለ. በብዛት ድግስ ስለሚዘጋጅ

ሐ. ከተለያዩ አካባቢዎች እንግዶች ስለሚመጡ

መ. በሞት የተለዩ ሰዎችን ለማሰብ

5. በአሁኑ ጊዜ የ«ቶክ ቤክ» ቀናት የሚባሉት በምን ወር ላይ ይገኛሉ?

- ሀ. በመስከረም መጨረሻ
- ለ. በጳጉሜ መጨረሻ
- ሐ. በጥቅምት መጀመሪያ
- መ. በነሀሴ መጨረሻ

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት በቃል መልስ ስጡ፡፡

- ሀ. ያዳመጣችሁት ምንባብ የያዘውን ሀሳብ በአጭሩ ግለጹ፡፡
- ለ. በአካባቢያችሁ በዘመን መለወጫ በፀል ላይ ምን ምን ተግባራት እንደሚከናወኑ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ተናገሩ፡፡
- ሐ. በአካባቢያችሁ የሚገኙ ትላልቅ ሰዎችን በመጠየቅ በአንድ አካባቢ ስለሚከበር ባህላዊ የበዓል አከባቢ ማስታዎሻ ይዛችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በቃል አቅርቡ፡፡

ክፍል ሁለት:- ንባብ

ሴራ
ቅድመ ንባብ

ተግባር:- 1

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከአሁን በፊት ከምታውቋቸው ነገሮች በመነሳት በቃል መልሱ፡፡

- ሀ. ስለማህበራዊ ችግሮች የምታውቁትን ለመምህራችሁ ግለጹ፡፡
- ለ. ሰው ማህበራዊ ችግሮችን በባህላዊ መንገድ የሚፈታው እንዴት ነው?

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር፡-2

ቀጥሎ የቀረበውን ምንባብ ጥንድ ጥንድ በመሆን ድምጻችሁን ከፍ አድርጋችሁ አንብቡ።

ሴራ

አቶ መሎራ ለጅቦ፣ ሴራ ስለሚባለው የከምባታ ብሄረሰብ አንድ ልማዳዊ ድርጊት፣ ለትምህርት ቤቱ ማህበረሰብ ለማብራራት፣ ሚኖ ትምህርት ቤት አዳራሽ ተገኝተዋል። ከተማሪዎች ለቀረቡላቸው ጥያቄዎችም የሚከተሉትን ምላሾች ሰጥተዋል።

መምህርት አማረች፡- «በቅድሚያ እንኳን ወደ ትምህርት ቤታችን በሰላም መጡ። በመቀጠልም ከከምባታ ባህል አንዱ ስለሆነው ሴራ ሊያስረዱን ፈቃደኛ ስለሆኑ

በትምህርት ቤቱ ማህበረሰብ ስም አመሰግናለሁ። ተማሪዎች ከአሁኑ ሰዓት ጀምሮ ሴራን በተመለከት ለአቶ መሎሬ ለጅቦ፣ ጥያቄዎቻችሁን ማቅረብ ትችላላችሁ።” በማለት ስርዓቱን አስጀመሩት።

ተማሪ አበራሽ፡-” ሴራ ምን ዓይነት ባህል ነው?” በማለት ጠየቀች።

አቶ መሎሬ ፡- ” ሴራ በከምባታ ብሄረሰብ የህብረተሰቡ አባላት በየአካባቢያቸው ተደራጅተው የሚገጥሟቸውን ማህበራዊ ችግሮች የሚቀርፉበት ባህል ነው። ቡድኑ በተለምዶ ሴራ በሚል ስያሜ ይጠራል።

ተማሪ ጩፋሞ፡- «በማህበረሰቡ የሚገጥሙ ማህበራዊ ችግሮች ምን ምን ናቸው?»

አቶ መሎሬ፡- « ለምሳሌ አልፎ አልፎ ከሚከሰቱ ችግሮች አንዱ የመሬት ይገባኛል ወይም የወሰን ግጭት ነው። በወሰን ገፊውና በተበዳዩ መካከል ከፍተኛ ጥል ሊፈጠር ይችላል። የመታመምና የሞት አደጋዎችም ተጠቃሾች ናቸው።» በተለይ የወሰን ግጭት ሲከሰት ጥሉን ቀድሞ ለማብረድ ተበዳይ ነኝ ባዩ «በሕግአምላክ» ከማለት ይልቅ የሴራን ስም ጠርቶ «አቁም» ቢለው ወዲያው ያቆማል።

ተማሪ ጫክሴ፡- «በዳዩንና ተበዳዩን እንዴት ይለዩታል?»

አቶ መሎሬ፡- «የከፋ ደም መፋሰስ ሳይደርስ የሴራ ስም ተጠርቶ የበረደው ጥል ውሳኔ የሚያገኘው በሴራ ዳኛ ነው። ተበዳዩ አቤቱታውን ሲያቀርብ የሴራ መሪ በሴራ የታቀፉትን አባላት ይሰበስባል። አባላቱ ፊት በዳዩንና ተበዳዩን ያከራክራል። ማስረጃም ካለ የማስረጃዎችን ቃል ተቀብሎ በዳዩንና ተበዳዩን በጥንቃቄ ይለያል። በዳዩን በመቅጣት ተበዳዩን በመካስ ያስታርቃል።»

ተማሪ አየለች፡- « ለሴራ አልታዘዝም የሚል በዳይ ቢያጋጥም የሚወሰድበት ቅጣት አለ?»

አቶ መሎሬ፡- «ለሴራ አልታዘዝም የሚል በዳይ ብዙ ጊዜ አያጋጥምም። ቢያጋጥም ቅጣቱ «ሴራች የዬኖ»(ከማንኛውም አይነት ማህበራዊ ተሳትፎዎች ያገሉታል።) ይህ ደግሞ በብሄሩ በጣም የሚፈራ ቅጣት ነው። ማህበረሰቡ አብሮ መብላትን፣ አብሮ መስራትን፣ አብሮ መዋልን፣ በትብብር መቆምን ፣ ወዘተ. የለመደ ነው። የማይታዘዝ ግለሰብ ቢያጋጥም ፣ማንም ከእሱ ጋር እንዳይተባበር፣ ቤቱ እንዳይገባ፣ አብሮ እንዳይበላ ፣ እቤቱ ሞት እንኳን ቢከሰት ሴራ እንዳይቀብር ትዕዛዝ ያወርዳል። በዚህ ምክንያት ብቻውን ይቀራል።»

ተማሪ ኬሚሶ፡- ሴራ የቀብር ስርአትንም የሚፈጽም ከሆነ ሌላም ጥቅም አለው ማለት ነው ?»

አቶ መሎሬ፡- «አዎ ጥቅሙ ብዙ ነው። እንደ ዕድር የቀብር ስርአትን መፈጸም ዋናው ተግባር ነው። ከዚህ ሌላ በማህበረሰቡ ዘመናዊ ማንኛውም ሆነ የተሸከርካሪ መንገድ በሌለባቸው አካባቢዎች ወይም ማንኛውም ኖሮም በፍጥነት ተሸከርካሪ ማግኘት በማይቻል ሁኔታ ሰው ቢታመም ወይም ነፍሰ ጡር ሴት ምጥ ቢይዛት የሴራው አባላት ተጠራርተው ቃሬታ መሰል መሸከሚያ በማዘጋጀት ተራ በተራ ቃሬታው ላይ ተሸክመው እየተረዳዱ በአስቸኳይ ሀኪም ቤት ማድረስና ነፍስን ከሞት መታደግ የተለመደ ተግባር ነው።

ከሴራ የሚገለል ሰው ይህንንም እድል ያጣል። ለዚህ አይነቱ ለብሄረሰቡ ባህላዊ መተዳደሪያ ደንብ የማይገዛ ግለሰብ ጉዳቱ ከህግም ፈጥኖ በቅርበት የሚያገኘውና የከፋ ስለሚሆን የሴራ ውሳኔ ይከበራል።

መምህር ዘረሁን፡-” ስለሴራ ተማሪዎቻችን ላቀረቧቸው ጥያቄዎች በሙሉ ተገቢ ምላሽ ስለሰጡን አቶ መሎሬን በድጋሚ አመሰግናለሁ። በአጠቃላይ ሴራ የከምባታ ማህበረሰብ ማህበራዊ ችግሮቹን በቅርበት የሚፈታ ስለመሆኑ፣ ፍርድ ቤቶች በቅርበት ባይኖሩ እንኳን እንደ ፍ/ቤት በመስራት የሰውንም እንግልትና የፍ/ቤቶችን መጨናነቅ ያቃለለ ስለመሆኑ ፣የታመመን ሰው ማንንዣ እንኳን ሳይጠብቅ ተሸክሞ ሐኪም ቤት በማድረስ የሰውን ሕይወት መታደግ የሚችል ስለመሆኑ ተማሪዎቹ ግንዛቤ ጨብጠዋል የሚል እምነት አለኝ፤ አይደለም እንዴት ተማሪዎች?” በማለት ወደ ተማሪዎቹ ሲመለከቱ፣ አዳራሹ በጭብጨባ ተናወጠ።

(ምንጭ፡- አዘጋጆች)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ባነበባችሁት ምንባብ መሰረት ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ መልሱ።

1. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት ከሴራ ማህበራዊ ጥቅሞች የሚመደበው የትኛው ነው?

- ሀ. በእርሻ ስራ መተባበር
- ለ. የሠርግ ስነ ስርዓት ማከናወን
- ሐ. ትምህርት መስጠት
- መ. በቀብር ስነ ስርዓት መተባበር

2. «የከፋ ደም መፋሰስ ሳይደርስ ጥሉን ማስቆሚያ መንገድ የትኛው ነው?

- ሀ. የሴራን ስም መጥራት
- ለ. በሕግ ማሳገድ
- ሐ. ምስክሮችን መጥራት
- መ. ለሴራ ዳኛ ማመልከት

3. በሴራ ደንብ በዳዩንና ተበዳዩን ለመለየት የማይጠቀሙት የትኛው ነው?

ሀ. የሴራን አባላት ማሰባሰብ   ለ. በዳዩንና ተበዳዩን ማከራከር

ሐ. ምስክሮችን ማስቆጠር   መ. በዳዩን እስር ቤት መክተት

4. ሴራ ስለሚባለው የከምባታ ብሄረሰብ ልማዳዊ ድርጊት፣ ለትምህርት ቤቱ

ማህበረሰብ ማብራሪያ ሲሰጥ ማብራሪያውን ያስጀመረው ማን ነው?

ሀ. መምህርት አማረች   ለ. ተማሪ ጫክሶ   ሐ. መምህር ዘሪሁን

መ. ተማሪ አየለች

5. ለሴራ የማይታዘዘውን ሰው የሴራ አባላት የሚቀጡት እንዴት ነው?

ሀ. አብሮ ባለመብላት   ለ. አብሮ ባለመስራት

ሐ. በቀብር ስርአት ባለመሳተፍ   መ. ሁሉም መልስ ነው

ተግባር 2.

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. ሴራ ስለሚባለው የከምባታ ብሄረሰብ ልማዳዊ ድርጊት፣ ለትምህርት ቤቱ

ማህበረሰብ ማብራሪያ ሲሰጥ መዝጊያውን ሀሳብ ያቀረበው ማን ነው?

ለ. ሴራ በከምባታ ማህበረሰብ ከህግ በላይ የሚፈራው ለምንድን ነው?

ሐ. በአካባቢያችሁ የሚገኙ የእድር መረዳጃ ማህበራት ተግባሮች ከሴራ በምን ይለያሉ? መልእክታቸውን የማስተላለፍ ባህላቸው ምን ይመስላል?

መ. በትምህርት ቤታችሁ የሚገኘው ሚኒሚዲያ ክብብ ምን ምን መረጃዎችን ያቀርብላቸዋል?

ክፍል ሶስት:- ቃላት

ተግባር 1:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ቃላት በምሳሌው መሰረት በምንባቡ ውስጥ ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ ጻፉ።

ምሳሌ:- ግጭት   ጥል

ሀ. ግጭት   ለ. ዘመናዊ ማንገዥ   ሐ. መታደግ

መ. ወሰን   ሠ. ልማድ

ተግባር 2:-

በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸው ቃላት ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ በምሳሌው መሰረት በጽሑፍ ግለጹ።

ምሳሌ:- ሰላምን ለማረጋገጥ ክልብ መጣር ያስፈልጋል።

ክልብ - ክውስጥ/የምር

ሀ. በኢትዮጵያ ውስጥ በስፋት የሚከበሩ በአሎች አሉ።

ለ. የወንድሜ ልጅ የቤት ስራዋን ከሰራች በኋላ መራገጥ ትወዳለች።

ሐ. ለሀገር እድገት ጠንካራ የስራ ባህል ሊኖር ይገባል።

መ. የችግር ቀን ፈተና ቶሎ አያልፍም።

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ተግባር 1፡-

ከዚህ በታች የቀረቡት አንቀጾች እያንዳንዳቸው በየትኛው የአንቀጽ አጻጻፍ ስልት እንደተጻፉ ግለጹ።

ሀ. አንድ ቀን አጎቴ ከብት ከሚያግድበት ሜዳ ቁጭ ብሎ ዋሽንት ይጫወታል። አጎቴ ደግሞ ጥሎበት ዋሽንት ሲነፋ አይኑን ጨፍኖ ነው። አንደልማዱ አንድ ቀን ዛፍ ስር ቁጭ ብሎና አይኑን ጨፈን አድርጎ፣ ዋሽንቱን ሲነፋ ቆይቶ አረፍ ሲል፣ ጎኑ አንድ ነገር ነካ ነካ... ሲጠጥ፣ ሲጠጥ አደረገው። ዞር ብሎ ሲመለከት አህያ የሚያህል ነብር እንደ ደህና ወዳጅ አጠገቡ ጋደም ብሎ ተመለከተ። ነብሩ በአጎቴ ዋሽንት አነፋፍ እንደተመሰጠ አጎቴ ተረዳ፤ በዚህም ተደስቶ በየቀኑ ነብሩን ባገኘበት ሜዳ እየሄደ ዋሽንቱን መንፋቱን ቀጠለበት። ነብሩም የአጎቴን መምጫ ሰአት እየጠበቀ በአጎቴ ዋሽንት መመሰጡን ቀጠለ። ይህ የአጎቴና የነብሩ ወዳጅነት በየቀኑ እያደገ፣ እያደገ፣ እያደገ... መጥቶ በጊዜ ሂደት የሚዋደዱ ጓደኛዎች ሆኑ።

(አሌክስ አብርሃም፣ 2011፣ ዙቤይዳ ፣ ገጽ 158 መጠነኛ ለውጥ ተደርጎበት የተወሰደ።)

ለ. የደቡብ ብሔር፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልል ከምንኖርባት ምድር በፈጣሪ ልዩ ጸጋ ከታደሉት ምርጥ አካባቢዎች አንዱ ነው። ክልሉ ከ55 በላይ የተለያዩ ብሔር ብሔረሰቦችን ያቀፈ ሲሆን፣ እንደ ሰንሰለት የተያያዙ በርካታ የስምጥ ሸለቆ ሀይቆችና ፍል ውሀዎች፣ ለቁጥር የሚያታክቱ በርካታ ትላልቅ ወንዞች፣ ጅረቶችና ምንጮች ይገኙበታል።ይህ ክልል ባሉት ፓርኮች በአይነታቸው የተለያዩና በቁጥር በርካት ያሉ የዱር እንስሳት፣እንዲሁም በዓለም ብርቅዬ የሆኑ የአእዋፍ ዝርያዎችንም አቅፎ ይገኛል።

(ታሪኩ ፋንታዬ፣ 2008፣ አማርኛ ሁሉ ለሁሉ፣ ገጽ 157)

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ከቀረቡት ርእሰ ጉዳዮች ውስጥ አንዱን በመምረጥ፣ ስለባህል የሚያወሳ አንድ በተራኪ ስልት ወይም በገላጭ ስልት የተስፋፋ አንቀጽ በአጫጭር ዓረፍተ ነገሮች ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

- ሀ. አውደ ዓመት
- ለ. ባህላችን
- ሐ. ጎጂ ልማዳዊ ድርጊት

ክፍል አምስት:- ሰዋስው

ማስታወሻ

ተውሳክ ግስ

በግእዝ «ተውሳክ» ማለት ጭማሪ ማለት ሲሆን፣ በዚህም መሰረት «ተውሳክ ግስ» ማለት የግስ ጭማሪ ማለት ነው። ተውሳክ ግሶች ከግስ ጋር እየገቡ በግሱ የሚገለጸው ድርጊት የት፣ መቼ፣ ለምን፣ በምን ሁኔታ እንደተፈጸመ ይገልጻሉ። ምሳሌ:-

ክፉኛ፣ ቶሎ፣ ለምን፣ መቼ፣ እዚህ

ተግባር 1:-

በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ ተውሳክ ግስ የሆኑትን ቃላት ለይታችሁ ጻፉ።

ምሳሌ:- ልጁ ክፉኛ ታሟል። በዚህ ዓረፍተ ነገር ተውሳክ ግስ የሆነው ቃል «ክፉኛ» የሚለው ነው።

- ሀ. ካሳ ነገ ይመጣል።
- መ. ታታሪዋ ተማሪ ዘወትር ታጠናለች።
- ለ. አስቴር ወዲያው ሄደች።
- ሠ. መጽሐፉ እዚህ አለ።
- ሐ. ሰብሰቢ በፍጥነት ተመለሰች።

ተግባር 2:-

የሚከተሉትን ተውሳክ ግሶች በመጠቀም ዓረፍተ ነገር መስርቱ።

ምሳሌ:- ጧት

ዳንኤል በጧት ተመለሰ።

ሀ. ትናንትና

ለ. ቅድም

ሠ. ማታ

ሐ. ቶሎ

መ. ዘንድሮ

ረ. ጥንት

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ያዳመጣችሁትን ታሪክ መተረክን፤
- በማንበብ ክፍል ምንባብን ድምጽ በማሰማት በተገቢው ድምጽ ማንበብን፤
- በቃላት ክፍል ቃላት በዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የተለያዩ ዓውዳዊ ፍቺዎች ሊኖሯቸው እንሚችሉ ተምራችኋል።
- በመጻፍ ክፍል የአንቀጽ አይነቶች ስለሆኑት ተራኪ አንቀጽ እና ገላጭ አንቀጽ ተምራችኋል። በዚህም ተራኪ አንቀጽ ድርጊቶችንና ሁነቶችን የሚተርክ እንደሆነና ገላጭ አንቀጽ ደግሞ ስለአንድ ነገር ምንነት፣ አሰራር፣ ወዘተ የሚገልጽ አንቀጽ እንደሆነ ተገንዝባችኋል።
- በሰዋስው ክፍል ከቃል ክፍሎች ውስጥ አንዱ የሆነውንና ግስን ከጊዜ፣ ከቦታ፣ ወዘተ. ለመግለጽ የሚያገለግለውን ተውሳክ ግስ በተመለከተ ተምራችኋል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. የተለያዩ ተውሳክ ግሶችን በመሰብሰብ ያሏቸውን አገልግሎቶች ዓረፍተ ነገሮችን በመመስረት አመልክቱ።
2. በፈለጋችሁት ርዕሰ ጉዳይ አንድ አንድ ተራኪ ድርሰት እና ገላጭ ድርሰት በመጻፍ ለመምህራችሁ አሳዩ።
3. ለቃላት ዓውዳዊ ፍች መስጠትን የሚያመለክቱ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ምዕራፍ አራት

የትራፊክ ደህንነት

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች፡

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ ተማሪዎች፡-

- ✓ ምልልስ አዳምጣችሁ አስፈላጊነቱን ትገልጻላችሁ።
- ✓ የተለያዩ የማዳመጥ ስልቶችን ተጠቅማችሁ ለተነበበላችሁ ጽሑፍ ትርጉም ትሰጣላችሁ።
- ✓ ማህበራዊ አገላለጾችን ትገልጻላችሁ።
- ✓ አንቀጽ አንብባችሁ ጭብጡንና አስፈላጊነቱን ትገልጻላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ዋና

ቅድመ ማዳመጥ፡-

ተግባር፡-1

መምህራችሁ የተቀረጸ ድምጽ ያሰሟችኋል። ድምጹን ከማዳመጣችሁ በፊት ለሚከተሉት ጥያቄዎች በጥንድ በጥንድ ሆናችሁ በመወያየት በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. የትራፊክ ደህንነት የሚለው አገላለጽ ምንን የሚያመለክት ነው?

ለ. የትራፊክ ደህንነትን ማስጠበቅ የማን ኃላፊነት ይመስላችኋል?

የማዳመጥ ሒደት፡-

ተግባር፡-2

ቀጥሎ መምህራችሁ በድምጽ የተቀረጸ ምንባብ ያሰማችኋል። የተከፈተላችሁን ምንባብ በጥሞና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ፣ በቃል መልሱ።

1. እግረኛውን ሰውዬ ለአደጋ የዳረገው ምንድን ነው?

ሀ. ባልተፈቀደ ቦታ መንገድ ማቋረጥ

ለ. አሽከርካሪው በፍጥነት ሲያሸከረክር ስለነበረ

ሐ. ታክሲው ብዙ ተሳፋሪዎችን ይዞ ስለነበረ

መ. በእግሩ በመጓዙ

2. መሰረት ጓደኛዎ ሰዓዳን ለማረጋጋት ምን አደረገች?

ሀ. ቤተሰቦቿን ጠርታ እንዲያረጋጓት አደረገች

ለ. ከጓደኞቿ ጋር ተነጋግሮ ወደ ቤቷ ወሰደቻት

ሐ. እንድትረጋጋ መከረቻት

መ. እረፍት እንድትወስድ አደረገቻት

3. በየመገናኛ ብዙኃኑና በየቤቱ ስለትራፊክ ደህንነት በስፋት መወራቱ ለውጥ ያላመጣው ለምንድን ነው?

ሀ. ብዙ ሰዎች መገናኛ ብዙኃንን ስለማይከታተሉ

ለ. በመገናኛ ብዙኃን የሚሰጠው ሽፋን አነስተኛ በመሆኑ

ሐ. ሰዎች የአመለካከት ለውጥ ባለማምጣታቸው

መ. የትራፊክ ደህንነት ባለሙያዎች ስራቸውን በአግባቡ ስለማይሰሩ

4. እንድረስ፣ አለማየሁና ሰዓዳ ሲናገሩ በጥሞና ሲያዳምጥ ቆይቶ፣ የራሱን ሀሳብ ማቅረብ ምን ያስተምራል?

ሀ. የሌሎችን ሀሳብ መቃወም ተገቢ አለመሆኑን

ለ. ተራን ጠብቆ መናገር ተገቢ እንደሆነ

ሐ. መጨረሻ መናገር እንደሚገባ

መ. ሳያስፈቅዱ መናገር ተገቢ እንደሆነ

ተግባር 2:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ያደመጣችሁትን ምንጣብ መሰረት በማድረግ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሀ. ሰዓዳ ወደቤቷ በታክሲ የምትመለስ ይመስላችኋል? ለምን?

ለ. የቆመ መኪና ከለላ በማድረግ መንገድ የሚያቋርጥ ሰው ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?

ሐ. ተማሪዎች በጥናት ጊዜያቸው ከትምህርት በተጨማሪ በምን በምን ጉዳዮች ዙሪያ ሊያወሩ ይችላሉ?

መ. በትምህርት ቤታችሁ የትራፊክ ደህንነት ክበብ አባላትን በማነጋገር ስለትራፊክ አደጋ የሚሰጧችሁን ማብራሪያ በክፍል ውስጥ በቃል አቅርቡ።

ክፍል ሁለት:- ንባብ

የትራፊክ አደጋ

ቅድመ ንባብ:-

ተግባር:-1

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. በአካባቢያችሁ የትራፊክ አደጋ ተፈጥሮ ያውቃል? ከተፈጠረ አደጋው ምን ጉዳት እንዳደረሰ ለክፍል ንደኞቻችሁ ግለጹ።

ለ. ከምንባቡ ርዕስ እና ክታች ከቀረበው ስዕል በመነሳት ምንባቡ ስለምን ጉዳይ እንደሚያወሳ ግለጹ።

የትራፊክ አደጋ

ዓለምን ስጋት ላይ ከጣሉ አበይት አጀንዳዎች አንዱ የመንገድ ላይ የትራፊክ አደጋ ነው። በዓለማችን በመንገድ ትራፊክ አደጋ ምክንያት በየ24 ሴኮንድ የአንድ ሰው ሕይወት ያልፋል። በየዓመቱ 1.3 ሚሊዮን በላይ ሰዎች ሕይወታቸውን ያጣሉ። ወደ 50 ሚሊዮን የሚጠጉ በአደጋው ምክንያት አካል ጉዳተኛ ይሆናሉ። አደጋው እያጠቃ የሚገኘው ከ5 እስከ 29 ዓመት የእድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ የማህበረሰብ ክፍሎችን መሆኑን የዓለም ጤና ድርጅት መረጃ ያመለክታል።

በአዲስ አበባ በ2011 ዓ.ም 458 የሞት፣ 1,926 ከባድ የአካል ጉዳት እና 1,143 ቀላል የአካል ጉዳት አደጋዎች ተመዘግበዋል። እንዲሁም በ2012 ዓ.ም 448 የሞት፣ 1,873 ከባድ የአካል ጉዳት እና 938 ቀላል የአካል ጉዳት አደጋዎች ደርሰዋል። በሌላ በኩል የ2013 ዓ.ም የ9 ወሩን የአደጋ ሁኔታ ብንመለከት 287 የሞት አደጋዎች ሲመዘገቡ፣ 1,343 ከባድ የአካል ጉዳት እና 757 ቀላል የአካል ጉዳቶች ተመዘግበዋል። በ9 ወሩ 21,234 የንብረት ጉዳቶች ተከስተዋል።

ጊዜና ቦታ እድሜና ጾታ ሳይለይ ዘወትር የሰው ልጆችን ሕይወት እየቀጠፈ እና አካል እያጎደለ የሚገኘውን የመንገድ ላይ የትራፊክ አደጋ ለመከላከልና ለመቀነስ ዘርፈ ብዙ ስራዎች በባለድርሻ አካላት እየተሰሩ ይገኛሉ። ይሁን እንጂ ይህንን ስራ ህብረተሰቡ ካልደገፈው አደጋው ይቀንሳል ተብሎ አይጠበቅም።

በከተሞች አካባቢ ያለው የአሽከርካሪዎችና የእግረኞች የመንገድ አጠቃቀም የተስተካከለ አለመሆን፣ ለአደጋው መባባስ እንደ ምክንያት ሊታይ ይችላል። አሁን አሁን በብዙዎች ዘንድ እንደሚገለጸው የአንዳንድ አሽከርካሪዎች ባህሪ አስቸጋሪ መሆንና የእግረኞች ቸልተኛነት ብዙ መስዋዕትነትን እያስከፈለ ይገኛል።

(አዲስ ፖሊስ መጽሔት ቁጥር 10፣ ሰኔ 2013፣ ገጽ 8፣ በመጠኑ ተሻሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር አንድ፡-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት እውነት ወይም ሀሰት በማለት በቃል መልሱ።

1. የመንገድ ትራፊክ አደጋ እያጠቃ የሚገኘው ከ30 ዓመት በላይ ያሉ የሕብረተሰብ ክፍሎችን ነው።
2. በአዲስ አበባ በ2011 ዓ.ም በትራፊክ አደጋ የተመዘገበው የሞት አደጋ ከ2012 ዓ.ም የበለጠ ነው።
3. በ2012 ዓ.ም የተመዘገበው ከባድ የአካል ጉዳት በ2011 ዓ.ም ከተመዘገበው ያነሰ ነው።
4. በከተሞች አካባቢ ለትራፊክ አደጋ መባባስ ዋነኛው ምክንያት የአሽከርካዎችና የእግረኞች መንገድ አጠቃቀም የተስተካከለ መሆኑ ነው።
5. የትራፊክ አደጋን ለመቀነስ የሕብረተሰቡ ድጋፍ አስፈላጊነቱ አናሳ ነው።

ተግባር 2፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ስጡ።

ሀ. አንድ አይነ ስውር ልጅ ለእግረኛ ባልተፈቀደ መንገድ ሲያቋርጥ ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?

ለ. ያነበባችሁትን ምንባብ ዋና ሀሳብ አሳጥራችሁ በጽሑፍ ግለጹ።

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

የሚከተሉት ቃላት ያላቸውን ፍቺ ከመዝገብ ቃላት ፈልጋችሁ በመጻፍ ፍቺያቸውን የሚያመለክቱ ዓረፍተ ነገሮች ስሩባቸው።

ምሳሌ፡-

ብርታት - ጥንካሬ

የተመጣጠነ ምግብ መመገብ ለአካል ጥንካሬ ይጠቅማል።

ሀ. ስጋት	ለ. መስዋእትነት	ሠ. አሉታዊ
ሐ. መቅጠፍ	መ. ዘርፈ ብዙ	ረ. አጸፋ

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

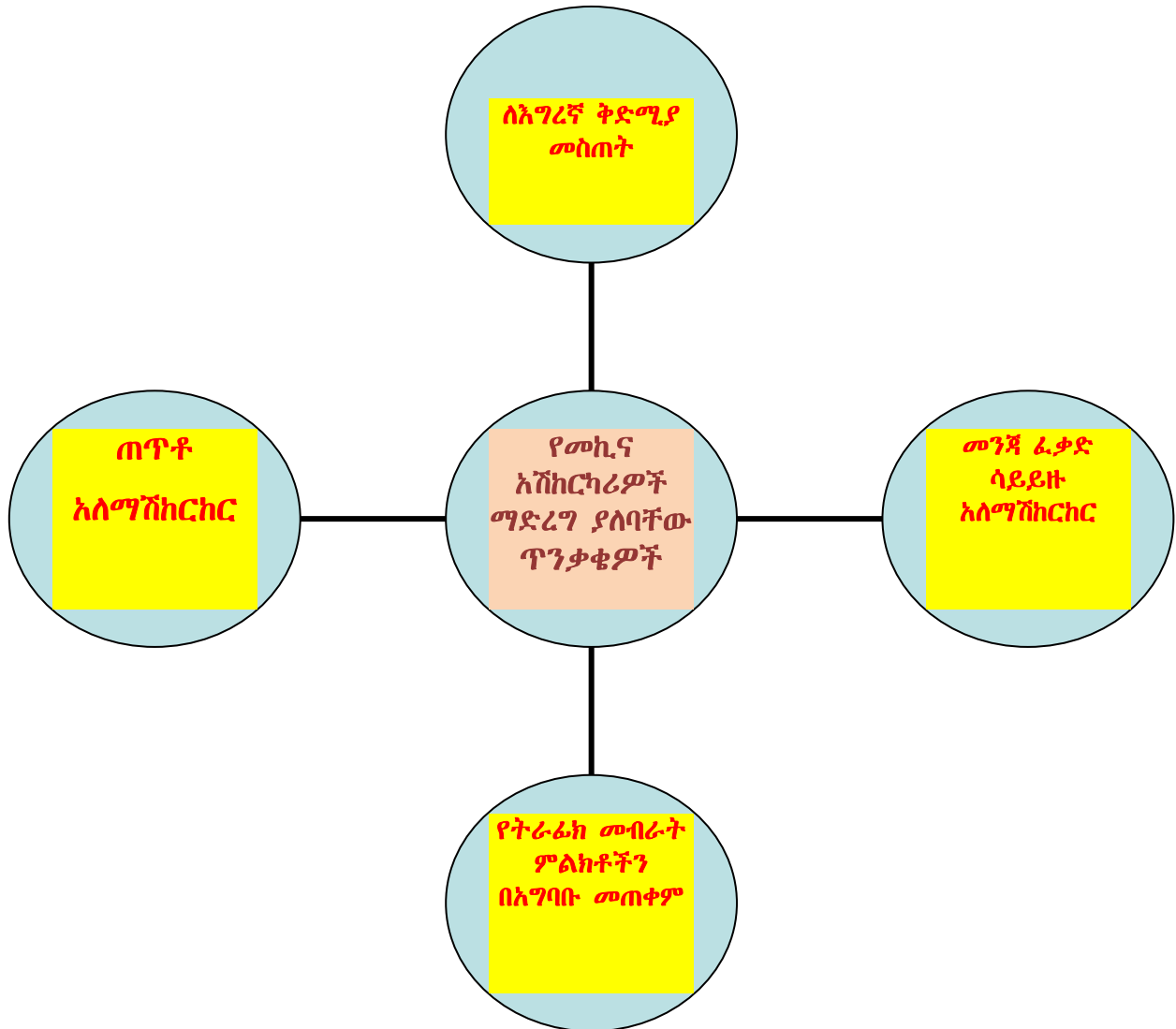
ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 5 የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች በትክክለኛው ቅደም ተከተላቸው በማስቀመጥ የተሟላ መልእክት ያለው አንቀጽ ጻፉ።

1. ይህም የሚመረጠው ከፊት ለፊት የሚመጣን መኪና ለመመልከት ነው።
2. የእግረኛ መንገድ ከሌለ፣ ሌላው አማራጭ የመንገዱን ግራ ጠርዝ ይዞ መንዝ ተገቢ ነው።
3. በአጠቃላይ ሰዎች፣ የመንገድ አጠቃቀማቸውን በማሻሻል፣ ከትራፊክ አደጋ መጠበቅ ይችላሉ።
4. የመጀመሪያው ጥንቃቄ ለእግረኛ የተዘጋጀ መንገድ ካለ፣ በዚያ መጠቀም ነው።
5. ሰዎች በመንገድ ላይ ሲጓዙ፣ የእግረኛ መንገድ አጠቃቀም መመሪያዎችን መተግር አለባቸው።

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ያለውን ቢጋር በመጠቀም በገላጭ የአንቀፅ ማስፋፊያ ስልት በመጠቀም አንድ አንቀፅ ፅፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ክፍል አምስት፡- ሰዋሰው

ማስታወሻ

የሁኔታ ተውሳክ ግስ

በምዕራፍ 3 እንደተማራችሁት ተውሳክ ግስ ግስን ከቦታ፣ ከሁኔታ፣ ከጊዜ ፣ ወዘተ. አንጻር የሚገልጽ ነው። በዚህ ምዕራፍ ደግሞ ከተውሳክ ግስ አይነቶች አንዱ ስለሆነው የሁኔታ ተውሳክ ግስ ትማራላችሁ።

የሁኔታ ተውሳክ ግስ አንድ ድርጊት የተፈጸመበትን ሁኔታ ለመግለጽ የሚያገለግል የተውሳክ ግስ አይነት ነው። ይህ የተውሳክ ግስ አይነት ድርጊቱ በምን ያህል ደረጃ እንደተፈጸመ ያመለክታል።

ምሳሌ፡-

- አየለ ከሄደበት በፍጥነት ተመለሰ። በዚህ ዓረፍተ ነገር ውስጥ «በፍጥነት» የሚለው ተውሳክ ግስ አየለ የተመለሰበትን ሁኔታ ስለሚያመለክት የሁኔታ ተውሳክ ግስ ነው።
- ሰአዳ በወንድሟ ሞት ክፉኛ ተጎዳች። በዚህ ዓረፍተ ነገር ውስጥ «ክፉኛ» የሚለው ተውሳክ ግስ ሰአዳ የተጎዳችበትን ደረጃ ስለሚያመለክት የሁኔታ ተውሳክ ግስ ነው።

ተግባር 1:-

ቀጥሎ በ«ሀ» ስር ለቀረቡት ሀረጎች በ«ለ» ስር ከቀረቡት የሚስማሟቸውን በመምረጥ ዓረፍተ ነገሮቹን አሟሏቸው።

ሀ

ለ

1. ሄለን ከዘመዶቿ ቤት

ሀ. በፍጥነት ተመለሰ

2. ማርታ ወደ ትምህርት ቤት

ለ. ክፉኛ ተጎዳ

3. ሰይድ በመውደቁ

ሐ. እየሮጠች ሄደች

4. አቤል ከገበያ

መ. አምርራ ተቆጣቸው

5. ሳሊህ ወንድሟን

ሠ. በድንገት መጣች

ተግባር 2:-

በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን የሁኔታ ተውሳክ ግሶች አውጥታችሁ የሁኔታ ተውሳክ ግስ የተባለበትን ምክንያቶች አብራርታችሁ በጽሁፍ መልሱ።

ሀ. ትህትና ተንደርድራ ዘለለች።

ሐ. ሄኖክ እየሮጠ ሄደ።

ለ. መሀመድ በድንገት ወጣ።

መ. ረሂማ በቁጣ ተናገረች።

ሠ. ልዑል አምርሮ አለቀሰ።

ተግባር 3:-

ሁኔታን የሚገልጹ አምስት ተውሳክ ግሶችን ፈልጋችሁ በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ ሁኔታዎችን የሚገልጹ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱባቸው።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋሰው ናቸው።

- አንድን ምንባብ ስናዳምጥ ትኩረት ሰጥተን ማዳመጥ ተገቢ ሲሆን ላዳመጥነው መልእክት ትርጉም መስጠትም ተገቢ ነው።
- በማንበብ ሒደት ውስጥ ለሚነበበው ጽሑፍ ትርጉም መስጠት ተገቢ ነው
- መዝገበ ቃላዊ ፍቺ ቃላት በቀጥታ ያላቸውን ፍቺ ያመለክታል።
- የነገሮችንና ሁነቶችን ምንነት፣ አሰራር፣ ወዘተ. ለመግለጽ የሚያገለግለንን አንቀጽ በገላጭ የአጻጻፍ ስልት መጻፍ እንችላለን።
- አንድ ድርጊት የተፈጸመበትን ደረጃ የሚያመለክት ቃል የሁኔታ ተውሳክ ግስ ይባላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. ከተለያዩ መጻሕፍት አንቀጾችን በማንበብ ሀሳቡን ለመገንዘብ ሞክሩ፤ መገንዘባችሁንም የተለያዩ ዘዴዎችን ተጠቅማችሁ አረጋግጡ።
2. ከሚከተሉት መንደርደሪያ ርእሶች አንዱን በመምረጥ ገላጭ ድርሰት ጻፉ።
ሀ. የቡና አፈላል ሂደት ለ. የትምህርት ጠቀሜታ ሐ. የሀገር ፍቅር
3. የሚከተሉት ቃላት መዝገበ ቃላትን በመጠቀም ፍቺዎቻቸውን ስጡ።
4. የተለያዩ የሁኔታ ተውሳክ ግሶችን በመፈለግ ዓረፍተ ነገር መስርቱባቸው።

ምዕራፍ አምስት

የአካባቢ ጥበቃ

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- የቀደመ እውቀታችሁን ከአሁኑ ጋር ታዛምዳላችሁ።
- ቃላትን ነጣጥላችሁና አጣምራችሁ ታነባላችሁ።
- ከአንቀጽ ውስጥ ኃይለቃል ታወጣላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ብርቱዋ እናት

ቅድመ ማዳማጥ:-

ተግባር:- 1

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃላት ለጭር መልስ ሰጡ።

- ሀ. ከላይ የቀረበውን ስዕል በመመልከት «ብርቱዋ እናት» በሚለው ርእስ ስር ምን ምን ሀሳቦች ሊነሱ እንደሚችሉ ግምታችሁን ለመምህራችሁ ግለጹ።
- ለ. በአካባቢያችሁ በመኖሪያ ግቢያቸው ውስጥ እጽዋት የሚያለሙ ሰዎችን ታውቃላችሁ? ምን ምን እጽዋትን ያለማሉ?

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር:-2

ቀጥሎ ባለው ሰንጠረዥ የቀረቡት መምህራችሁ በሚያነቡላችሁ ምንባብ ውስጥ የሚገኙ ሲሆኑ ምንባቡን በማዳመጥ ላይ እያላችሁ መምህራችሁ በመሀል ማንበባችሁን በማስቆም ፍቺ እንድትሰጧችሁ ይጠይቋችኋል፤ እናንተም ለቃላቱ ፍች ስጧቸው።

ቃል	ፍቺ
ደፋ ቀና	
አርዓያነት	
ተቆጨ	
ተቋደሰ	
አጸፋ	
ይደገማሉ	

አዳምጦ መረዳት:-

ተግባር 1

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ሀሳብ በተወካዮችሁ አማካኝነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

- ሀ. « ልጆች በእድላቸው ይደገ» የሚለው አባባል የሚያስተላልፈው መልእክት ምንድን ነው? ይህ አባባል በዚህ ዘመን ጠቃሚ ነው ወይስ ጎጂ?
- ለ. የሰፈሩ ሰዎች ወይዘሮ አስካለን «እነዚህን የፍራፍሬ ዛፎች የሚተክሉት ለምንድን ነው?» ብለው መጠየቃቸው ተገቢ ነው? ለምን?
- ሐ. አንድን ሰው ብርቱ የሚያሰኙት ተግባራት ምን ምን ናቸው ብላችሁ ታስባላችሁ?
- መ. ያዳመጣችሁትን ታሪክ በአጭሩ ግለጹ።
- ሠ. ከወይዘሮ አስካለ ተግባር ምን ተማራችሁ?

ተግባር 2:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ከተሰጡት አማራጮች ውስጥ ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ።

1. ወይዘሮ አስካለ የሚኖሩበት ቤት የተሰራው ከምንድን ነው?

- ሀ. ከእንጨት   ለ. ከቆርቆሮ   ሐ. ከብሎኬት   መ. ከሳር

2. ወይዘሮ አስካለ ብዙውን ጊዜያቸውን የሚያሳልፉት የት ነው?

ሀ. ከቤታቸው አካባቢ ባለው የአትክልት ቦታ

ለ. ቀበሌ አካባቢ ባለ የአትክልት ቦታ

ሐ. በመንግስት መስሪያ ቤት

መ. ብዙ እጽዋት በሚገኙበት መዝናኛ

3. ወይዘሮ አስካለ እንደ ጎመን፣ ቃሪያ፣ ቲማቲም የመሳሰሉትን የእለት የምግብ ፍጆታቸውን የሚያገኙት ከየት ነው?

- ሀ. ከገበያ   ለ. ከገጠር ቤተሰቦቻቸው

ሐ. ከግቢያቸው ውስጥ አልምተው   መ. ከጎረቤት ተበድረው

4. ወይዘሮ አስካለ ቀድመው ከሚሰሩበት የመንግስት መስሪያ ቤት በምን ምክንያት ወጡ?

- ሀ. በጡረታ ተገልለው   ለ. ከአለቃቸው ጋር ተጋጭተው

ሐ. እረፍት ፈልገው   መ. በህመም ምክንያት

5. ወይዘሮ አስካለን የሰፈሩ ሰዎች ምን ብለው ይጠሯቸዋል?

- ሀ. ጀግናዎች እናት   ለ. የድሃዎች እናት

ሐ. የዛፎች እናት   መ. ብርቱዋ እናት

ክፍል ሁለት:- ንባብ

ማዜ ብሔራዊ ፓርክ

ቅድመ ንባብ

ተግባር 1:-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ::

- ሀ. የማዜ ብሔራዊ ፓርክ የሚባለው ቦታ በሀገራችን የትኛው አካባቢ የሚገኝ ይመስላችኋል?
- ለ. በኢትዮጵያ ምን ምን የሚባሉ ፓርኮች አሉ?
- ሐ. ከላይ ያለው ስዕል የማዜ ብሔራዊ ፓርክ ምን አይነት ገጽታ እንዳለው ያመለክታል?

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር 1፡-

የሚከተለውን ምንባብ በየግላችሁ በለሆላስ አንብቡ።

ማዜ ብሔራዊ ፓርክ

የማዜ ብሔራዊ ፓርክ በደቡብ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት በጋሞ ጎፋዞን ይገኛል። በዙፍ አምስት ወረዳዎች ማለትም ቁጫ፣ ደራማሎ፣ ዛላ፣ ከምባና ደምባ ጎፋ ወረዳዎች ናቸው። በመካከለኛው አሞ ሸለቆ ውስጥ የተኛው ማዜ ፓርክ 220 ካሬ ኪሎ ሜትር ስፋት አለው። በ1997 ዓ.ም ደቡብ ብሔራዊ ፓርክነት የተከለለው ማዜ ተፈጥሯዊ ሃብቱ ከመልክአ ምድራዊ አቀማመጡ ጋር ተዳምሮ በአጭርጊዜ ቀልብ ሳቢ መዳረሻ ከሆኑ ስፍራዎች አንዱ ለመሆን በቅቷል።

የማዜ አየር ንብረት ሶስት ዓይነት መልኮች አሉት። ቀዝቃዛ የሚሆንበት ወቅት ከሰኔ እስከ ነሐሴ ያለው ሲሆን ከመጋቢት እስከ መስከረም ዝናብ የሚያገኝበት ወቅት ነው። ከህዳር እስከ የካቲት ያለው ወቅት ግን የሙቀት ሰዓት ነው። ትልቁ የማዜ ወንዝ ፓርኩን አቋርጦ ከመፍሰስ ባለፈ ለማዜ መጠሪያ ለመሆን በቅቷል። ማዜን ውበት ያጎናጸፏት እነዚህ ወንዞች ዳርቻቸው በደን የተሸፈነ ነው። የማዜ ወንዝን ጨምሮ በፓርኩ የሚያልፉ በርካታ ወንዞች መድረሻቸው አሞ ወንዝ ነው።

እስካሁን ካዳመጣችሁት አንቀጽ ምን ተረዳችሁ?

በሳቫና ሳር የተሸፈነው ማዜ በተለይም ዝናብ በሚያገኝበት ወቅት ለምለምና አረንጓዴ መልክ ሲኖረው ለእይታም በእጅጉ የሚስብ ነው። ማዜን የተለየ ከሚያደርጉት መገለጫዎች አንዱ በውስጡ የሚኖሩ የዱር እንስሳትን በቀላሉ የሚመለከቱበት ፓርክ መሆኑ ነው። ማዜ ላይ በተደረገው ጥናት እስካሁን 39 መካከለኛና አጥቢ እንስሳት ዝርያዎች እና 196 የአእዋፍ ዝርያዎች ተመዝግበዋል። በዋናነት የስዋይንስ ቆርኪ፣ ፌቆ፣ ቦሆር፣ ጎሽ፣ ከርከሮ፣ ድፈርሳ፣ ድኩላ፣ የዱር አሳማ፣ ትልቁ አጋዘን፣ ዝንጀሮ፣ ጦጣ፣ ጉሬዛ፣ አንበሳና የዱር ድመት ፣ ወዘተ ይገኙበታል።

በሰንሰለታማ እና በድንቅ አፈጣጠር የተዘረጉት ተራራዎች የከበቡት ማዜ በርካታ አስደናቂ መስህቦችን አቅፎ የያዘ መዳረሻ ነው። ቢልቦ ወይም ሀቦ ፍል ውሃ በሚል የሚጠራው የተፈጥሮ ውሃ በማዜ የላይኛው ተፋሰስ የሚገኝ ሲሆን በፈዋሽነቱ ይታወቃል።

ወንጌያ ትክል ድንጋይ ዋሻ ከ300 ያላነሰ ህዝብ መያዝ የሚችል ዋሻ ሲሆን ማዜ ከያዛቸው መዳረሻዎች መካከል የሚጠቀሱት ናቸው። መጎብኘት የሚፈልጉ ጎብኚዎች በቀላሉ ከአዲስ አበባ 468 ኪ.ሜትር ከሐዋሳ ደግሞ 248 ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ የሚገኘውን ማዜ ለመጎብኘት ሁለት አይነት መንገዶችን መጠቀም ይችላሉ። አንደኛው ከወላይታ በአርባ ምንጭ ደቡብ አሞ ዞንን ጎብኝተው በቶሜላ በኩል ወደ ማዜ ማቅናት ሲችሉ፤ በሌላ መንገድ ደግሞ ከወላይታ ሶዶ 83 ኪሎ ሜትር ርቀት ማዜን ጎብኝተው በቶሜላን በማድረግ ደቡብ አሞ አርባ ምንጭ የሚጓዙበት ነው። በጋሞ ጎፋ ዞን የሚገኘውን የማዜ ብሔራዊ ፓርክ ለመጎብኘት ወደ ስፍራው ካቀኑ ከማዜ ባሻገር የጋሞ ጎፋ አስደናቂ አያሌ መስህቦችን ለመጎብኘት አጋጣሚውን ያገኛሉ። ይህ አጋጣሚ ነጭ ሳር ብሔራዊ ፓርክን ጨምሮ አባያና ጫሞ ሐይቆችን፣ የእግዜር አደራሽና የእግዜር ድልድይን፣ አንጁሌ ደሴትንና እንደ ዶርዜ መንደርና ብርብራ ማሪያምን የመጎብኘት እድል ይፈጥርሎታል።

(ምንጭ:- Tuba Megazine at 7:33 AM)

አንብቦ መረዳት:-

ተግባር 1:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ባነበባችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆኔ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ።

1. በመካከለኛው አሞ ሸለቆ ውስጥ የተኛው ማዜ ፓርክ ----- ሜትር ስፋት አለው።

ሀ. 200 ካሬ ኪሎ ሜትር ለ.220 ካሬ ኪሎ ሜትር ሐ. 100 ካሬ ኪሎ ሜትር መ. 150 ካሬ ኪሎ ሜትር

2. ለማዜ ብሔራዊ ፓርክ በመነሻነት መጠሪያ የሆነው ምንድን ነው?

ሀ. ጥቅጥቅ ያለው ደኑ ሐ. ሀሴትን የሚሞላው የተፈጥሮ ገጽታው

ለፓርኩን አቋርጦት የሚነጉደው ወንዝ መ. የፓርኩ ስፋት

3. ከሚከተሉት የዱር እንስሳት ውስጥ በማዜ ብሔራዊ ፓርክ የሚገኘው የትኛው ነው?

ሀ. ጎሽ   ለ. ዝሆን   ሐ. ቀይ ቀበሮ   መ. አውራሪስ

4. በምንባቡ ውስጥ በፈዋሽነቱ ይታወቃል ተብሎ የተገለጸው ምንድን ነው?

ሀ. በፓርኩ ውስጥ ያለው ወንዝ   ሐ. የፓርኩ አስደናቂ መስህብ

ለ. ቢልቦ ወይም ሀቦ ፍል ውሃ   መ. የፓርኩ ማራኪ ገጽታ መላበስ

5. ማዜ ከያዛቸው መዳረሻዎች መካከል አንዱ ወንጂያ ትክል ድንጋይ ሲሆን፤ ይህ ከ ----- ያላነሰ ህዝብ መያዝ የሚችል ዋሻ ነው።

ሀ. 468   ለ. 255   ሐ. 300   መ. 265

6. ማዜን የተለየ ፓርክ ከሚያደርጉት መገለጫዎች አንዱ -----ነው?

ሀ. የዱር እንስሳቱ በቀላሉ የማይታዩ መሆኑ

ለ. የዱር እንስሳት የሌሉበት አለመሆኑ

ሐ. የዱር እንስሳትን በቀላሉ የሚመለከቱበት ፓርክ መሆኑ

መ. በተራራ ያልተከበበ መሆኑ

7. የማዜ ብሔራዊ ፓርክ ምን አይነት አካባቢ ነው?

ሀ. ውብ ተፈጥሯዊ ሀብት ያለው

ለ. በሳሻና ሳር የተሸፈነ፣ ለምለምና አረንጓዴ ገጽታ ያለው

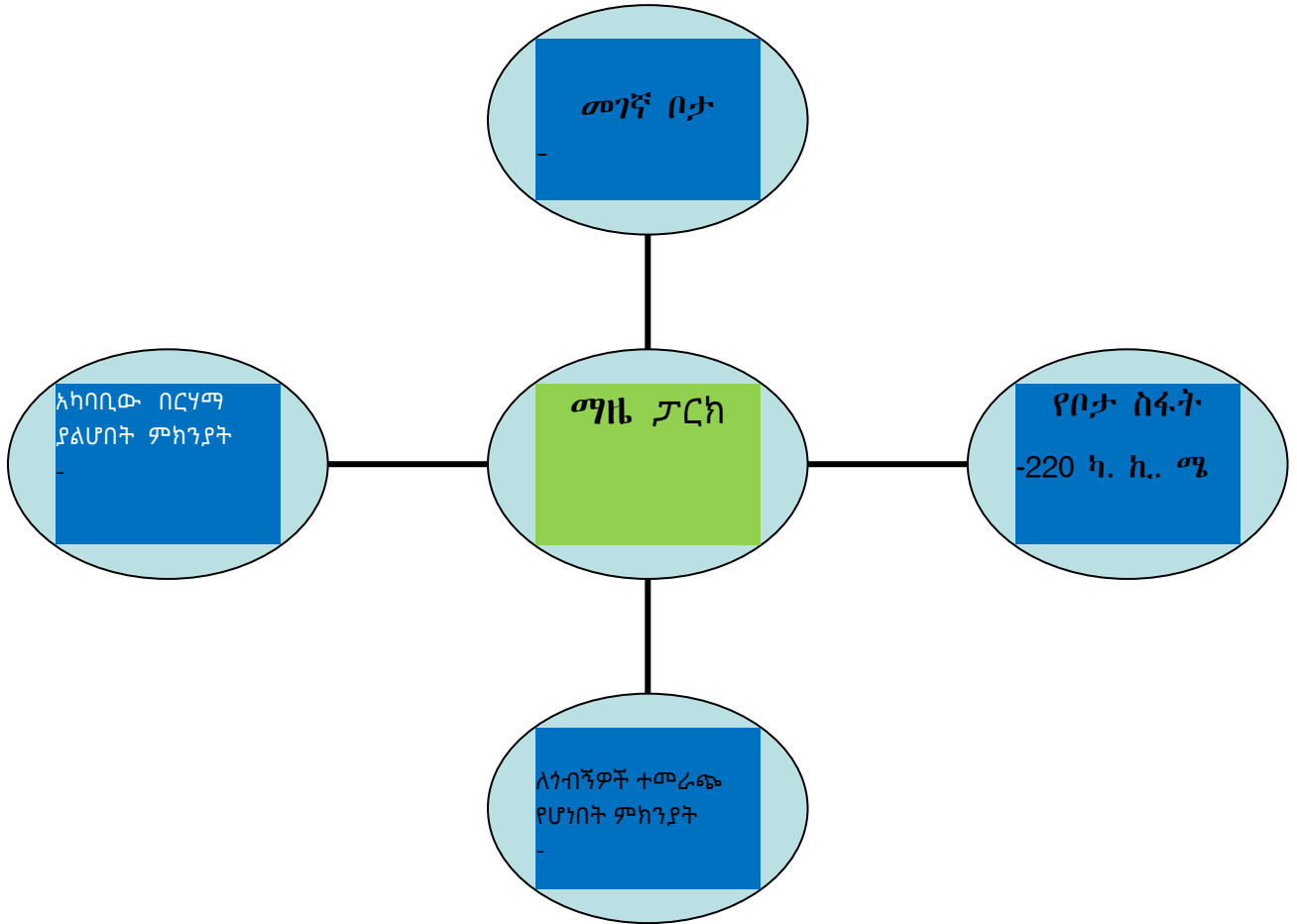
ሐ. በሰንሰለታማ እና በድንቅ አፈጣጠር በተዘረጉ ተራራዎች የተከበበ ነው

መ. ሁሉም መልስ ነው።

ተግባር 2:-

ሀ. የተሰጣችሁን ምሳሌ መሰረት በማድረግ ቀጥሎ የቀረበውን ቢጋር አሟልታችሁ ጻፉ።

ለ. ከላይ ያነበባችሁት ምንባብ ስንት አንቀጾች አሉት?

ሐ. «... በሰንሰለታማ እና በድንቅ አፈጣጠር የተዘረጉት ተራራዎች የከበቡት ማዜ በርካታ አስደናቂ መስህቦችን አቅፎ የያዘ መዳረሻ ነው።»

ሲል ምን ለማለት እንደሆነ በራሳችሁ አገላለጽ ጻፉ።

መ. የምንባቡ የመጨረሻ አንቀጽ የያዘውን ሀሳብ በአጭሩ ግለጹ።

ሠ. የምንባቡን ዋና ሀሳብ በአጭሩ ጽፋችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ማስታዎሻ

ቃላትን መነጠልና ማጣመር

ቃላትን መነጠልና ማጣመር፡- ውስብስብ የሆኑ ቃላትንና ሐረጎችን በትክክል የምናነብበት ስልት ሲሆን አቀላጥፊን ለማንበብ ትልቅ ሚና አለው።

መነጠል፡- ውስብስብ ቃላትንና ሐረጎችን ለመነጣጠል የምናነብበት ዘዴ ነው።

ማጣመር፡- ተነጣጥለው የቀረቡ ልዩ ልዩ የቃላትና የሐረጎች ክፍሎችን በማጣመር ማንበብ ነው።

ምሳሌ፡-

	ነጣጥሎ ማንበብ	አጣምሮ ማንበብ
ሀ	በ-ባህል-አዊ	በባህላዊ
ለ	ለ-ባለ-ጉዳይ-አችን	ለባለጉዳዮችን
ሐ	በ-መጨረሻ-ም	በመጨረሻም
መ	ዝንጀሮ-ዎች	ዝንጀሮዎች

ተግባር 1፡-

የሚከተሉትን ቃላት አጣምራችሁ በመጻፍ አንብቡ።

ሀ. ግድብ-አችን   ለ. የም-ት-መጣ-በት   ሐ. በ-ተሳካ-ልሀ   መ. የ-ምንጭ-ና

ተግባር 2፡-

የሚከተሉትን ቃላት ነጣጥላችሁ በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ አንብቡ።

ሀ. አስመጣች   ለ. የጎደለው   ሐ. የስነ ምግባር   መ. ተሰብሳቢዎች

ተግባር 3:-

ቀጥሎ በሚገኘው ሰንጠረዥ ውስጥ ያሉት ቃላት ወይም ሀረጎች ቀደም ሲል ካነበባችሁት ምንባብ የወጡ ናቸው። በአግድም የቀረቡትን ቃላትና ሐረጎች በቁልቁል ከቀረቡት ፍቺዎቻቸው ጋር የሚስማሟቸውን በመምረጥ የ«✓» ምልክት እያደረጋችሁ አዛምዱ።

ምሳሌ :- ማዜ - ድንቅ ተፈጥሯዊ ሀብት

የቃላት/ሀረጎች ፍቺ	ቃላት/ሐረጎች						
	ሳሻና	ብዝሀ ሕይወት	ሀይቅ	ደሴት	ዳርቻ	ማዜ	ትክል ድንጋይ
ድንቅ ተፈጥሯዊ ሀብት						✓	
በአንድ ላይ የሚገኙ ልዩ ልዩ ፍጥረታት							
የሳር ዓይነት							
ተነጥሎ(ብቻውን) ያለ አካባቢ							
በአንድ ቦታ የተንጣለለ ውሃ							
የማይንቀሳቀስ							
ዙሪያ፣ አካባቢ							

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ተግባር 1፡-

በምዕራፍ አንድ ስለአንቀጽና የአንቀጽ ተዋቃሪዎች የተማራችሁትን መሰረት በማድረግ ቀጥሎ በቀረበው አንቀጽ ላይ የሚገኘውን ኃይለ ቃል አውጡ፤ ኃይለ ቃል የተባለበትን ምክንያትም ግለጹ።

ኢትዮጵያ የብዙ እምቅ ባህላዊ እሴቶች ባለቤት ናት። ከባህላዊ እሴቶቿ መካከል ሀዘን፣ ደስታ፣ ባህላዊ ጨዋታ፣ የዳኝነት ስርዓቶች ለአብነት ተጠቃሾች ናቸው። እነዚህ ባህላዊ ክንዋኔዎች የሚገለጹበት መንገድ ደግሞ እንደየአካባቢው ወግና ልማድ የተለያየ ነው። እሴቶቹ የሚለያዩበት ምክንያትም በአንድ አካባቢ የሚኖር ሕዝብ ካዳበረው የሕይወት ልምዱ የሚመነጨ በመሆናቸው ነው።

ተግባር 2፡-

ከሚከተሉት መንደርደሪያ ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ አንዱን በመምረጥ የኃይለ ቃሉን ሀሳብ የሚያብራሩ መዘርዘራዊ ዓረፍተ ነገሮችን በመጨመር አንድ አንቀጽ ጻፉ።

- ሀ. ችግኞችን መትከልና መንከባበክብ በርካታ ጠቀሜታዎች አሉት።
- ለ. አንድ ሰው ራሱንና ሌሎች ሰዎችን ከኮሮና ቫይረስ ለመጠበቅ የተለያዩ የመከላከያ ተግባራትን ማከናወን አለበት።
- ሐ. ስፖርታዊ እንቅስቃሴዎችን በየጊዜው ማድረግ አካላዊና አእምሯዊ ጠቀሜታዎች አሉት።

ክፍል አምስት:- ሰዋሰው

ማስታዎሻ

ነጠላ እና ብዙ ቁጥር ስሞች

ስም ከአማርኛ ቋንቋ የቃል ክፍሎች ውስጥ አንዱ ሲሆን በነጠላና በብዙ ቁጥር ሊቀርብ ይችላል። ነጠላ ቁጥር ስም የሚባለው አንድን ነገር ብቻ በነጠላው የሚገለጽበት ነው፤ እንዲሁም ብዙ ቁጥር ስም የሚባለው ከአንድ በላይ ለሆኑ ተመሳሳይ ስሞች መገለጫ ነው።

ምሳሌ:-

ነጠላ ቁጥር

ብዙ ቁጥር

ዶሮ

ዶሮዎች

ተማሪ

ተማሪዎች

ተግባር 1:-

ቀጥሎ የቀረቡትን ቃላት በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥር መሆናቸውን ከለያችሁ በኋላ ዓረፍነገር መስርቱባቸው።

ምሳሌ:-

ደብተር - ነጠላ ቁጥር

የሒሳብ ደብተራ አልቆብኛል።

ደብተሮች - ብዙ ቁጥር

ሰናይት በዚህ ወር ሶስት ደብተሮችን ገዝታለች።

ሀ. አያት

ሐ. ወፎች

ሠ. እንስሶች

ለ. ቤቶች

መ. መምህር

ተግባር 2:-

ቀጥሎ በቀረቡት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ስሞች ካወጣችሁ በኋላ ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥሮች መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ምሳሌ:-

1. ሰዎች በስራ ላይ ናቸው። በዚህ ዓረፍተ ነገር ውስጥ ያለው ስም «ሰዎች» የሚለው ሲሆን ብዙ ቁጥርን ያመለክታል።

2. አዲስ ጠረጴዛ ገዛሁ። በዚህ ዓረፍተ ነገር ውስጥ ያለው ስም «ጠረጴዛ» የሚለው ሲሆን ነጠላ ቁጥርን ያመለክታል።

ሀ. ሽማግሌዎች የተጣላን ያስታርቃሉ። ሐ. አይጥ ያገኘችውን ነገር ትብላለች።

ለ. መጽሐፍ ማንበብ ይጠቅማል። መ. ልጆች መጫወት ይወዳሉ።

ሠ. ትልቅ ቦርሳ አለኝ።

ተግባር 3:-

የሚከተሉትን ነጠላ ቁጥር ስሞች ወደ ብዙ ቁጥር ቀይራችሁ ጻፉ።

ሀ. ቀበሮ   ሐ. ሀገር   ሠ. ምግብ   ለ. በሽታ   መ. ችግኝ

ተግባር 4.

ቀጥሎ የቀረቡትን ብዙ ቁጥር ስሞች ወደ ነጠላ ቁጥር በመቀየር ጻፉ።

ሀ. ባህሎች   ሐ. ተራራዎች   ሠ. ቅጠሎች

ለ. ፈረሶች   መ. ወንዞች

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ያዳመጣችሁትን ታሪክ መግለጽን ተመልክታችኋል።
- በንባብ ክፍል ምንባብን በለሆሳስ በማንበብ ሀሳቡን መረዳትን ተረድታችኋል።
- ቃላትን ነጣጥሎ ማንበብ የሚያመለክተው ውስብስብ ቃላትን በምዕላዶች ከፋፍሎ ማንበብን ሲሆን አጣምሮ ማንበብ ደግሞ ተነጣጥለው የቀረቡ ምዕላዶችን በማጣመር በአንድ ላይ ማንበብን ያመለክታል።
- አንቀጽ የሚዋቀረው የአንቀጹን ዋና ሀሳብ የሚይዘውን ኃይል ቃል እና ደጋፊ የሆኑትን መዘርዘራዊ ዓረፍተነገሮችን በመጻፍ ነው።
- ነጠላ ስሞች የአንድ ነገር ነጠላ መጠሪያ ሲሆኑ ብዙ ቁጥር ስሞች ደግሞ ከአንድ በላይ የሆኑ ስሞች በጋራ የሚጠሩበት ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉትን የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ሰጡ።

1. የሚከተሉትን ቃላት ነጣጥላችሁ አንብቡ።

ሀ. ሰውነት

ለ. ስርዓታዊ

ሐ. ከልምዳቸው

መ. አንደበታችንን

2. ቀጥሎ ተነጣጥለው የቀረቡትን ቃላት አጣምራችሁ አንብቡ

ሀ. በ-መኪና-ው

ለ. ሲ-መለስ-ኡ

ሐ. ከ-ተግባር-አዊ-ው

መ. በ-ድርሰት-አችን

3. በዚህ ምዕራፍ ከቀረበው ምንጣብ ውስጥ በአንደኛውና በሁለተኛው አንቀጽ ውስጥ የሚገኙትን ኃይለቃሎች በማውጣት አመልክቱ።

4. የሚከተሉት ስሞች ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥር መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ሀ. ቦርሳ

ለ. ግመሎች

ሐ. እርሳሶች

መ. ሳጥን

ምዕራፍ ስድስት

አደንዛኝ እጾችና ንጥረ ነገሮች

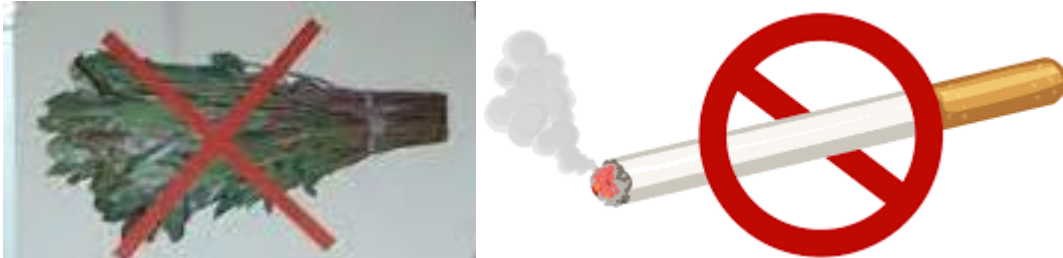
ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች:

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ ተማሪዎች:-

- ✓ አዳምጣችሁ አደንዛኝ እጹን እንዴት መዋጋት እንዳለባችሁ ትገልጻላችሁ።
- ✓ ጽሑፉ ስለምን እንደሆነ ትገምታላችሁ።
- ✓ ምልክቶችንና መግለጫዎችን በማንበብ የጽሑፉን መልእክት ትረዳላችሁ።
- ✓ የመሸጋገሪያ ቃላትን ትለያላችሁ።
- ✓ ለቃላት ፍቺ ትሰጣላችሁ።

ክፍል አንድ:- ማዳመጥና መናገር

ትውልድን መታደግ

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር:-

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ሀሳብ ለመምህራችሁ ግለጹ።

ሀ. ዜጎችን ከአደንዛኝ ጸሐፊዎች የመከላከል ድርሻ የማን ነው ብላችሁ ታስባላችሁ?

ለ. ከሱስ የጸዳ ዜጋን ማፍራት ለሀገርና ለወገን ያለውን ጠቀሜታ አብራርታችሁ ግለጹ።

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር:-

ቀጥሎ መምህራችሁ «ትውልድን መታደግ» የሚል ምንባብ ያነቡላችኋልና በጥምና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች፣ ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ጥንድ ጥንድ ሆናችሁ ከተወያያችሁ በኋላ ለክፍል ዓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሀ. «የኅብረተሰብ መፍለቂያ» ሲባል ምን ማለት ነው?

ለ. ወጣቶች በመልካም ስብዕና ማደግ አለባቸው ሲባል ምን ማለት ነው?

ሐ. የጎዳና ተዳዳሪዎች በአደንዛዥ እጾች ሱስ የሚጠመዱት ለምን ይመስላችኋል?

መ. «የሁሉም ርብርብ ያስፈልጋል» የሚለው ሀሳብ ምንን ያመለክታል?

ሠ. ወላጆች በማይፈቅዱባቸው ቦታዎች መገኘት ትክክል ነው ብላችሁ ታስባላችሁ? ለምን?

ተግባር 2:-

ቀጥሎ የቀረበውን ሰንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ በማስፈር፣ ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት አሟሉ።

ታዳጊዎችንና ወጣቶችን ከአደንዛዥ እጽ ሱስኛነት ነጻ ለማድረግ መከናወን ያለባቸው ተግባራት	ባለድርሻ አካላት		
	በመንግስት	በትምህርት ቤቶች	በወላጆች

ተግባር 3

ሱስ በአካላዊ እና አዕምሯዊ እድገት ላይ የሚያሳድረውን አሉታዊ ተጽዕኖ የጤናና የሰውነት ማጎልመሻ መምህራችሁን በመጠየቅ ፅፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ። የጸፋችሁትን መምህራችሁ ሲፈቅዱላችሁ፣ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አንብቡላቸው።

ክፍል ሁለት:- ንባብ

ሱስ ደህና ሰንብት

ቅድመ ንባብ

ተግባር፡-

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ፣ የደረሳችሁበትን መደምደሚያ ሀሳብ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በቃል ግለጹ።

ሀ. አደንዛኝ ፅጽ ማለት ምን ማለት ነው?

ለ. በሱስ የተጠመዱ ሰዎች እራሳቸውን ከሱስኛነት ለማላቀቅ ምን ምን ተግባራትን ማከናወን ያለባቸው ይመስላችኋል?

ሐ. ከላይ የቀረበውን ስዕል በመመልከትና ርዕሱን መሰረት በማድረግ፣ ምንባቡ ስለምን ጉዳይ እንደሚያወሳ ግለጹ።

የንባብ ሒደት

ተግባር፡-

ቀጥሎ «ሱስ ደህና ስንብት» የሚል ምንባብ ቀርቦላችኋል። ድምጻችሁን ሳታሰሙ በግላችሁ አንብቡ።

ሱስ ደህና ስንብት

ሱስ የሚባለው፣ አንድ ሰው አንድን ንጥረ ነገር ደጋግሞ ሲወስድ፣ የአወሳሰድ መጠኑን፣ በየጊዜው እየጨመረ ሲሄድ፣ መውሰዱን ለማቆም ሲቸገር እና ሙሉ ትኩረቱን በንጥረ ነገሩ ላይ ሲያደርግ የሚከሰት ነው። ለዛሬ በዚህ ሂደት ውስጥ ያለፈ አንድ ባለታሪክ ቀርቦላችኋል። ፍሬዘር ይባላል በሱስኛነት ሲሰቃይ የነበረ ወጣት ነው። ይህ ወጣት፣ በቅዱስ ጳውሎስ ሆስፒታል ስር ከሚገኘው አዲስ ሕይወት የሱስ ተጠቂዎች ማገገሚያ ማዕከል፣ ለሁለት ወር ከአስራ አምስት

ቀን ህክምናውን ሲከታተል ቆይቶ የወጣው ዛሬ ነው። ይህንን የሰሙ የጎረቤት ሰዎችና ጓደኞቹ «እንኳን ለዚህ አበቃህ!» በማለት ደስታቸውን ለመግለጽ፣ በፍሬ ዘር ቤተሰቦች ቤት ተገኝተዋል።

ፍሬ ዘር፣ ጓደኞቹና የጎረቤት ሰዎች በእሱ ከሱሰኝነት ማገገም ተደስተው ሲያይ፣ ልቡ ተነካ፣ ስሜቱን ለመግለጽ ተቸገረ። እንደምንም ራሱን አረጋግቶ፣ ከመቀመጫው ተነሳና ዙሪያ ገባውን ቃኘ። በዙሪያው ያሉት ሰዎች ይጫወታሉ፣ ይስቃሉ። በጨዋታቸው መሀል አጨበጨበና ዝም እስኪሉ ጠብቆ መናገር ጀመረ። «በቅድሚያ ሁላችሁንም አመሰግናለሁ። እንደምታውቁት እኔ የተለያዩ ሱሶች ማለትም፡- የጫት፣ የሲጋራ፣ የአልኮል መጠጥና ሌሎች ሱሶች ተጠቂ ነበርኩ። በነዚህ ሱሶች ለበርካታ ዓመታት ስለቃይ የነበርኩ ምስኪን ሰው ነበርኩ። በሱሰኝነቴም ምክንያት በማደርጋቸው ነገሮች ቤተሰቤን፣ ጎረቤቶቼንና ጓደኞቼን አሳዘኛለሁ። እናንተ ግን ያንን ሁሉ እረስታችሁ፣ ከነበረብኝ ሱስ አገግሜ ከማገገሚያ ማዕከል በመውጣቴ፣ የደስታዬ ተካፋይ ለመሆን ከጎኔ በመቆማችሁ፣ በድጋሚ አመሰግናለሁ» አለ።

በቤቱ ውስጥ የነበሩት ሰዎች በፍሬ ዘር እርጋታና የአነጋገሩ ብስለት ተገርመው፣ በዝምታ ያደምጡት ነበር። አንዳንዶቹም የሚናገረው፣ ያ የሚያውቁት ፍሬ ዘር አልመስል ብሏቸው፣ በትኩረት ይመለከቱታል። ፍሬ ዘር መናገሩን ቀጠለ፡- «አውቃለሁ ብዙዎቻችሁ በህክምናው ባሳየሁት ለውጥ ተገርማችኋል። እኔም ወደ ማገገሚያ ማዕከሉ ስገባ፣ እንዲህ በአጭር ጊዜ አስገራሚ ለውጥ የማመጣ አልመሰለኝም ነበር። የቤተሰቦቼ ጭቅጭቅ፣ በተለይም ደግሞ የእናቴ ልመናና ለቅሶ ስለበዛብኝ፣ «እስኪ ደስ ይበላቸው» ብዬ ነበር የሄድኩት። እኔንም በጣም ባስገረመኝ መልኩ፣ የሀኪሞቹ እንክብካቤና ፍቅር እንዲሁም በከፍተኛ ጥንቃቄ የሚሰጡት የህክምና አገልግሎት ለዚህ አብቅቶኛል። ስለሆነም፣ የማገገሚያ

ማዕከሉን ሀኪሞችና ሌሎች ሰራተኞች በእናንተ ፊት ላመሰግን እወዳለሁ» ሲል፣ ሁሉም አጨበጩ።

ፍሬ ዘር ጭብጨባው ጋብ ሲል ጠብቆ፣ ንግግሩን ቀጠለ። «በዚህ አጋጣሚ ሌሎች ሰዎች ሊያውቁልኝ የምፈልገው ነገር አለ። ሱስ የሚጀመረው እንደ ቀልድ ነው። እስኪ ልሞክረው እየተባለ፣ ከጓደኞቼ ጋር ልመሳሰል እየተባለ፣ ለጥናትና ለስራ ነቃ ያደርጋል እየተባለ፣ ደስታ ያስገኛል እየተባለ፣ ወዘተ. ሱስ እንደዋዛ ይጀመራል። ይሁን እንጂ በቀላሉ የምንገባበት ሱስ ሕይወታችንን በሙሉ ያመስቃቅለዋል። ምንም እንኳን ሱስ ይህን ያህል መጥፎ ነገር ቢሆንም፣ ፍላጎቱና ቁርጠኝነቱ ያለው ሰው፣ በግል ጥረቱ ካልቻልም፣ ወደ ማገገሚያ ማዕከላት በመሄድ በአጭር ጊዜ ውስጥ ራሱን ከሱሰኝነት ነጻ ማድረግ ይችላል» በማለት ሀሳቡን ቋጨ።

በመጨረሻም የጎረቤት ሰዎች፣ እየተነሱ ፍሬ ዘርን እየመረቁ ወጡ። የፍሬ ዘር ጓደኞች ግን አብረውት መጫወታቸውን ቀጠሉ። ብዙዎቹም የእሱን አርአያነት በመከተል፣ ራሳቸውን ከሱሰኝነት ለማላቀቅ ቃል ገቡ።

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ የቀረቡት ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ከጻፋችሁ በኋላ በምንባቡ ሀሳብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በማክበብ መልሱ።

- 1. ፍሬዘር የሱስ ማገገሚያ ማዕከል የገባበት ምክንያት ምንድን ነው?
- ሀ. የስፖርት ልምምድ ማድረግ ስለነበር   ሐ. የትራፊክ አደጋ ደርሶበት ስለነበር
- ለ. የሱስ ተጠቂ ስለነበር   መ. ወንጀል ሰርቶ ስለነበር

2. የፍሬዘር ዓደኞች ቃል የገቡት ምን ለማድረግ ነው?

ሀ. ራሳቸውን ከሱስ ለማላቀቅ

ሐ. ዓደኝነታቸውን ለመቋረጥ

ለ. ሀኪም ለመሆን

መ. ችግኞችን ለመትክል

3. ከሚከተሉት ውስጥ አንዱ ሰዎች ወደ ሱስ ከሚገቡባቸው ምክንያቶች ውስጥ ይገኝበታል።

ሀ. በህግ ስለተደነገገ

ሐ. በመምህራን ጫና

ለ. ጊዜው ስለሚፈቅድላቸው

መ. በዓደኛ ግፊት

4. የማገገሚያ ማዕከላት የሚባሉት ምንድን ናቸው?

ሀ. ትምህርት ቤቶች

ሐ. ማረሚያ ቤቶች

ለ. የህክምና መስጫ ቦታዎች

መ. የህግ ተቋማት

5. ፍሬዘር ዓደኞቹንና ጎረቤቶቹን አሳዝኗቸው የነበረው በምን ምክንያት ነው?

ሀ. ወጣት በመሆኑ

ሐ. በታታሪነቱ

ለ. በሱስኛነቱ

መ. በስፖርተኛነቱ

6. ፍሬዘር ያጨበጨበው ለምንድን ነው?

ሀ. ደስተኛ ስለሆነ

ሐ. መናገር ስለፈለገ

ለ. ክብረ በዓል ስለሆነ

መ. መዝፈን ስለፈለገ

7. ፍሬዘር ስሜቱን ለመግለጽ የተቸገረው በምን ምክንያት ነው?

ሀ. በሱስ ስለተጠመደ

ሐ. ሌሎች ተደስተው በማየቱ

ለ. በፍጥነት በማገገሙ

መ. ፍርሃት ስለያዘው

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የተስማማችሁበትን ሀሳብ በተወካዎችሁ አማካኝነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ ግለፁ።

ሀ. «እንኳን ለዚህ አበቃህ!» የሚለው አባባል በምን በምን አይነት ማህበራዊ አጋጣሚዎች ሊባል ይችላል?

ለ. «...በዚህ አጋጣሚ ሌሎች ሰዎች ሊያውቁልኝ የምፈልገው ነገር አለ» በማለት ሲገልጽ «በዚህ አጋጣሚ» በማለት የገለጸው ምን አይነት አጋጣሚን ነው?

ሐ. የምንባቡን አጠቃላይ ሀሳብ በራሳችሁ አገላለጽ በአጭሩ አስረዱ።

መ. በምትኖሩበት አካባቢ የተለያዩ የአደንዛኝ ጸሎት ሱሰኛ የሆኑ ሰዎችን ታውቃላችሁ? የምታውቁ ከሆነ በምን በምን አይነት ሱሰኛ እንደተጠመዱና በአካባቢው ኗሪዎች ያላቸው ተቀባይነት ምን እንደሚመስል አብራርታችሁ ግለጹ።

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

የሚከተሉት ቃላትና ሐረጎች ቀደም ሲል ካነበባችሁት ምንባብ የወጡ ናቸው።
ቃላቱና ሐረጎቱ በምንባቡ ውስጥ ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ ግለጹ።

ምሳሌ፡-

ልቡ ተነካ - አዘነ

ሀ. ምስኪን

ሐ. ጋብ ሲል

ሠ. አብቅቶኛል

ለ. ዙሪያ ገባውን

መ. እርጋታ

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ የቀረቡት ቃላትና ሐረጎች ከምንባቡ ውጭ ያላቸውን ፍቺ በመግለጽ
በፍቻዎቻቸው ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ምሳሌ፡-

ቋጨ - ገመደ

ሰይፍ አዲስ የገዛውን ጋቢ ቋጨ።

ሀ. እንደዋዛ

ሐ. ብስለት

ሠ. ከጎኔ ቆማችሁ

ለ. ያመሰቃቅለዋል

መ. አገግሜ

ተግባር 3 :-

ቀጥሎ በቀረቡት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸው ቃላትና ሐረጎች ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ ግለጹ።

ሀ. ሰሚራ ምች ስለመታት እናቷ ዳማከሴ አሽታ በሻይ አጠጣቻት።

ለ. ኃይለኛ ዝናብ በመዝነቡ አካባቢው በጭቃ ተጨማልቋል።

ሐ. ታሪኩ ልብሱን በእንደድ ሙልጭ አድርጎ አጠበ።

መ. ጌታሁን የለየለት አጭበርባሪ ነው።

ሠ. ረድኤት በቆሎ እሽቱን ሽልቅቃ ጠበሰችው።

ክፍል አራት:- ጽሕፈት

ማስታዎሽ

የአንቀጽ መሸጋገሪያ ቃላት

የአንቀጽ መሸጋገሪያ ቃላት በአንድ ዓረፍተ ነገር ውስጥ ያሉ ንዑሳን ሀሳቦችን ወይም የሀሳብ ትስስር ያላቸውን ዓረፍተ ነገሮች ይይዛሉ። መሸጋገሪያ ቃላት እንደሚያጣምሩት ሀሳብ ለሁለት ሊከፈሉ ይችላሉ፤ እነሱም ተደጋጋፊ ሀሳቦችን የሚያገናኙ እና ተቃራኒ ሀሳቦችን የሚያገናኙ በመባል።

ተደጋጋፊ ሀሳቦችን የሚያገናኙ መሸጋገሪያ ቃላት ተመሳሳይ ሀሳቦች የያዙ ዓረፍተ ነገሮችን ለማጣመር ያገለግላሉ።

ምሳሌ:-

ደመናው ጠቁሯል። ስለዚህ ዝናብ መዝነቡ አይቀርም።

ሁለቱ ዓረፍተ ነገሮች ተመሳሳይ (ተደጋጋፊ) ሀሳብ የያዙ ናቸው። ዓረፍተ ነገሮቹ ተደጋጋፊ መሆናቸውን ለማመልከት ደግሞ «ስለዚህ» የሚለው የመሸጋገሪያ ቃል ገብቷል።

ተመሳሳይ ሀሳብ ያላቸውን ዓረፍተ ነገሮች ለማጣመር ከሚያገለግሉት የመሸጋገሪያ ቃላት ውስጥ የሚከተሉት በምሳሌነት ቀርበዋል።

በተጨማሪም	በመሆኑም	በዚህ አይነት
በዚህ የተነሳ	ስለሆነም	በተመሳሳይ

የተቃረኑ ሀሳቦችን የሚያይዙ መሸጋገሪያ ቃላት እርስ በርስ የሚፋረሱ ሀሳቦች ያሏቸው ዓረፍተ ነገርን ለማጣመር ያገለግላሉ።

ምሳሌ፡-

ዛሬ በጣም ርቦኛል። ነገር ግን የሚበላ ነገር አላዘጋጀሁም።

ሁለቱ ዓረፍተ ነገሮች በያዟቸው ሀሳቦች ይቃረናሉ። ይህንን ለማመልከትም ተቃርኖን የሚያመለክተው «ነገር ግን» የሚለው የመሸጋገሪያ ቃል በመካከላቸው ገብቷል።

ተቃራኒ ሀሳብ ያላቸውን ዓረፍተ ነገሮች ለማያያዝ ከሚያገለግሉ የመሸጋገሪያ ቃላት ውስጥ የሚከተሉት በምሳሌነት ይጠቀሳሉ።

ይሁንና	ሆኖም ግን	ቢሆንም
ዳሩ ግን	ነገር ግን	ይሁን እንጂ

ተግባር፡

ቀጥሎ ያሉትን የመሸጋገሪያ ቃላት ከስር ባለው አንቀጽ ውስጥ በሚገኙት

ክፍት ቦታዎች ውስጥ በመጠቀም አንቀጹ የተሟላ ሀሳብ እንዲኖረው አድርጉ።

ሆኖም ግን   ምንም እንኳን   ምክንያቱም   በዚህም የተነሳ

ከድር በዊልቸር የሚንቀሳቀስ አካል ጉዳተኛ ሲሆን በትምህርቱ በጣም ጎበዝ
ተማሪ ነው። _____ ቤተሰቦቹና መምህሮቹ ደስተኞች ናቸው። በቤት
ውስጥ የሚገኙት የቤተሰቡ አባላት ድጋፍ ያደርጉለታል። _____

_____ ብዙውን ጊዜ ድጋፋቸውን አይወደውም። _____ በእሱ
አመለካከት ማንኛውንም ነገር ያለማንም እገዛ ማድረግ እንዳለበት ስለሚያምን
ነው። _____ ቤተሰቦቹ ይህንን አመለካከቱን ቢወዱለትም፣ የእነሱ
ድጋፍ የግድ አስፈላጊው እንደሆነ ያስረዱታል። _____ በተወሰነ ደረጃ
ሀሳባቸውን ለመቀበል ወስኗል።

ክፍል አምስት፡- ሰዋሰው

ማስታዎሻ

ስምና ግስ

ዓረፍተ ነገር ሙሉ ሀሳብን የሚያስተላልፍ አነስተኛ የድርሰት ክፍል ነው። ዓረፍተ ነገር ሙሉ ሀሳብ ለማስተላለፍ ቢያንስ ባለቤትና ማሰሪያ አንቀጽ ሊኖረው ይገባል። በዓረፍተ ነገር ውስጥ በባለቤትነት የሚያገለግለው የቃል ክፍል ስም ሲሆን በማሰሪያ አንቀጽነት የሚያገለግለው ደግሞ ግስ ነው።

ለምሳሌ፡-

ሳራ መጣች። በዚህ ዓረፍተ ነገር ውስጥ «ሳራ» የሚለው ቃል ስም ሲሆን «መጣች» የሚለው ደግሞ ግስ ነው።

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ በ«ሀ»ስር የቀረቡት ስሞችን በ«ለ» ስር ከቀረቡት ግሶች በመምረጥ ሙሉ ሀሳብ የሚያስተላልፉ ዓረፍተ ነገሮች አድርጓቸው።

ሀ	ለ.
1. ሰዎቹ	ሀ. ሰራው
2. ቴዎድሮስ	ለ. ትሄጃለሽ
3. ሰርኬ	ሐ. ያክማሉ
4. እኛ	መ. እንዋደዳለን

5. አንቺ

ሠ. ትመጣለች

ተግባር 2:-

ከዚህ ቀጥሎ በቀረበው ሰንጠረዥ ውስጥ ባሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ስምና ግለሽ በማውጣት ለይታችሁ በየቃል ክፍሎቻቸው መድሃቸው።

ተ.ቁ	ዓፍተገር	ስም	ግስ
ምሳሌ	ልጆቹ ደከሙ።	ልጆቹ	ደከሙ
ሀ	አስቴር ተመለሰች።		
ሐ	መብረቅ መታወ።		
መ	ማር እወዳለሁ።		
ሠ	ዝናቡ መጣ።		
ረ	ጸሐይዋ ታቃጥላለች።		

ተግባር 3:-

የሚከተሉትን ቃላት በመጠቀም ዓረፍተ ነገር መስርቱ።

- ሀ. ዝሆን
- ሐ. ውሃ
- ሠ. ወደቀ
- ለ. አሰመረ
- መ. ደጀኔ
- ረ. ቆረጠች

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም ማዳመጥና መናገር፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥና በመናገር ክፍል አዳምጦ መናገርን ተመልክታችኋል።
- በማንበብ ክፍል ምንባብን አንብቦ ጭብጡን መግለጽን ተረድታችኋል።
- ቃላት የተለያዩ ፍቺዎች ሊኖሯቸው ይችላል፤ ዓውዳዊ ፍቺ የሚያመለክተው ቃሉ በዓረፍተ ነገር ውስጥ ገብቶ የሚኖረውን ፍቺ ነው።
- የመሸጋገሪያ ቃላት ተመሳሳይ ወይም ተቃራኒ ሀሳቦችን የያዙ ዐረፍተ ነገሮችን ለማጣመር ያገለግላሉ።
- ስም እና ግስ ዋና ዋናዎቹ የዓረፍተ ነገር ተዋቃሪዎች ሲሆኑ ስም በባለቤትነት፣ እንዲሁም ግስ በማሰሪያ አንቀጽነት ያገለግላሉ።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ሰጡ።

1. ልዩ ልዩ ይዘት ያላቸውን ጽሑፎች አንብባችሁ ጽሑፎቹ የያዙትን ሀሳብ ለመረዳት ሞክሩ፤ ሀሳቡን መረዳታችሁንም እርስ በእርሳችሁ በመጠያየቅ አረጋግጡ።

2. ቀጥሎ ጥንድ ጥንድ ሆነው የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች የመሸጋገሪያ ቃላትን በመጠቀም አጣምራችሁ እንደገና ጻፏቸው።

ሀ. በክረምቱ በቂ ዝናብ ዘንቧል።

በቀጣዩ ዓመት ብዙ ምርት ይገኛል።

ለ. ሳራ ጎበዝ ተማሪ ናት።

ሳራ ከትምህርት ቤት መቅረት ታዘወትራለች።

ሐ. ጤናዳም በቡናተ ጨምሮ ይጠጣል።

ጤናዳም ለተለያዩ የባልትና ውጤቶች በቅመምነት ያገለግላል።

3. በሚከተሉት ቃላት ውስጥ የተሰመረባቸው ቃላት ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ ግለጹ።

ሀ. ሲመክሩት ያልሰማ መከራ ይመክረዋል።

ለ. አጎቴ የነገሩን ጫፍ እንዳስይዘው ጠየቀኝ።

ሐ. ሀያት በእናቷ ነው የወጣችው።

መ. ዛሬ በየቴሌቪዥኑ አስደሳች ዜና ሲዟዟር ዋለ።

4. የሚከተሉትን ስሞችና ግሶች ተጠቅማችሁ ሙሉ ሀሳብ የሚያስተላልፉ ዓረፍነገሮች መስርቱ።

ሀ. ሰበዝ

ሐ. ወረወረች

ለ. ወሰደ

መ. እንስሳ

ምዕራፍ ሰባት

ምግብ

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡ ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- አንድን ገላጭ ጽሁፍ አዳምጣችሁ መልዕክቱን ትገልጻላችሁ።
- ስርዓተ ነጥቦችን ትጠቀማላችሁ።
- አስተካክላችሁ ታነባላችሁ።
- ሂደታዊ ተንታኝ አንቀጾችን ተረድታችሁ ትገልጻላችሁ።
- የምዕላድ ዕውቀታችሁን ተጠቅማችሁ እንግዳ ቃላትን ታነባላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

የምግብ አዘገጃጀት

ቅድመ ማዳመጥ፡-

ተግባር፡-

ቀጥሎ በቀረበው ሠንጠረዥ ውስጥ የምታውቋቸውን ሶስት የምግብ ዓይነቶችና ምግቦቹን ለማዘጋጀት የሚያስፈልጉ ጥሬ ዕቃዎችን ዘርዝሩ።

የማውቀው የምግብ ዓይነት	ምግቡን ለማዘጋጀት የሚያስፈልጉ ጥሬ ዕቃዎች

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር

መምህራችሁ «የምግብ አዘገጃጀት» በሚል ርዕስ የተዘጋጀ አንድ ምንባብ ያነቡላችኋልና ማስታወሻ እየያዛችሁ አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት፡-

ተግባር 1፡-

ባዳመጣችሁት ምንባብና ምንባቡን ስታዳምጡ የያዛችሁትን ማስታወሻ መሠረት በማድረግ፣ ለሚከተሉት ጥያቄዎች የቃል ምላሽ ስጡ።

ሀ. ምግብ ከሚሰጠው ጥቅም አኳያ በስንት ይከፈላል? ምን ምን ተብሎ?

ለ. ከዕዕዋት ምን ምን የምግብ አይነቶች ይገኛሉ?

ሐ. የወተት ተዋጽዖ የሚባሉት ምን ምን ናቸው?

መ . ምግብ ማዘጋጀት ምን ምን ተግባራትን ያካትታል?

ሠ. «ምግብ ለሰው ልጆች ከሚያስፈልጉ መሠረታዊ ነገሮች አንዱ ነው» ሲባል ምን ማለት ይመስላችኋል?

ረ. ካዳመጣችሁት ምንባብ ምን ምን ቁም ነገሮችን ተገነዘባችሁ?

ተግባር 2:-

ከተለያዩ አትክልት ጋር ተከትፎ በሚዘጋጅ ሰላጣ እና ከኪያር፣ ቃሪያ፣ ቀይ ሽንኩርት፣ ነጭ ሽንኩርት እና ካሮት ጋር ጨምሮ በሚዘጋጅ ሰላጣ መካከል ያለውን አንድነትና ልዩነት በቡድን ተወያይታችሁ የደረሳችሁበትን ሀሳብ በተወካዮችሁ አማካኝነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ክፍል ሁለት:- ንባብ

ጤናማ አመጋገብ

ቅድመ ንባብ

ተግባር:-

ከአሁን በፊት ያላችሁን እውቀት በመጠቀም የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ።

- ሀ. ጤናማ አመጋገብ ሲባል ምን ማለት ይመስላችኋል?
- ለ. ጤናማ አመጋገብ ምን ምን ጠቀሜታዎችን ያስገኛል?

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር፡-

የሚከተለውን ምንባብ በለሆላስ አንብቡ፡፡

ጤናማ አመጋገብ

ምግብ ለሰዎች አስፈላጊና ጠቃሚ ነገር ነው። ያም ሆኖ፣ ምግብ ለሰው ልጆች ጠቃሚ የሚሆነው በተገቢው መንገድ ስንመገበው ነው። ምግብን በአግባቡ ካልተመገብነው፣ ከምግብ ማግኘት ያለብንን ተገቢ ጥቅም ማግኘት ካለመቻላችንም ባለፈ፣ ለተለያዩ ችግሮች ሊዳርገን ይችላል።

ዶክተር በጋሻው ሰዎች የአመጋገባቸውን ባህል በማሻሻል ጤናማ ህይወት እንዲመሩ አበክረው ከሚመክሩ የጤና ባለሙያዎች አንዱ ናቸው። «ሰዎች የተለያዩ የአመጋገብ ልማድ አላቸው» የሚሉት ዶክተር በጋሻው፣ «አንዳንዶች ምግብ ስለተገኘ ብቻ ይመገባሉ። እነዚህ ሰዎች ምግብ የሚበሉት፣ ምግብ ስላስፈለጋቸው ወይም ስለራባቸው ሳይሆን፣ የሚበላ ነገር ስላጋጠማቸው ብቻ ነው። ስለሆነም፣ ምግብ ከተገኘ በማንኛውም ጊዜና ቦታ ይመገባሉ፤ ካልተገኘ ደግሞ፣ ራሳቸውን በርሀብ ይጎዳሉ ማለት ነው» ሲሉ ያስረዳሉ። አያይዘውም፣ «የሀዘን፣ የደስታ፣ የብቸኝነት፣ ወዘተ. ስሜታቸውን ለመቆጣጠር ሲሉ የሚመገቡም አሉ። እንደነዚህ ያሉ ሰዎች ምግብን ለምግብነቱ ሳይሆን፣ ለስሜት ማብረጃነት የሚጠቀሙ ናቸው። ከነዚህ በተቃራኒ የምግብን ምንነትና ጠቀሜታ በሚገባ ተረድተው፣ በተገቢው ጊዜ፣ ተስማሚ ምግብን በተመጠነ መልኩ የሚመገቡ ጠንቃቃ ሰዎችም አሉ» በማለት ዶክተሩ ሀሳባቸውን ይገልጻሉ።

ዶክተር በጋሻው፣ ስለጤናማ አመጋገብ ሲገልጹ፣ «ጤናማ አመጋገብ፣ ከተመጣጠነ ምግብ እጥረት ከሚመጡ የእጥረት በሽታዎች ይጠብቀናል። ከዚህም

በላይ ለስኪር ህመም፣ ለልብ ህመምና መሰል በሽታዎች እንዳንጋለጥ ያደርገናል» ይላሉ። በማስከተልም፣ «ጤነኛ ምግብ ማለትም ከዕዕዋትና ከእንስሳት የተውጣጣ ሆኖ፣ በውስጡም በቂ ንጥረ ነገሮችን የያዘ፣ ኃይል የሚሰጥና፣ ዕድገትን የሚያፋጥን፣ በሽታን የሚከላከል እንዲሁም ረሀብን የሚያስታግስ ነው። በውስጡ የሚይዘው የስብ፣ የጨውና ኮሌስትሮል መጠን መጠነኛ መሆን አለበት። ጤነኛ ምግብ በውስጡ ከአስር እጅ ያላነሰ፣ ቪታሚኖችንና ማዕድናትን ሊይዝ ይገባል» እያሉ ያስረዳሉ።

« የሚያስፈልጉንን ነገሮች ሁሉ ማሟላት የሚችል አንድ ምግብ የለም» የሚሉት ዶክተር፣ «የተመጣጠነ ምግብ ማግኘት የምንችለው፣ ከተለያዩ የምግብ ዓይነቶች ነው። እነዚህም፣ አትክልትና ፍራፍሬ፣ ጥራጥሬ፣ የእንስሳት ውጤቶችና ውሃ ናቸው» በማለት ይጠቅሳሉ።

ዶክተር በጋሻው፣ «ጤነኛ አመጋገብ የአኗኗር ልምድ መሆን አለበት፤ ለቀናት ወይም ለሳምንታት ብቻ ያዝ ለቀቅ እየተደረገ የሚተገበር መሆን የለበትም» በማለት ያሳስባሉ። «ጤነኛ አመጋገብ ሲባል ለአንዳንዶች የተመጣጠነ ምግብ የመመገብ ጉዳይ ሲሆን፣ ለሌሎች ደግሞ ክብደት የማይጨምሩ ምግቦችን የመመገብ ጉዳይ ነው። ጤነኛ አመጋገብ፣ የተመጣጠነ ምግብ ከመመገብ አኳያ ሲታይ፣ አቅማችን በፈቀደ መልኩ ከአትክልትና ፍራፍሬ፣ ጥራጥሬና የእንስሳት ውጤቶች በየቀኑ መመገብ ነው» ይላሉ።

ዶክተሩ በማስከተል፣ «ጤነኛ አመጋገብ፣ ውፍረትን ከመቆጣጠር አኳያ ሲታይ ደግሞ፣ ራስን ሊያወፍሩ ከሚችሉ ምግቦችና የአመጋገብ ልምዶች መቆጠብ ነው። ለመክላት ከሚረዱ ጤናማ የአመጋገብ ስልቶች አንዱና ዋነኛው፣ በጣም ሳይራቡ መመገብ ነው። ምክንያቱም እስኪርብን ጠብቀን የምንመገብ ከሆነ፣ ቶሎ ቶሎ ስለምንጎርስና ሳይታወቀን ብዙ ስለምንመገብ ለውፍረት እንጋለጣለን» ይላሉ።

«ሌላው የአመጋገብ ስልት፣ መጠናቸው ትልቅ የሆኑ፣ ቶሎ ሆድን የሚሞሉ፣ ግን ደግሞ አነስተኛ ካሎሪ ያላቸውን፣ ቅጠላ ቅጠሎች፣ አትክልትና ፍራፍሬዎችን መመገብ ነው» በማለት ይመክራሉ።

በአጠቃላይ ጤናማ አመጋገብ የተመጣጠነ ምግብ ከመመገብና ውፍረትን ከመቆጣጠር አኳያ ሊታይ ይችላል። ከሁለቱም አቅጣጫ ስናየው፣ ጥሩ አመጋገብ የምንለው፣ አስፈላጊ ንጥረ ነገሮችን ያሟላና አነስተኛ ካሎሪ ይዘት ያለውን ምግብ፣ በተገቢው ጊዜና መጠን መመገብ ነው።

(ደ/ር በጋሻው፣ 2012፣ «ውፍረት» የተሰኘ ጽሑፍን መነሻ በማድረግ ተቀነባብሮ የተጻፈ)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1:-

የሚከተሉት ከምንባቡ የወጡ ዐረፍተ ነገሮች ይዘት፣ ትክክል ከሆነ «እውነት»፣ ስህተት ከሆነ ደግሞ «ሐሰት» በማለት በቃል መልሱ።

1. የሰዎች አመጋገብ ልማድ ተመሳሳይ ነው።
2. ምግብ ለሰው ልጆች ጥቅም እንጂ ጉዳት የለውም።
3. የአመጋገብ ባህልን በማሻሻል ጤናን መጠበቅ ይቻላል።
4. ጠንቃቃ ሰዎች ምግብ ባጋጠማቸው ጊዜ ሁሉ ይመገባሉ።
5. ጤነኛ ምግብ በውስጡ ከአስር እጅ ያላነሰ ቪታሚኖችንና ማዕድናትን ሊይዝ ይገባል።
6. በጣም ሳይራቡ መመገብ ጤናማ አመጋገብ ነው።

ተግባር 2:-

ከዚህ ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት በጽሁፍ መልሱ።

1. የመጀመሪያው አንቀጽ በስንት ዐረፍተ ነገሮች የተዋቀረ ነው?
2. ምንባቡ ስንት አንቀጾችን ይዟል?
3. በአንቀጽ ሁለት «እነዚህ» የሚለው ቃል እነማንን ያመለክታል?
4. የስድስተኛው አንቀጽ ትኩረት ምንድን ነው?
5. በአንቀጽ አምስት ውስጥ «ያዝ ለቀቅ» ሲል ምን ማለቱ ነው?

ተግባር 3

የምንባቡን ሁለተኛ አንቀጽ፣ በጥንድ በጥንድ ሆናችሁ፣ ተራ በተራ በትክክል አንብቡ። ጓደኛችሁ ሲያነብ በትክክል ያላነበባቸውን ቃላት ብዛት ቀጥሎ ያለውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ በማዘጋጀትና የእዝባር (/) ምልክት በማድረግ ለመምህራችሁ አሳዩ።

በመጀመሪያ ንባብ በትክክል ያልተነበቡ ቃላት ብዛት	በሁለተኛ ንባብ በትክክል ያልተነበቡ ቃላት ብዛት

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ በ«ሀ» ረድፍ የቀረቡትን ቃላት በ «ለ» ረድፍ ከሚገኘው መዝገበ ቃላዊ ፍቺዎቻቸው ጋር አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. አሽቆለቆለ	ሀ. አሳምሮ ሰራ
2. አቁላላ	ለ. ወሰን
3. ነከረ	ሐ. ዘፈቀ
4. ከሸነ	መ. አዘቀዘቀ
5. ድንበር	ሠ. አደገ
	ረ. ሀገር
	ሰ. ጠባበሰ

ተግባር 2፡-

ከዚህ በታች በቀረቡት ዐረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸውን ቃላት አውዳዊና መዝገበ ቃላዊ ፍቺ፣ በሠንጠረዥ ውስጥ በመጻፍ ለመምህራችሁ አሳዩ።

1. ሶፎኒያስ ማለፊያ ቡና በማፍላቱ እናቱ መረቀችው።
2. በክረምቱ ዝናብ ወንዙ ጥልቶ አንድ ሰው በላ።
3. ሰውየው የሚሰጠው አስተያየት ቃሪያ ነው።
4. ልጅቷ በሳል ሀሳብ አቀረበች።
5. ተማሪው ለጓደኞቹ፣ «ነገ ፈተና አለ» ብሎ ቀጠፈ።

የተሰመረበት ቃል	የቃሉ አገላለጽ ፍቺ	የቃሉ መዝገበ ቃላዊ ፍቺ

ክፍል አራት:- ጽሕፈት

ማስታወሻ

ሒደታዊ የአንቀጽ ማስፋፊያ ስልት

ሒደታዊ የአንቀጽ አጻጻፍ ስልት አንድ ነገር እንዴት እንደሚሰራ የሚገለጽበት አንቀጽ የሚጻፍበት ስልት ነው። በዚህ ስልት የተጻፈ አንቀጽ ዓላማው ለመግለፅ የተፈለገው ጉዳይ የሚያልፍባቸውን ደረጃዎችና ሒደቶች በቅደም ተከተል ዘርዘሮ ማቅረብ ነው። የምግብ አዘገጃጀት መመሪያ፣ የጎብኚዎች መመሪያ፣ የምርት አመራረት፣ ወዘተ. በሂደታዊ ስልት ለተጻፈ አንቀጽ ምሳሌዎች ናቸው።

የሚከተለው አንቀጽ በሒደታዊ የአንቀጽ መጻፊያ ስልት የተጻፈ ነው።

የሾላ ወተት አመራረት

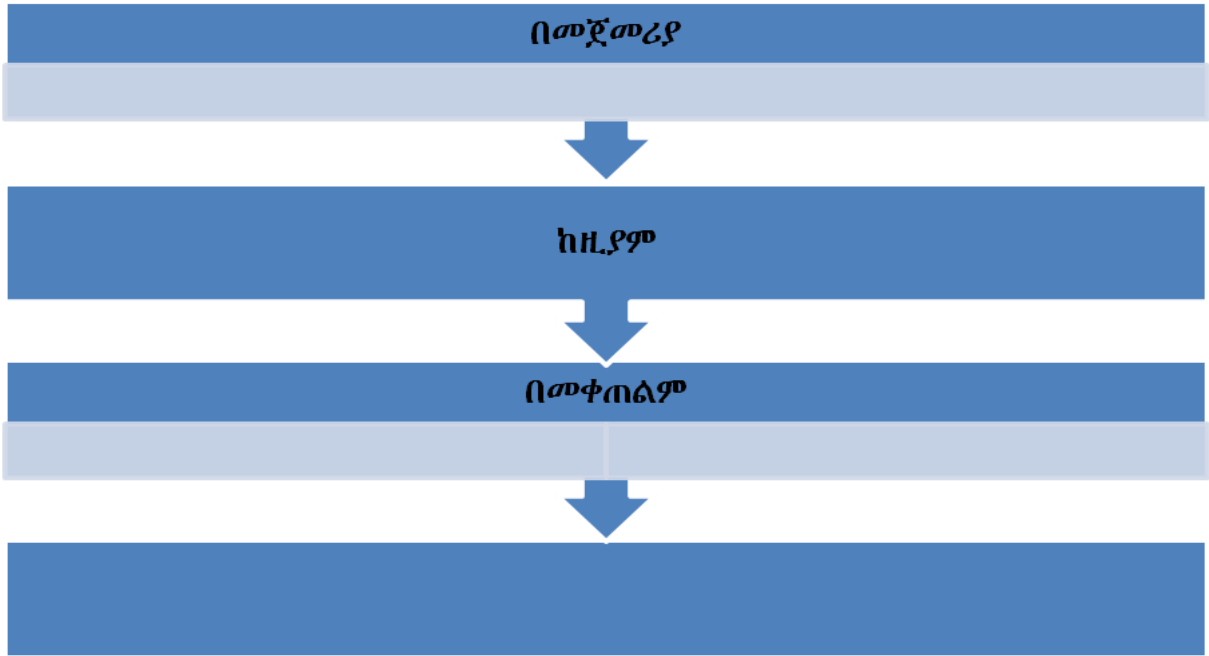
የሾላ ወተት ፋብሪካ የሚሸጠውን ወተት ሕዝብ ዘንድ ከመድረሱ በፊት ብዙ ሂደቶችን ማለፍ አለበት። በመጀመሪያ ወተቱ በአዲስ አበባና በዙሪያ ያሉ ገበሬዎች ከሚያረቧቸው ላሞች ይሰበሰባል። ይህ ወተት በትላልቅ የብረት ጋኖች ተሞልቶ፣ በተሽከርካሪ ተጭኖ ፋብሪካው ዘንድ ይደርሳል። ከዚያም ወተቱ እየተመዘነ ወደ ማፍያ ጋን ውስጥ ይገለበጣል። ወተቱ ጋኑ ውስጥ በመቶ

ዲግሪ ሴንቲ ግራድ ይፈላና ወደ ሁለተኛው ማሽን በትላልቅ ቱቦ ይተላለፋል። በሁለተኛው ማሽን ውስጥ ወተቱ በሀያ ሁለት ድግሪ ሴንቲ ግራድ እንደገና ይፈላና ወተቱ ውስጥ ያለውን ክሬም ይለያል። ክሬሙ ወደ ሌላ ማሽን ሲሄድ፣ ወተቱ ደግሞ ወደ መጨረሻው ማሽን ይላካል። በመጨረሻው ማሽን ወተቱ ይቀዘቅዝና በቧንቧ አማካኝነት በጠርሙስና በላስቲክ እየተሞላ ይታሸጋል። ከዚያም በጉልበት ሰራተኞች አማካኝነት በሳጥን ውስጥ እየተደረገ ተቆጥሮ መኪና ላይ ይጫናል። በመጨረሻም ለነጋዴዎች ይሰጥና ለገበያ ቀርቦ ጥቅም ላይ ይውላል። (ምንጭ ደረጃ ገብሬ፣ 1997፣ ገጽ 164)

ተግባር 1:-

ቀጥሎ ባለው የቢጋር ሠንጠረዥ ውስጥ የእንጀራ ፍርፍር ለማዘጋጀት በቅደም ተከተል የሚተገበሩ ተግባሮችን አስፍሩ። በመቀጠልም የቢጋር ሠንጠረዥን ተከትላችሁ አንድ አንቀፅ ጻፉና ለመምህራችሁ አሳዩ።

የእንጀራ ፍርፍር አዘገጃጀት

ስርዓተ ነጥቦች

ስርዓተ ነጥቦች የጽሁፍ መልዕክት የተሟላና የማያሻማ እንዲሆን የሚያደርጉ የጽሁፊት አጋዥ ምልክቶች ናቸው። ከነዚህም መካከል የሚከተሉት ይጠቀሳሉ፡-

ምልክቱ	የምልክቱ ስያሜ	የምልክቱ አገልግሎት ምሳሌ
	ይዘት	አዲስ አበባ - አ.አ.
፣	ነጠላ ሰረዝ	አማርኛ፣ ሂሳብ፣ ሳይንስ
፤	ድርብ ሰረዝ	ልጁ እጁን ታጠበ፤ ይሁን እንጂ አልበላም።
::	አራት ነጥብ	ኢትዮጵያ ትልቅ ሀገር ናት።
?	ጥያቄ ምልክት	በአማርኛ ፈተና ስንት አመጣህ?
<< >>	ትዕምርተ ጥቅስ	ፀሐይ፣ «መጸሀፍ ማንበብ እወዳለሁ» አለች ።
/	እዝገባ	አዲስ አበባ አ/አ በየጊዜው በሚገባ መብላት /መመገብ አለብን።
( )	ቅንፍ	በየጊዜው በሚገባ መብላት(መመገብ) አለብን።

ተግባር 2፡-

ከዚህ በታች ባሉት ባዶ ቦታዎች ውስጥ ተገቢውን ሥርዓተ ነጥብ (የጽሁፊት አጋዥ ምልክት) በማስገባት፣ ዐረፍተ ነገሮቹን አሟሉ።

1. በግ_ ላም_ ፍየልና በሬ የቀንድ ከብቶች ናቸው።
2. ዶ_ር አክሊሉ ለማ የተወለዱት በ1928 ዓ_ም_ ነው።
3. ፌዝ ያስንቃል_ ያስነውራልም።
4. አንተ ልጅ ጨዋታ የምትጠግበው መቼ ነው_____
5. የት እንደሄደ_ ምን እንደሰራ_ አጣርተሽ እንድትነግሪኝ።
6. የኔ ሙያተኛ ልጅ ልብሱን በካውያ ተኮሰው_____
7. ገንዘብ ያገርው፣ አስር ሺህ ብር አጉድሎ ዘብጥያ _____ ወህኒ_____ ወረደ።

አኅፅሮተ ቃል (ቃላትን ማሳጠር)

አኅፅሮተ ቃል በብዙዎች ዘንድ የተለመዱ ቃላትን ወይም ስያሜዎችን በጥቂት ሆህያት ወክሎ መጻፍ ነው። አሳጥረን ለመጻፍ፣ ይዘትን ወይም እዝባርን እንጠቀማለን።

ምሳሌ፡-

ቃሉ (ስሙ) ተሟልቶ ሲጻፍ	ቃሉ (ስሙ) በአኅጽሮተ ቃል ሲጻፍ
ዶክተር	ዶ.ር
መምህር	መ.ር
የኢትዮጵያ መምህራን ማህበር	ኢ.መ.ማ.
አጣዳፊ ተቅማጥና ትውከት	አ.ተ.ት.

ተግባር 3፡-

የሚከተሉትን ቃላት(ስሞች) በምኅጸረ ቃል ወይም አሳጥራችሁ ጻፉ።

1. ህብረተሰብ -----
2. ዐረፍተ ነገር -----
3. የትምህርት መሣሪያዎች ማምረቻና ማከፋፈያ ድርጅት -----
4. የኢትዮጵያ እግር ኳስ ፌደሬሽን -----
5. የኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ -----
6. የኢትዮጵያ ዜና አገልግሎት -----

ተግባር 4:-

የሚከተሉትን በምሳጻሪ ቃል የተጻፉ ቃላት(ስሞች) በሙሉ አገላለፅ ጻፉ።

- 1. አ.መ.ማ.-----
- 2. ር.መ.ር -----
- 3. ተ.ቁ. -----
- 4. አ.መ.ባ. -----
- 5. አ.ኦ.ተ.ቤ.ክ. -----

ክፍል አምስት:- ሰዋስው

ማስታዎሻ

የሚቆጠሩና የማይቆጠሩ ስሞች

ስም የሚቆጠር ወይም የማይቆጠር ሊሆን ይችላል።

የሚቆጠሩ ስሞች:- በነጠላና በብዙ ቁጥር ሊነገሩ የሚችሉ ስሞች ናቸው።

የማይቆጠሩ ስሞች:- በብዙ ቁጥር ሊነገሩ የማይችሉ ስሞች ናቸው።

ምሳሌ:-

የሚቆጠሩ ስሞች

የማይቆጠሩ ስሞች

በግ - በጎች

ጨለማ

ቃል - ቃላት

ዱቄት

በሬ - በሬዎች

ዕውቀት

መጽሐፍ - መጻሕፍት

ብርሀን

የማይቆጠሩ ስሞች አንድ ሁለት ተብለው ሊቆጠሩ አይችሉም። በብዙ ቁጥር

ሊነገሩ ስለማይችሉም፣ -ኦች ወይም -ዎች የሚለውን ጥገኛ ምዕላድ

አያስከትሉም።

ተግባር:-

ከዚህ በታች በቢጋሩ ውስጥ የተዘረዘሩትን ስሞች የሚቆጠሩና የማይቆጠሩ በማለት መድቡ።

ዛፍ፣ ነፋስ፣ ጃንጥላ፣ ፍቅር፣ ሠዓት፣ ወ.ሀ፣ ጠርመራ፣ አገልግል፣
ፍርሀት፣ ወተት፣ ቢራቢሮ፣ እሳት፣ ብርቱካን፣ ዝናብ፣
ኮከብ፣ ብስኩት፣ ልጅ፣ መንደር

የሚቆጠሩ
ስሞች

የማይቆጠሩ
ስሞች

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- አንድን የሚደመጥ ነገር ስታዳምጡ ማስታዎሻ እየያዘችሁ ማዳመጥ ሀሳቡን ለመረዳት ይረዳችኋል።
- ምንባብ በሚነቡበት ወቅት እያቀላጠፉ ማንበብ ተገቢ ሲሆን አንድን ምንባብ ስታነቡ የፈጸማችኋቸውን የቃላት ግድፈቶች እርስ በእርሳችሁ በማስታዎሻ በመያዝ በሚቀጥለው ንባባችሁ ያለግድፈት ለማንበብ ሞክሩ።
- ለቃላት ፍቺ ለመስጠት በዓረፍተ ነገር ውስጥ የገባበትን ዐውድ መገንዘብ ተገቢ ነው። ይህም የሚያስፈልገው ቃላት እንደየአገባባቸው ፍቺዎቻቸውም ስለሚለያይ ነው።
- የአንድን ነገር አሰራር ወይም አኪያሄድ ቅደም ተከተል ለመግለጽ አንቀጽን በቅደም ተከተላዊ አጻጻፍ ስልት መጻፍ ተገቢ ነው።
- አንድን ሀሳብ በጽሑፍ ለማስተላለፍ የስርዓተ ነጥቦች ሚና ከፍተኛ ነው። የስርዓተ ነጥቦች ዋና አገልግሎት አንድ ጽሑፍ የተሟላ ሀሳብ እንዲያስተላልፍ ማድረግ ነው።
- ስም የሚቆጠርና የማይቆጠር ሊሆን ይችላል። የሚቆጠር ስም በነጠላም ሆነ በብዙ ሊጠራ የሚችል ሲሆን የማይቆጠር ስም ደግሞ በብዙ ቁጥር ሊጠራ የማይችል ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. ከሚከተሉት ርዕሰ ጉዳዮች ውስጥ አንዱን መርጣችሁ በቅደም ተከተላዊ የአጻጻፍ ስልት አንቀጽ ጻፉ።

- ሀ. የቡና አፈላል ሒደት ለ. የዶሮ ወጥ አሰራር ሐ. የቡሄ ጭፈራ አጨፋፈር
- መ. የጥጥ አፈታተል ሠ. የዳንቴል አሰራር ረ. በቆሎ አዘራር

2. ቀጥሎ በቀረቡት ዓረፍተ ነገሮች ተገቢዎቹን የስርዓተ ነጥብ አይነቶች በትክክለኛ ቦታቸው በማስገባት ዓፍረፍተ ነገሮቹ ሙሉ ሀሳብ እንዲያስተላልፉ አድርጓቸው።

ሀ. በጊዜ መተኛት እፈልጋለሁ ነገር ግን ገና ስራዬን አልጨረስኩም

ለ. አስካለ እናቷን በጊዜ እመለሳለሁ ብላት ወደ ቤተ መጻሕፍት ሄደች

ሐ. ደረጀ ትምህርቱን የጨረሰው እኔክ በ1997 ዓም ነው

መ. ማርኮን ራሔል እና እኔ አብረን እንመጣለን

ሠ. ትናንትና ለምን ከትምህርት ቤት ቀረህ

3. የሚከተሉትን ስሞች የሚቆጠሩ ወይም የማይቆጠሩ መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

- ሀ. ሀገር ለ. ሰማይ ሐ. ቡና መ. ቅባት ሠ. ሙዚቃ ረ. ስራ

ምዕራፍ ስምንት

በኢትዮጵያ የሚገኙ የዱር እንስሳት

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች፡ ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ ተማሪዎች፡-

- ✓ ውስብስብ ቃላት በምዕላድ እንዴት እንደሚከፋፈሉ ትገልጻላችሁ።
- ✓ ውስብስብ ቃላትን ታነባላችሁ።
- ✓ አወዳዳሪና አነጻጻሪ አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- ✓ ለቃላት ዓውዳዊ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- ✓ ተሻጋሪና የማይሻገሩ ግሶችን ትጠቀማላችሁ።

ክፍል አንድ:- ማዳመጥና መናገር

በቀቀኖችን ስሙን

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. ስለ በቀቀን የምታውቁትን ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ለ. በኢትዮጵያ ብቻ ከሚገኙ የዱር እንስሳት ውስጥ የምታውቋቸውን ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ሐ. የዱር እንስሳት ከሰዎች ጋር መኖር የሚችሉ ይመስላችኋል?

በቀቀኖችን ስሙን

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር:-

መምህራችሁ «በቀቀኖችን ስሙን» የሚል ርዕስ ያለው ምንባብ ያነቡላችኋል። ምንባቡን በጥምና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ ለክፍል ዓደኞቻችሁ በቃል አቅርቡ።

- ሀ. በአካባቢያችሁ ስንት አይነት የወፍ ዝርያዎችን ታውቃላችሁ?
የምታውቁቸውን የወፍ ዝርያዎች ዘርዝራችሁ ተናገሩ።
- ለ. የበቀቀኖች የአኗኗር ዘይቤ እንዴት እንደሆነ አብራርታችሁ ግለጹ?
- ሐ. በቀቀኖች የዱር እንስሳት ሆነው ሳለ በአንዳንድ ሰዎች መኖሪያ ቤት ውስጥ እንዴት ሊኖሩ የቻሉ ይመስላችኋል?
- መ. በሀገራችን የዱር እንስሳት የሚያላምዱ ሰዎች ያሉበት አካባቢዎች ያሉ ይመስላችኋል? መልሳችሁ አዎ ከሆነ የት አካባቢ እና ምን አይነት እንስሳ እንደሚያላምዱ ግለጹ።
- ሠ. በቤት እንስሳት እና በዱር እንስሳት መካከል ያለውን አንድነት እና ልዩነት የሳይንስ መምህራችሁን በመጠየቅ ማስታዎሻ ይዘችሁ ለክፍል ዓደኞቻችሁ አብራርታችሁ ግለጹ።

ተግባር 2:-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ትክክኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ መልስ ስጡ።

1. አብዛኛዎቹ የበቀቀን ዝርያዎች የመጥፋት አደጋ የተጋረጠባቸው በምን ምክንያት ነው?

ሀ. በዱር ድመቶች በመበላታቸው   ሐ. እንቁላል ጣይ በመሆናቸው

ለ. ለሰው ልጆች መጫወቻ በመሆናቸው   መ. ሀ እና ለ መልሶች ናቸው።

2. ወንድ በቀቀኖች የሕይወት አጋሮቻቸውን ለማግኘት ምን አይነት ዘዴዎችን ይጠቀማሉ?

ሀ. ምግብ ያቀርባሉ   ለ. ዘፈንና ዳንስ ያሳያሉ

ሐ. ይፋለማሉ   መ. ይጮኻሉ

3. ሰዎች በቀቀኖችን በቤታቸው ውስጥ ማስቀመጥ የሚወዱት ለምንድን ነው?

ሀ. ድምጽ ስለሚቀዱ   ለ. ስለሚያዝናኑ

ሐ. ማራኪ ውበት ስላላቸው   መ. ሁሉም

4. በቀቀኖች ጎጂቸውን በምን ላይ ሊሰሩ ይችላሉ?

ሀ. በበረዶ ላይ   ለ. በጉድጓድ ውስጥ

ሐ. በውሃ ላይ   መ. በቤት ውስጥ

5. በቀቀኖች በአመጋገባቸው ከየትኛው የእንስሳት ምድብ ይመደባሉ?

ሀ. ከስጋ በል   ለ. ከእጽ በል   ሐ. ከሁሉ በል   መ. ከቅጠል በል

6. በቀቀኖችን የሰማይ ላይ ፈርጦች ያስባላቸው ምንድን ነው?

ሀ. በራሪ በመሆናቸው   ሐ. ደማቅ ቀለማቸውና ዝማሬያቸው

ለ. እንቁላል ጣይ በመሆናቸው   መ. ድምጽ ማስመሰል በመቻላቸው

7. የጫካ በቀቀኖች በምን አይነት የአየር ንብረት መኖር ይመርጣሉ?

ሀ. በደጋማ   ለ. በሞቃታማ   ሐ. በብርዳማ   መ. በውርጭ

8. በቀቀን ስንት የእግር ጣቶች አሉት?

ሀ. ሁለት   ለ. አራት   ሐ. አምስት   መ. ስምንት

ክፍል ሁለት:- ንባብ

የዱር እንስሳት ጥቅም

ቅድመ ንባብ:-

ተግባር:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. የዱር እንስሳት የሚባሉት ምን አይነት ባህርይ ያላቸው እንስሳት ናቸው?

ለ. የዱር እንስሳት ምን ምን ጥቅም ያላቸው ይመስላችኋል?

ሐ. ከላይ ያለውን ስዕልና የምንባቡን ርዕስ መሰረት በማድረግ ምንባቡ ስለምን የሚያወሳ እንደሆነ ገምቱ።

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር፡-

የሚከተለውን ምንባብ በየግላችሁ በለሆሳስ አንብቡ።

የዱር እንስሳት ጥቅም

(ስለ ዱር እንስሳ ምንነት መግቢያ ያስፈልገዋል)

የዱር እንስሳት አጥቢ፣ አእዋፍ፣ በደረት ተሳቢ፣ በከፊል በየብስና በውኃ የሚኖሩ፣ ዓሣ፣ ነፍሳት እየተባሉ በዓይነት ይከፋፈላሉ። እነዚህ የተለያዩ ዓይነት የዱር እንስሳት በርካታ ጠቀሜታዎችን ይሰጣሉ። ጥቅሞቹም ሥነ-ምህዳራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ሳይንሳዊ፣ ማህበራዊና ፈውሳዊ ሊሆኑ ይችላሉ።

የዱር እንስሳት የተፈጥሮ ሚዛንን ለመጠበቅና የተስተካከለ የአየር ንብረት እንዲኖር በማድረግ፣ ሥነ-ምህዳራዊ ጥቅም ይሰጣሉ። የአፈር መከላከልን በመከላከል የአፈር ለምነትን ያሻሽላሉ። በዚህም ወንዞች፣ ጅረቶች፣ ረግረጎችና ሐይቆችን የመሳሰሉ የውኃ አካላት እንዲፈጠሩ ያደርጋሉ። የእፅዋት ዘር ስርጭት እንዲካሄድና የደንና ዕፅዋት ሽፋን እንዲጨምር፣ እንዲሁም ዝርያቸው ተጠብቆ እንዲቆይ፣ የዱር እንስሳት የላቀ ሚና አላቸው። ተፈጥሯዊ የምግብ ሰንሰለትን ተከትለው፣ አንዱ ሌላውን በመመገብ የእንስሳት ቁጥር የተመጣጠነ እንዲሆን ያደርጋሉ።

በተጨማሪም፣ የቱሪስት መስህብ በመሆንና የተለያዩ የስራ ዕድሎችን በመፍጠር፣ የዱር እንስሳት ምጣኔ ሀብታዊ ጠቀሜታ ያስገኛሉ። በዱር እንስሳትና በመኖሪያ አካባቢያቸው የሚደረግ ጉብኝት ለሰው ልጅ የአዕምሮ ደስታን የሚሰጥ ከመሆኑም በላይ የገቢ ምንጭ በመሆን ያገለግላል። የሀገር ውስጥና የውጭ ሀገር ጎብኝዎች ወደ ዱር እንስሳት ጥበቃ ቦታዎች በመጓዝ የተፈጥሮን ውበት ይጎበኛሉ። የዱር እንስሳትንና መኖሪያቸውን ለመጎብኘት የሚንቀሳቀሱ ጎብኝዎች፣ ሆቴል ሲያርፉ፣

ምግብ ሲጠቀሙ፣ የተለያዩ ዕቃዎችን ሲገብደዩ፣ ሕጋዊ የአደን ቱሪዝም ሲያከናውኑ የሀገር ገቢ ያድጋል። ሕብረተሰቡ፣ በዘርፉ የተሰማሩ ባለሙያዎችና ባለሀብቶችም ይጠቀማሉ። እንደ የአካባቢው ባህልና ሃይማኖት አንዳንድ የዱር እንስሳት ስጋቸው፣ እንቁላላቸው፣ እንዲሁም ማራቸው ለሰው ልጆች ምግብነት ይውላል። ለአብነትም ከርከሮ፣ የሜዳ ፍየል፣ ድኩላ፣ አጋዘን፣ አሳማ፣ ጅግራ፣ ዳክዬና ቆቅ የመሳሰሉትን የዱር እንስሳትን መጥቀስ ይቻላል።

በተጨማሪም፣ የዱር እንስሳት ለመማሪያነት፣ ለጥናትና ምርምር ስራ በመዋል ለሳይንሳዊ ዕውቀት መስፋፋት ከፍተኛ አስተዋፅኦ አላቸው ። ከዚህ ጋር በተያያዘ፣ የዱር እንስሳት ለመድኃኒትነት ጥቅም ላይ ይውላሉ። ሰማንያ እጅ የሚሆነው የባህል መድኃኒትም የሚዘጋጀው ከዱር እንስሳትና እፅዋት ነው። እንዲሁም አርባ እጅ የሚሆነው በፋብሪካዎች የሚመረተው መድኃኒትም ቢሆን ከተፈጥሮ ሀብት የሚዘጋጅ እንደሆነ መረጃዎች ይጠቁማሉ።

የዱር እንስሳት ማኅበራዊ ጥቅምም አላቸው። በጎብኚዎችና በቱሪስት መስህብ አካባቢዎች በሚገኙ የህብረተሰብ ክፍሎች ጋር በሚያደርጉት ግንኙነት፣ ጠቃሚ ልምዶችና እውቀቶችን ይቀስማሉ፤ የልምድ ልውውጥ ያደርጋሉ። በተጨማሪም የተለያዩ የንግድ ድርጅቶች፣ የዱር እንስሳት ስምና ምስል ለድርጅቶቻቸው መጠሪያነትና አርማነት ሲጠቀሙ ይታያሉ። ለምሳሌ አንበሳ አውቶቡስ፣ ኒያላ ኢንሹራንስ፣ አንበሳ ባንክ፣ የመሳሰሉት ይጠቀሳሉ። የኢትዮጵያ የወንዶች እግር ኳስ ቡድንም «ዋሊያዎቹ» በመባል ይታወቃል። እነዚህም የዱር እንስሳቱ ከሚሰጡት ማህበራዊ ጥቅም ይመደባሉ።

ከዚህ ጋር በተያያዘ መልኩ ሲጠቀስ የሚገባው፣ በሀገራችን የሚገኙ አንዳንድ ብሔረሰቦች ባህላቸውን ለመግለጽ የዱር እንስሳት ውጤቶችና የመኖሪያ አካባቢያቸውን እንደሚጠቀሙ ነው። ለምሳሌ የአንበሳ ቆዳ፣ የነብር ቆዳ፣ የአቦ ሸማኔ ቆዳ፣ የሰጎን ላባ፣ የአንበሳ ጎፈር፣ የአጋዘን ቀንድ የመሳሰሉትን የዱር

እንስሳት ውጤት በመጠቀም ባህላዊ ሥርዓታቸውን ይገልጻሉ። ይህም የዱር እንስሳት ባህላዊ ጥቅም ይባላል።

ጠቅለል ባለ አገላለፅ፣ የዱር እንስሳት ጥቅም ዘርፈ ብዙ ስለሆነ፣ ዘርዘሮ መጨረስ አይቻልም። በመሆኑም፣ የዱር እንስሳት ይህን ያህል ጠቀሜታ እንዳላቸው በሚገባ ተረድተን በአግባቡ ልንጠቀምባቸውና፣ ህልውናቸው አደጋ ላይ እንዳይወድቅ አስፈላጊውን እንክብካቤና ጥበቃ ልናደርግላቸው ይገባል።

ምንጭ:- (የኢትዮጵያ የዱር እንስሳት ሀብት ገፅታ፣ ህዳር 2010 ዓ.ም)

አንብቦ መረዳት:-

ተግባር 1:-

ቀጥሎ የቀረበውን ሰንጠረዥ ካዘጋጃችሁ በኋላ የዱር እንስሳትን ያላቸውን ጠቀሜታዎች በተሰጡት ክፍት ቦታዎች ዘርዘራችሁ ግለጹ።

ምሳሌ	የዱር እንስሳት ጠቀሜታዎች			
	ማህበራዊ	ኢኮኖሚያዊ	ፈውሳዊ	ስነ ምህዳራዊ
ባህልን ለመግለጽ	ከጎብኝዎች ገቢ ለማገኘት	ልዩ ልዩ መድኃኒቶችን ለመቀመም	አፈር እንዳይሸረሸር ለማድረግ	
•	•	•	•	
•	•	•	•	
•	•	•	•	
•	•	•	•	
•	•	•	•	

ተግባር 2:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች መምህራችሁ በሚያዟችሁ መሰረት በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ በተወካዎችሁ አማካኝነት በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. የምንባቡ አንቀጽ አንድ መልእክት ምንድን ነው?

ለ. «የምግብ ሰንሰለት» የሚለው ሀረግ የሚያስተላፈው መልእክት ምንድን ነው?

ሐ. በምንባቡ ውስጥ ከአንቀጽ ሶስት ወደ አንቀጽ አራት የተጠቀመው መሸጋገሪያ ምንድን ነው?

መ. «አንዱ ሌላውን በመመገብ የእንስሳት ቁጥር የተመጣጠነ እንዲሆን ያደርጋሉ» ሲባል ምን ለማለት ተፈልጎ ነው ?

ተግባር 3:-

የሚከተለውን የቢጋር ሰንጠረዥ በደብተራችሁ አዘጋጁ። ከዚያም በአካባቢያችሁ የምታውቋቸውን የዱር እሴት አይነቶች መሰረት በማድረግ በምሳሌው መሰረት ቢጋሩን በማሟላት ለክፍል ጓደኞቻችሁ ንግግር አድርጉ።

አጥቢ	• ጎሽ፣
እንቁላ ልጣይ	• ቆቅ፣
በራሪ	• ጭልፊት፣
ተሳቢ	• ዘንዶ፣
የሚበሉ	• ሚዳቋ፣
የማይበሉ	• አንበሳ፣

ክፍል ሶስት:- ቃላት

ተግባር 1:-

በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ላይ የተሰመረባቸው ቃላት ያላቸውን ዓውዳዊ ፍች በመጻፍ መልሱ።

ሀ. ተማሪዎ ቁልፍ ጥያቄ አነሳች።

ለ. የታመመ ሰውን መጠየቅ ከጥንት የመጣ ባህላችን ነው።

ሐ. በመኪናዎች ጥሩንባ የአካባቢው ሰላም ተበጠበጠ።

መ. ምግብ የርሃብ መድኃኒት ነው።

ሠ. ቤት ከመዋል ስራ መስራት የተሻለ ነው።

ረ. ሁሉም መረጃ ሰንሰለቱን ጠብቆ መሄድ አለበት።

ሰ. ሁሉም ሰው በተሰማራበት የሙያ ዘርፍ ጠንክሮ ይሰራል።

ተግባር 2:-

ቀጥሎ የቀረበውን ምሳሌ መሰረት በማድረግ በቃላቱ ውስጥ የሚገኙትን ፊደላት በታቸውን በመቀያየር የትርጉም ለውጥ እንዲያመጡ ያድርጓቸው።

ምሳሌ:-

ለመለመ - መለመለ

ሀ. ጠበሰ   ሐ. ደረሰ   ሠ. ቀጠቀጠ   ሰ. ገነፈለ

ለ. መከተ   መ. ደገመች   ረ. አልቦ

ማስታዎሻ

በማወዳደርና በማነጻጸር ስልት አንቀጽ መጻፍ

ከአንቀጽ ማስፋፊያ ዘዴዎች ውስጥ ገላጭ እና ተራኪ ስልቶችን በምዕራፍ ሶስት ተምራችኋል። በዚህ ምዕራፍ ደግሞ በማወዳደርና በማነጻጸር ስልት አንቀጽ መጻፍን ትማራላችሁ።

የማወዳደርና የማነጻጸር ስልት፡- የሁለት ነገሮችን አንድነትና ልዩነት በመግለጽ የሚብራራበት የአንቀጽ ማስፋፊያ ስልት ነው።

ማወዳደር፡- በሁለት የተለያዩ ነገሮች መካከል ያለውን ተመሳሳይነት ማሳየት ነው።

ማነጻጸር፡- በተመሳሳይ ነገሮች መካከል ያለውን ልዩነት በመግለጽ ላይ ያተኩራል።

ክፍል አራት:- ጽሕፈት

ተግባር 1:-

ቀጥሎ የቀረበውን ቢጋር በደብተራችሁ አዘጋጁ። በመቀጠልም በቤት እንስሳት እና በዱር እንስሳት መካከል ያለውን ልዩነት እና አንድነት የሚገልጹ ሀሳቦችን ዘርዝሩ።

የዱር እንስሳ ልዩነታቸው

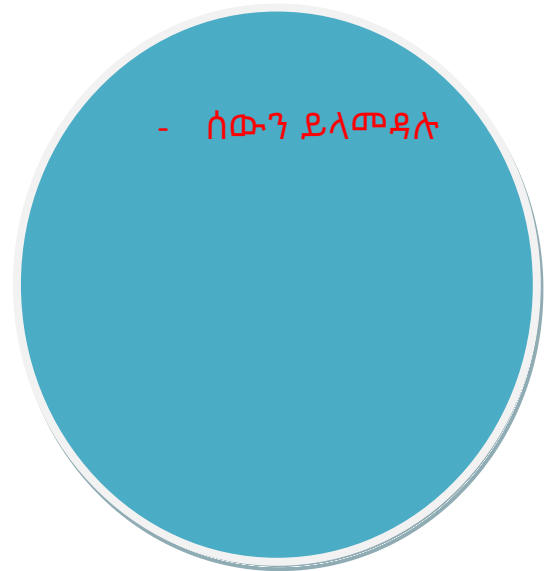
የቤት እንስሳ ልዩነታቸው

አንድነታቸው

ለምግብነት

ያገለግላል

ተግባር 2:-

ከላይ በቢጋሩ ላይ ያቀረባችኋቸውን ሀሳቦች በማቀናጀት በማወዳደርና በማነጻጸር ስልት የተስፋፋ አንድ አንቀጽ ጻፉ።

ተግባር 3:-

ቀጥሎ ከቀረቡት መንደርደሪያ ሀሳቦች አንዱን በመምረጥ ወይም የራሳችሁን መንደርደሪያ ሀሳብ በመውሰድ በማነጻጸርና በማወዳደር ስልት አንድ አንቀጽ ጻፉ።

ሀ. የኮሮና እና የጉንፋን ቫይረስ የሚያመሳስሏቸው እና የሚያለያዩዋቸው ምልክቶች አሉ።

ለ. ነጭ ሽንኩርትና ቀይ ሽንኩርት የሚያመሳስላቸው ነገሮች እንዳሉ ሁሉ የሚያለያዩዋቸው ነገሮችም አሉ።

ሐ. ጀልባና መርከብ የሚያመሳስሏቸው ነገሮች እንዳሉ ሁሉ የሚያለያዩዋቸው ነገሮችም አሉ።

ክፍል አምስት:- ሰዋሰው

ማስታዎሻ

ተሻጋሪ እና የማይሻገሩ ግሶች

ግስ ድርጊትን የሚገልጽ የቃል ክፍል እንደሆነ ቀደም ባሉት ክፍሎች ተምራችኋል። ድርጊትን የሚገልጹት ግሶች እንደ ሚክናወነው ድርጊት ተሻጋሪ እና የማይሻገሩ ግሶች በመባል በሁለት ይከፈላሉ።

ተሻጋሪ ግሶች:- የሚባሉት ድርጊቱ ከአንድ አካል ወደ ሌላ አካል ሲተላለፍ (ሲሻገር) የሚያሳዩ ናቸው።

ምሳሌ:-

ዚነት ደብተር ገዛች።

በዚህ ዓረፍተ ነገር ግሱ «ገዛች» የሚለው ሲሆን ድርጊቱ ከዚነት ወደ ደብተር ተሸጋግሯል።

ተሸጋሪ ያልሆኑ ግሶች፡- የሚባሉት በባለቤቱ ላይ የሚያልቁ ድርጊቶችን ለመግለጽ የሚያገለግሉ ግሶች ናቸው።

ምሳሌ፡-

ማክቤል ከትምህርት ቤት መጣ።

በዚህ ዓረፍተ ነገር ውስጥ «መጣ» የሚለው ቃል ድርጊቱ ወደ ሌላ አካል አለመተላለፉን (በባለቤቱ ላይ ማለቁን) ያመለክታል።

ተግባር 1፡-

በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ የሚገኙትን ግሶች ተሸጋሪ ወይም የማይሻገሩ ግሶች መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ተ.ቁ	ግስ	ተሸጋሪ	የማይሻገሩ
ሀ	ለመደ		
ለ	መጣች		
ሐ	ተጫወተ		
መ	ረበሻት		
ሠ	በላ		
ረ	ናፈቀች		
ሰ	ተከዘ		

ተግባር 2:-

በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ላይ ያሉት ግሶች ተሻጋሪ ወይም የማይሻገሩ መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ምሳሌ:-

1. አቤል ብርጭቆውን ሰበረው።

ግሱ - ሰበረው

የግስ አይነት - ተሻጋሪ ግስ

2. ውሻው ሁልጊዜ ይጮኻል።

ግሱ - ይጮኻል

የግሱ አይነት - የማይሻገር ግስ

ሀ. ቤዛ ወንድሟን ገሰጸችው።

ለ. ክብሮም ለወንድሙ ደብዳቤ ጻፈ።

ሐ. ሀውለት በጣም ተደሰተች።

መ. አሜን አባቷን ትወዳለች።

ሠ. ሰብሰ ጎረቤቶቿን መጣች።

ረ. ጎርፍ ሰፈሩን አጥለቀለቀው።

ቀ. ልጅቷ ተክዛለች።

ተግባር 3:-

የሚከተሉት ግሶች ተሻጋሪ ወይም የማይሻገሩ መሆናቸውን ከገለጻችሁ በኋላ ግሶቹን በመጠቀም አረፍተ ነገሮችን መስርታችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ሀ. ደረሰ	ሐ. ለመነች	ሠ. ተደረገ
ለ. ያዘ	መ. ገባች	ረ. ገሰገሰ

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም ማዳመጥና መናገር፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዎስው ናቸው።

- በሁለት የተለያዩ ነገሮች መካከል ያለውን ተመሳሳይነት ለማሳየት የሚጠቅም የአንቀጽ ማስፋፊያ ስልት ማወዳደር ሲሆን በተመሳሳይ ነገሮች መካከል ያለን ልዩነት ለማሳየት የሚያገለግለው ደግሞ ማነጻጸር ይባላል።
- አንድ ድርጊት ከአንድ አካል ወደ ሌላ አካል መተላለፉን ለማመልከት የሚጠቅም ግስ ተሻጋሪ ግስ ሲባል ድርጊቱ በባለቤቱ የሚያልቅ መሆኑን የሚያመለክት ግስ የማይሻገር ግስ ይባላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. ልዩ ልዩ ይዘት ያላቸውን ጽሑፎች አንብባችሁ ጽሑፎቹ የያዙትን ሀሳብ ለመረዳት ሞክሩ፤ ሀሳቡን መረዳታችሁንም እርስ በእርሳችሁ በመጠያየቅ አረጋግጡ።

2. በፈለጋችሁት ርዕስ ጉዳይ የሚያተኩር በማወዳደርና ማነጻጸር ስልት አንድ አንቀጽ ጻፉ።

3. ቀጥሎ የቀረቡትን ግሶች ተሻጋሪ ወይም የማይሻገሩ መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ሀ. ሰራ	መ. ወረደ
ለ. ሰነፈ	ሠ. ጠወለገ
ሐ. ተበደለ	ረ. ተሰባሰቡ

ምዕራፍ ዘጠኝ

ባህላዊ ጨዋታዎች

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- ባህላዊ ጨዋታዎችን ትጫወታላችሁ።
- የስርዓተ ነጥብን አገባብና ትርጉም ተረድታችሁ ትጠቀማላችሁ።
- ባለብዙ ቀለም ቃላትን ታጣምራላችሁ።
- ደብዳቤ ትጽፋላችሁ ።
- የአሁን ጊዜ ግስን ትጠቀማላችሁ።

ክፍል አንድ:- ማዳመጥና መናገር

ባህላዊ ጨዋታዎችና አጨዋወታቸው

ቅድመ ማዳመጥ:-

ተግባር:-

ቀጥሎ በቀረበው ሠንጠረዥ ውስጥ፣ በመጀመሪያ ስለባህላዊ ጨዋታዎች የምታውቋቸውን አስፍሩ። በመቀጠልም ማወቅ የምትፈልጉትን ጻፉ። ምንባቡን አዳምጣችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ ደግሞ አሁን ያወቃችሁትን መዝግቡ።

የማውቀው	ማወቅ የምፈልገው	ያወቅኩት

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር፡-

ቀጥሎ ያለውን ሠንጠኢ በደብተራችሁ ላይ አዘጋጁ። ከዚያም፣ መምህራችሁ ባህላዊ ጨዋታዎችና አጨዋወታቸው በሚል ርዕስ የተዘጋጀን አንድ ምንባብ ሲያነቡላችሁ፣ እያዳመጣችሁ ማስታወሻ ያዙ።

ኃይልንና ልምምድን የሚጠይቁ ጨዋታዎች	ማሰላሰልንና ቅልጥፍን የሚጠይቁ ጨዋታዎች	የተፈጥሮ ስጦታን/ዝንባሌን የሚጠይቁ ጨዋታዎች

አዳምጦ መረዳት

ተግባር

ባዳመጣችሁት ምንባብና ምንባቡን ስታዳምጡ የያዛችሁትን ማስታወሻ መሠረት በማድረግ፣ ለሚከተሉት ጥያቄዎች የቃል ምላሽ ስጡ።

- ሀ. ገበጣ ጨዋታ ከየትኞቹ ባህላዊ ጨዋታዎች ይመደባል?
- ለ. «ኳስ አበደች» ጨዋታ ምን ጠቀሜታ ያለው ይመስላችኋል?
- ሐ. «ኳስ አበደች» ጨዋታ ከየትኛው ዘመናዊ ጨዋታ ጋር ይመሳሰል?
- መ. ከወረቀት ወይም ከሌላ ለስላሳ ነገር በማዘጋጀት፣ የ«ኳስ አበደች» ጨዋታን አጨዋወት በክፍል ውስጥ አሳዩ።
- ሠ. በትምህርት ቤት በዕረፍት ሰዓትና በቤታችሁ፣ ጉዳት የማያደርስ ኳስ በመጠቀም፣ «ኳስ አበደች» ጨዋታን ተጫወቱ።

ክፍል ሁለት:- ንባብ

ባህላዊ የልጆች ጨዋታ

ቅድመ ንባብ

ተግባር:-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ።

ሀ. ከላይ በስዕሉ ላይ ያሉት ልጆች የሚጫወቱት ጨዋታ ምን ዓይነት ጨዋታ ነው?

ለ. በአካባቢያችሁና በትምህርት ቤታችሁ የምታውቋቸውን ጨዋታዎች ዘርዝሩ።

ሐ. የልጆች ጨዋታ ምን ጠቀሜታ ያለው ይመስላችኋል?

የንባብ ሒደት

ተግባር :-

ቀጥሎ የቀረበውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ አዘጋጁ። ምንባቡን በለሆላስ እያነበባችሁ የሚያጋጥሟችሁን አዳዲስ ቃላት መዝገቡ። ንባባችሁን ስትጨርሱ መምህራችሁን በመጠየቅ የቃላቱን ፍች ጻፉ።

ቃል	ፍች

ባህላዊ የልጆች ጨዋታ

በሐገራችን የተለያዩ አካባቢዎች፣ በልጆች የሚዘወተሩ ልዩ ልዩ ባህላዊ ጨዋታዎች አሉ። ልጆች በቤታቸው፣ በሰፈራቸው፣ በትምህርት ቤታቸው እንዲሁም በገጠራማ አካባቢዎች ከብት በሚያግዱባቸው ቦታዎች በሚፈጥሯቸው አጋጣሚዎች እየተሰበሰቡ እንደየባህላቸው የሚጫወቷቸው ልዩ ልዩ ጨዋታዎች አሏቸው። ጨዋታዎቹ የራሳቸው ደምብና ስርዓት ያላቸው ናቸው። አንዳንዶቹ ጨዋታዎች ወንዶችና ሴቶች ልጆች በጋራ የሚጫወቷቸው ሲሆኑ፣ ሌሎቹ ደግሞ ለየብቻቸው የሚጫወቷቸው ናቸው። በአጠቃላይ የልጆች ጨዋታዎች እንደማንኛውም የባህል ዘርፍ ከአንዱ ወደሌላው በማየትና በመስማት ሲተላለፉ የሚኖሩ ናቸው።

ብዙዎቹ የልጆች ጨዋታዎች በግጥምና በዜማ የሚቀርቡ ሲሆኑ፣ አንዳንዶቹ ደግሞ በእንቅስቃሴ የተሞሉ ናቸው። እንደጨዋታው አይነትና እንደ ልጆቹ እድሜ የተለያዩ መልኮች ቢኖሩትም፣ የልጆች ጨዋታ በአብዛኛው በክዋኔ (በአካል እንቅስቃሴ) የታደበ ነው። ልጆች ብዙ ጊዜ የሚጫወቱት በመዝለል፣ በመሮጥ፣ በመቀመጥ፣ በመነሳት፣ እርስ በርስ በመነካካት፣ እጅ ለእጅ በመያያዝ፣ ዓይንን በመጨፈን፣ እጅና እግርን በመዘርጋት፣ ክብ ሰርቶ በመቀመጥ ወይም በመቆም፣ በመስመር በመደርደር፣ በመንበርከክ፣ በሌሎችም እንቅስቃሴዎች ነው። በጨዋታ ጊዜ የሚሏቸውም ዜማዎች ከእንቅስቃሴዎች ጋር በጥምረት የሚሄዱ ናቸው።

በልጆች ጨዋታ ጊዜ የሚዜሙት ግጥሞች አብዛኞቹ አጠር አጠር ያሉና ፍጥነት የሚታይባቸው ናቸው። ከዚህም በተጨማሪ የጨዋታዎቹ ግጥሞች በአብዛኛው ቃላትን፣ ሀረጎችንና አረፍተ ነገሮችን የሚደጋግሙ ሲሆን፣ ጥቂቶቹ ደግሞ ረዘም ረዘም ያሉና የመተረክ ባህሪ ያላቸው ናቸው። ከአጫጭሮቹ መካከል «መሀረቤን ያያችሁ»፣ «ጉልበቴ በርታ በርታ» እና «እንቡሼ ገላ» የተሰኙትን በምሳሌነት መጥቀስ ይቻላል። «እረ አምሳለ»፣ «መሶበ ወርቁ» እና «እቴጌቴ» ደግሞ ረዘም ካሉት የሚመደቡ ናቸው።

እዚህ ላይ አብሮ መነሳት ያለበት፣ እናቶች ሕፃናት ልጆቻቸውን አባብለው ለማስተኛት የሚጠቀሙበት ዜማና ግጥም ነው። በቁመታቸው ልክ ተለክቶ ከታች በኩል አንድ ክንድ የሚሆን ድረስ በቀጭኑ ተተልትሎና በእያንዳንዱ ትልታይ ዛጎል የተባለ የባህር ሼል በታሰረበት ከቆዳ በተሰራ አንቀልባ ሕፃን ታዝላለች። እናትየዋ ስትወዛወዝም ሆነ ስትራመድ ዛጎሉ እርስ በርስ እየተጋጨ፣ የሆነ ሥርዓት ያለው የሚመስል ድምፅ ያወጣል። እናትየዋም በአንድ እጇ የሕፃኑን መቀመጫ አየተመተመች በልዩ ዜማ ታንጎራጉራለች፡-

«እሸሩሩ... ማሙሽ/ሚሚ እሸሩሩ... ማሙሽ/ሚሚ እሸሩሩ

የማሙሽ/የሚሚ እናት የት ሄዳለች?

ማርና ወተት ልታመጣ ሄዳለች» እያለች።

የዜማው ይዘት ሕፃኑን እያባበለ የሚያስተኛ በመሆኑ፣ አፍታ ሳይቆይ ሕፃኑን እንቅልፍ ይወስደዋል። ከዚያም ወደ ሌላው ሥራዋ ትገባለች።

በሀገራችን በልጆች የሚዘወተሩ ልዩ ልዩ ጨዋታዎች አሉ። ጨዋታዎቹ ደስታን ከማስገኘታቸውም በላይ ለአካላዊ፣ አዕምሯዊና መንፈሳዊ ዕድገት ከፍ ያለ አስተዋፅዖ አላቸው። ከዚህም በተጨማሪ ህጻናት ወግና ባህላቸውን ይዘው እንዲያድጉ ከማድረግ አኳያ የሚሰጡት ጠቀሜታ ላቅ ያለ ነው። በመሆኑም፣ ከዘመኑ ጋር እንዲዘምኑና እንዲሻሻሉ እየተደረገ፣ ከትውልድ ወደ ትውልድ ሊተላለፉ ይገባል።

(ዘሪሁን አስፋው፣ 2004። የስነጽሁፍ መሰረታዊ-56 ዳብሮ የቀረበ።)

አንብቦ መረዳት

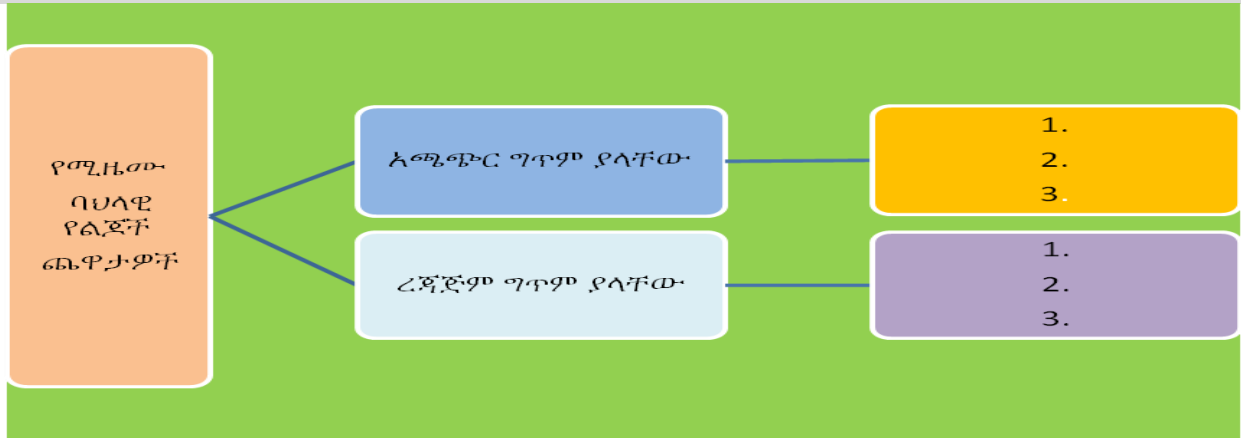
ተግባር 1:-

ከዚህ ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች ምንባቡን መሰረት በማድረግ በጽሁፍ መልሱ።

1. ልጆች የት የት ቦታ ሊጫወቱ ይችላሉ?
2. በአካባቢያችሁ የምትጫወቷቸውን ጨዋታዎች እንዴት ለመዳኘት ኃላፊዎቻችሁ?
3. የልጆች ጨዋታ የሚከናወነው በምን በምን መንገድ ነው?
4. ባህላዊ የልጆች ጨዋታዎች እንዲዘምኑና እንዲሻሻሉ ምን መደረግ አለበት?
5. በአንቀልባ ጫፍ ላይ ዛጎሎች የሚደረጉት ለምንድን ነው?
6. በምንባቡ ከተጠቀሰው ሌላ የምታውቁትን እናቶች ልጆችን ለማባበልና ለማስተኛት የሚጠቀሙበት ዜማና ግጥም ግለጹ።

ተግባር 2:-

የሚከተለውን የቢጋር ሠንጠረዥ በምንባቡ መሰረት አሟሉ።

ተግባር 3:-

ከዚህ በታች የቀረቡትን ጥያቄዎች በትዕዛዛቸው መሰረት መልሱ።

- ሀ. ጥንድ ጥንድ ሆናችሁ በምንባቡ ውስጥ ጥቅም ላይ የዋሉትን ሥርዓተ ነጥቦችን ሳትደጋግሙ ደብተራችሁ ላይ በመጻፍ ለመምህራችሁ አሳዩ።
- ለ. በአካባቢያችሁ ከምታውቋቸው ባህላዊ ጨዋታዎች ውስጥ፣ በመማሪያ ክፍል ውስጥ ለመተግበር የሚመቸውን በመምረጥ ተጫውቱ።
- ሐ. ስለአንድ ባህላዊ ጨዋታ መረጃ አስባስባችሁ፣ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ዘገባ አቅርቡ።

ክፍል ሶስት:- ቃላት

ተግባር 1:-

ከዚህ በታች በምዕላድ ተነጣጥለው የተጻፉትን ቃላት በደብተራችሁ ላይ እያጣመራችሁ በመጻፍ አንብቡ።

ምሳሌ:-

እየ-አጨበጨብ-አችሁ-ልን

እያጨበጨባችሁ-ልን

እንደ-አይ-ጨናገፍ-ብኝ

እንዳይጨናገፍብኝ

ሀ. በ-ቅብብል-ኦሽ

መ. ከ-መማር-አያ-ዎች-አችን

ለ. አሰ-መዘገብ-ኡኝ

ሠ. እንደ-ቢራቢሮ-ዎች

ሐ. ስለ-ቅመም-አ-ቅመም

ተግባር 2:-

ከዚህ በታች በቀረበው አንቀጽ ውስጥ ያሉትን ክፍት ቦታዎች፣ ቀጥሎ ባለው ሳጥን ውስጥ ከተዘረዘሩት ቃላት በመምረጥ አሟሉ።

ጋደም	አብረሽኝ	ትዝ	ተለይቼ
ንፍቅ	በቁልምጫ	በብቸኝነት	

ሠላዬ እናቴ እንዴት ነሽልኝ? በጣም _____ ብለሽኛል። ከአንቺ ከውድ እናቴ ከተለየሁ ጀምሮ _____ እየተሰቃየሁ እገኛለሁ። እኔ ከአንቺ _____ ምንም ባደርግ እንደማያምርብኝ፣ ምንም ማድረግ እንደማልችል ታውቂያለሽ አይደል? ወደ ትምህርት ቤት ስሄድ አንቺ _____ ስትሆኒ እንዴት ደስ ይለኝ እንደነበር _____ ሲለኝ፣ አልቅሽ አልቅሽ ይለኛል። ሕይወትዬ እያልሽ _____ የምትጠሪበት ድምጽሽ ሁሌም ጆሮዬ ላይ ያቃጭልብኛል። እናቴ፣ አልጋዬ ላይ _____ ስል፣ እንቅልፍ ይዞኝ ጭልጥ የሚለው እንኳን ስላንቺ ሳስብ ነው። በአጠቃላይ ምን ያህል እንደናፈቅሽኝ በዚች አጭር ጽሁፍ ለመግለፅ አልችልም። በቃ! ነይልኝ እናቴ።

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

**የሠላምታ ደብዳቤ መጻፍ
ማስታወሻ**

ደብዳቤ ሰዎች ስለግላዊና ቤተሰባዊ ጉዳዮች፣ እንዲሁም ስለስራ ጉዳዮች፣ በጽሁፍ መልዕክት የሚላላኩበት መንገድ ነው። ደብዳቤ በዋናነት፣ የሰላምታ ደብዳቤና የስራ ደብዳቤ ተብሎ በሁለት ዓይነቶች ሊመደብ ይችላል።

የሠላምታ ደብዳቤ አምስት ክፍሎች ሲኖሩት እነሱም የላኪ አድራሻ፣ የተቀባይ አድራሻ፣ መግቢያ፣ ሐተታ እና መደምደሚያ ናቸው።

ለ. የተቀባይ አድራሻ

- ስም
- የመኖሪያ/ስራ ቦታ
- የመልዕክት ሣጥን ቁጥር
- ከተማ

ሀ. የላኪ አድራሻ

- ስም
- የመኖሪያ/ስራ ቦታ
- የመልዕክት ሣጥን ቁጥር
- ከተማ
- ቀን

ሐ. መግቢያ :-ሠላምታና ወዳጅነትን፣ ጓደኝነትን፣ ... የሚያመለክቱ አገላለጾች

መ. ሐተታ :- በደብዳቤው ሊጠቀሱ የተፈለጉ ዝርዝር ጉዳዮች

ሠ. መደምደሚያ :-የመሰናበቻ ቃላትናመልካም ምኞት

የሠላምታ ደብዳቤ ናሙና

ከአሜን ምትኩ
ዳግማዊ ምንጊክ የመጀመሪያ
ደረጃ ት/ቤት
መ.ሣ.ቁ. _____

አ.አ.
ቀን

ለያሲን ኢብራሂም
ደብረ ብርሀን ዩንቨርሲቲ
መ.ሣ.ቁ. _____

ደብረ ብርሀን

ውድ ጓደኛዬ ያሲን፣ በጣም ናፍቀኸኛል፤ ለጤናህ እንደምን አለህልኝ። ፈጣሪ ይመስገን እኔ ደህና ነኝ።

ያሲኖ እኔ ትምህርቴን በሚገባ እየተከታተልኩ ነው። ከጓደኞቼ ጋር በቡድን የማጥናት ልምድ እያዳበርኩ ነው። በዚሁ ዘዴ ሳጠና በመቆየቴ፣ በአንደኛው ወሰነ ትምህርት፣ ከክፍል ጓደኞቼ የሁለተኛ ደረጃን ይገፍ በማጠናቀቁ፣ ተሸላሚ ሆኛለሁ። ይህንን ደብዳቤ የጻፍኩልህ፣ ደስታዬን ላካፍልህ ስለፈለግኩ ነው። በሁለተኛው መንፈቀ ዓመት ደግሞ ከዚህ የተሻለ ውጤት በማምጣት የበለጠ እንደማኮራህ ይታየኛል።

አንተስ የዩንቨርሲቲ ትምህርትህን እንዴት ተያይዘኸኸዋል? የደብረ ብርሀን ብርድስ እንዴት እያደረገህ ነው? መቼም ሁሉንም ነገር ተቋቁመህ በጥሩ ውጤት እንደምትመረቅ ሙሉ እምነት አለኝ። በተረፈ ምንም እንዳታስብ፤ ቤተሰቦችህና የሰፈሩ ሰው በሙሉ ሰላም ናቸው።

በል እንግዲህ ትምህርትህን ጨርሰህ ስትመጣ እስከምንገናኝ ድረስ ደህና ሁን።

ጓደኛህ
ፊርማ
አሜን ምትኩ

ተግባር 1:-

ከዚህ ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች በጽሁፍ መልሱ።

ሀ. በአንድ የሰላምታ ደብዳቤ ላይ በላኪው አድራሻ የሚገለጹት ምን ምን ናቸው?

ለ. በተቀባይ አድራሻ ምን ምን ጉዳዮች ይገለጻሉ?

ሐ. የስንብትና የመልካም ምኞት መግለጫ የሚሰፍረው በየትኛው የደብዳቤ ክፍል ነው?

መ. የላኪ አድራሻ የሚጻፈው በደብዳቤ መጻፊያው ወረቀት የትኛው ክፍል ነው?

ሠ. አንድ የሰላምታ ደብዳቤ ጽፋችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አንብቡ።

ተግባር 2:-

የሚከተሉትን ዐረፍተ ነገሮች፣ ከቀረቡት ሥርዓተ ነጥቦች በመምረጥ አሟልታችሁ ጻፉ።

፣ . : ? ( )

1. መኪናው ዱቁት _____ ዘይት _____ ሳሙና _____ እና ልብስ ጭኖ ሄደ።
2. ወደ ትምህርት ቤት ስንሄድና ስንመጣ _____ ካላስተዋልን _____ ለአደጋ ልንጋለጥ _____ እንችላለን።
3. ተማሪዎች መጫወት ያለባቸው መቼ ነው _____
4. ሁል ጊዜ ጧት 12 _____ 30 ከመኝታዬ የመነሳት ልምድ አለኝ።
5. የእረፍት ጊዜዬን አቅመ ደካሞችን በመርዳት _____ በማገዝ _____ ማሳለፍ እርካታ ይሰጠኛል።
6. የአምስተኛ ክፍል ተማሪዎች፣ ለተቸገሩ ወገኖቻችን መርጃ የሚሆን ስምንት መቶ አስራ አምስት ብር ከሰባ አምስት ሣንቲም 815 _____ 75 ለክፍል ኃላፊ መምህራቸው አስረከቡ።

ክፍል አምስት፡- ሰዋሰው

ማስታዎሻ

የአሁን ጊዜ ግስ

ጊዜ አንድ ድርጊት መቼ እንደተፈጸመ ወይም መቼ እንደሚፈጸም የሚገልጽ የግስ ባህሪ ነው። ጊዜ በሶስት ሊከፈል ይችላል፤ እነሱም፡-

- 1. የአሁን ጊዜ
- 2. የሃላፊ ጊዜ
- 3. የትንቢት ጊዜ ናቸው።

ይህንን ተከትሎ ግሶችም የአሁን ጊዜ ግስ፣ የሃላፊ ጊዜ ግስ እና የትንቢት ጊዜግስ በመባል በሶስት ዐበይት ክፍሎች ይመደባሉ።

የአሁን ጊዜ ግስ፡- የሚባለው፣ አንድ በአሁን ጊዜ የሚፈጸም ወይም በመፈፀም ላይ ያለ ድርጊትን ወይም ሁኔታን የሚያመለክት የጊዜ ዓይነት ነው። የአሁን ጊዜ ግስ፣ እየ- የሚል ምዕላድ ሊያስቀድምና ነው የሚል ረዳት ግስ ሊያስከትል ይችላል።

ምሳሌ:-

ተማሪዎ ወደ ትምህርት ቤት እየሄደች ነው።

ልጁ ልብሱን እያጠበ ነው።

ከላይ በሁለቱ ምሳሌዎች ላይ እንደሚታየው፣ እየሄደች ነው እና እያጠበ ነው፤ የሚሉት የአሁን ጊዜ ግስ ናቸው። እየ- የሚለው ምዕላድ የመሄድና የማጠብ ድርጊቱ ተፈፅሞ ያላለቀና በመካሄድ ላይ ያለ መሆኑን ይጠቁማል።

ተግባር 1

ከዚህ ቀጥሎ በቀረቡት ዐረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸውን ግሶች፣ በምሳሌው መሰረት፣ ወደ አሁን ጊዜ ቀይሯቸው።

ምሳሌ:- ጠርሙሱ ውስጥ ያለው ወተት ቀዝቅዷል።

ጠርሙሱ ውስጥ ያለው ወተት እየቀዘቀዘ ነው።

ሀ. የቤቱ ዋልታ በስብሷል።

ለ. ፈረስ መጋለብ ለምዷል።

ሐ. የወተት ማጠራቀሚያው እንስራ በወይራ ታጥኖ ነበር።

መ. በዛብህ ፍቅር እስከ መቃብር የሚባለውን ልቦለድ መጽሐፍ አንብቧል።

ሠ. ልጆቹ በመስኩ ላይ ገና ተጫውተዋል።

ተግባር 2:-

ከዚህ በታች የቀረቡትን ግሶች፣ በምሳሌው መሰረት ወደ አሁን ጊዜ በመቀየር ዐረፍተ ነገር መስርቱባቸው።

ምሳሌ:-

1. አገዘ ሱለይማን ወላጆቹን በስራ እያገዘ ነው።

2. ተጫወተኞች ማስተዋል ከጓደኞቿ ጋር እግር ኳስ እየተጫወተኝ ነው።

ሀ. ደረቀ

ለ. ተማሩ

ሐ. ጠጡ

መ. ኮተኮተኝ

ሠ. ዘመሩ

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- ምንባብን አቀላጥፎ ለማንበብ ውስብስብ ቃላትን ነጣጥሎና አጣምሮ በማንበብ መለማመድ ተገቢ ነው። ቃላትን ነጥለንና አጣምረን ስናነብም ትክክለኛውን የምዕላድ አከፋፈል ስርዓት ተከትለን መሆን አለበት።
- ስርዓተ ነጥቦች በጽሑፍ የሚተላለፍን ሀሳብ ግልጽ ለማድረግ የሚጠቅሙ ምልክቶች ሲሆኑ በትክክለኛው አጠቃቀማቸው በመጠቀም ሀሳባችንን የተሟላ ያደርጉታል።
- ከመልእክት መለዋወጫ መንገዶች አንዱ ደብዳቤ ሲሆን የሠላምታ ደብዳቤ አምስት ዋና ዋና ክፍሎችን ይይዛል። እነሱም የላኪ አድራሻ፣ የተቀባይ አድራሻ፣ መግቢያ፣ ሐተታ እና መደምደሚያ ናቸው።
- በዓረፍተ ነገር ውስጥ የሚገኝ ግስ ድርጊቱ (ሁነቱ) የተከሰተበትን ጊዜ ያመለክታል። ከግስ ጊዜዎች ውስጥ አንዱ ተናጋሪው በሚናገርበት ጊዜ እየተከናወነ ያለን ተግባር የሚገልጸው የአሁን ጊዜ ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. የሚከተሉትን ቃላት ነጣጥላችሁ አንብቡ።

ሀ. ተውለብላቢዎቹ

ለ. ስለእርሻችሁ

ሐ. በሰላማዊነታችን

መ. እያስተሳሰረች

2. ቀጥሎ ተነጣጥለው የቀረቡትን ቃላት አጣምራችሁ አንብቡ

ሀ. የ-ተማሪ-ዎች-ኡ

ለ. ስለ-መንፈስ-አዊ-ነት-አችን

ሐ. መንከባከብ-አችሁ-ን

መ. ከ-ልምድ-አች-ኡ

3. በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የተጓደሉትን የስርዓተ ነጥብ አይነቶች በማስገባት ዓረፍተ ነገሮቹ ሙሉ ሀሳብ እንዲያስተላልፉ አድርጓቸው።

ሀ. ለምለም የተወለደችው በስንት ዓ ም ነው

ለ. የትምህርት ቤታችን የእግር ኳስ ሜዳ ሳር ተተክለበት

ሐ. ለገና ጨዋታ ከሚያስፈልጉ ነገሮች መካከከል ጥንግ ቁልፍ ዳላ ሩር እና መጫዎቻ ሜዳ ዋና ዋናዎቹ ናቸው

4. በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸውን ግሶች ወደ አሁን ጊዜ ቀይሯቸው።

ሀ. ተማሪዎች ከትምህርት ቤት በታክሲ ይመለሳሉ።

ለ. የሰፈሩ ሰላም ተጠብቋል።

ሐ. መልካሙ ጓደኛው ሲናገር በጥምና አዳምጧል።

መ. የውሃ ማጠራቀሚያ ጋኑ ተሞልቷል።

ምዕራፍ አስር

ስነ-ቃል

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች፡-

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ ተማሪዎች፡-

- ✓ ስነቃሎችን አዳምጣችሁ ምላሽ ትሰጣላችሁ።
- ✓ ራሳችሁን መግለጽ ትለማመዳላችሁ።
- ✓ አፈታሪክን በማንበብ ታሪኩን ትገልጻላችሁ።
- ✓ የራሳችሁን ህይወት ታሪክ ትጽፋላችሁ።
- ✓ የስነጽሁፍ አላባውያንን ትገልጻላችሁ።

ክፍል አንድ:- ማዳመጥና መናገር

ዕንቁቅልሽ

ቅድመ ማዳመጥ:-

ተግባር:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች የቃል ምላሽ ሰጡ።

- ሀ. ዕንቁቅልሽ ተጫውታችሁ ታውቃላችሁ? ተጫውታችሁ የምታውቁ ከሆነ ስለአጨዋወቱ የምታውቁትን ነገር ተናገሩ።
- ለ. ስነቃል ሲባል ምን ማለት ይመስላችኋል?

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር:-

መምህራችሁ ዕንቁቅልሽ በሚል ርዕስ የሚያነቡላችሁን ምንባብ አዳምጡ። በየመሀሉ ለሚጠይቁችሁ እንቁቅልሾችም፣ የእንቁቅልሽ አጨዋወት ስርዓትን ተከትላችሁ ምላሽ ስጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1:-

ያዳመጣችሁትን ምንባብ መሠረት በማድረግ፣ ለሚከተሉት ጥያቄዎች የቃል ምላሽ ስጡ።

- ሀ. ዕንቁቅልሽ የሚለው ቃል ከምን ቋንቋ የተገኘ ነው?
- ለ. «ዕንቁቅልሽ እንደእንቁላል ድፍን የሆነ ነው» ሲባል፣ ምን ማለት ነው?
- ሐ. ዕንቁቅልሽ ምን ዓይነት ችሎታን የሚጠይቅ ጨዋታ ነው?
- መ. መልሱን ያላወቀ የዕንቁቅልሽ ተጫዋች ምን ያደርጋል?
- ሠ. «መሽብህ፣ ዕንቁቅልሼ ጠነዛብህ፣ ዋለብህ አደረብህ» የሚለው፣ አባባል ምንን ያመለክታል?
- ረ. የዕንቁቅልሽ ተጠያቂው መልሱን ማወቅ የሚጠበቅበት በምን ያህል ጊዜ ውስጥ ይመስላችኋል?

ተግባር 2:-

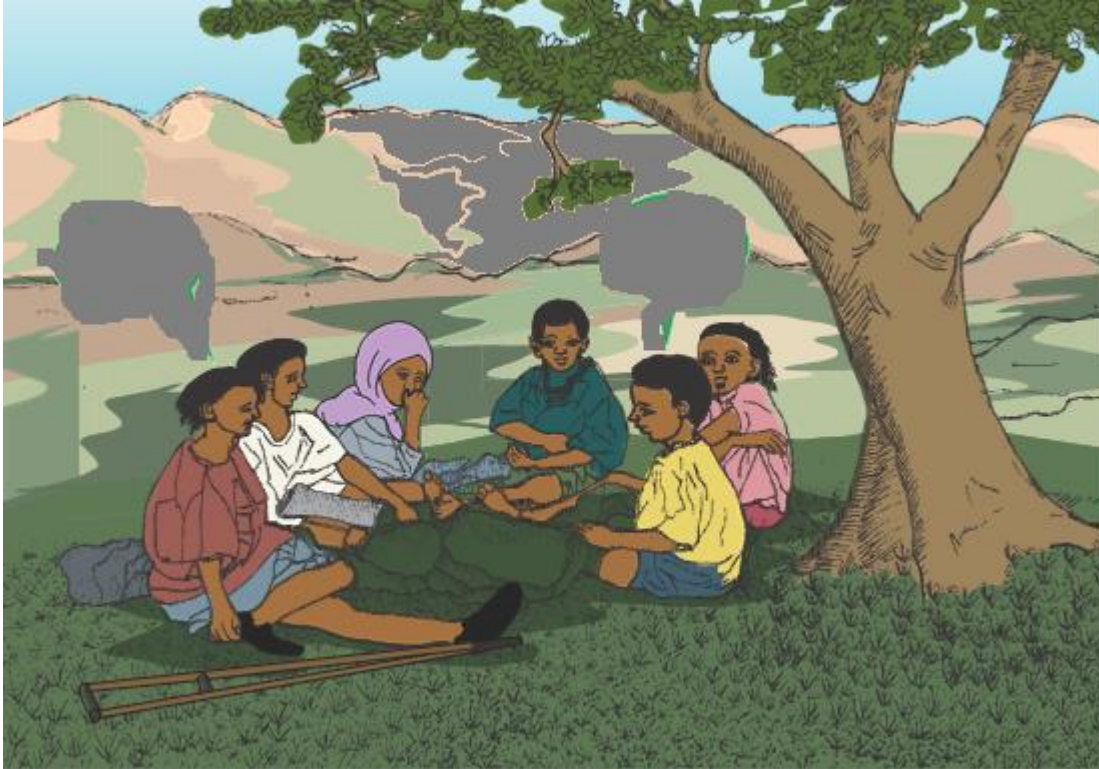
የሚከተሉትን ተግባራት ጥንድ ጥንድ በመሆን ተግብሩ።

- ሀ. ዕንቁቅልሽ ተጠያየቁ።
- ለ. መምህራችሁ በሚያሳይዎችሁ መሰረት፣ ስለራሳችሁ ለንደኛችሁ ግለጹ።

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

ተረት

ቅድመ ንባብ

ተግባር 1፡-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ።

- ሀ. ከላይ የቀረበው ስዕል ምን ያሳያል?
- ለ. ተረት መናገር ስትጀምሩና ተናግራችሁ ስትጨርሱ ምን ትላላችሁ?
- ሐ. ተረት ለልጆች ምን ጠቀሜታ ያለው ይመስላችኋል?

የንባብ ሒደት

ተግባር፡-

ቀጥሎ የቀረበውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ አዘጋጁና ምንባቡን በለሆላስ እያነበባችሁ አሟሉ።

ጥያቄ	ምላሽ
1. ተረቱ ውስጥ ያሉትን ባለታሪኮች ግለጹ።	
2. ታሪኩ የተፈጸመበት የት ነው?	
3. እናቲቱንና ልጇቱን ያጋጫቸው ጉዳይ ምንድን ነው?	
4. በታሪኩ መጨረሻ ምን ተከሰተ?	

ተረት

ስነ ቃል፣ በቃል ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲተላለፍ የቆየ ቃላዊ ስነጽሁፍ ነው። ሥነ ቃል ልዩ ልዩ ቃላዊ ፈጠራዎችን አካትቶ የሚይዝ የሥነ ጽሁፍ ዓይነት ነው። በሥነቃል ስር ከሚገኙት መካከል ተረት፣ ዕንቁቅልሽ፣ እንካ ሰላንቲያና ምሳሌያዊ አነጋገሮች ይገኛሉ።

ተረት እንደጉዳዩ ሁኔታ በሰውና በልዩ ልዩ እንሰሳት እየተመሰለ የሚነገር ልብ ወለድ ታሪክ ነው። ተረት ሕጻናትን የማር፣ የወተትና የስኳር ያህል ስለሚያረካቸው፣ ተረት በሚነገርበት ጊዜ ከስር ጀምረው በፈገግታና በደስታ ያዳምጣሉ። በዚህም ልጆች ደስታንና እርካታን ያገኛሉ።

ተረት አነጋገሩ እንደባልት ዓይነት ሆኖ፣ የሚያስቅ፣ የሚያስለቅስ፣ የሚያስገርምና የሚያስደንቅ ቢሆንም፣ መነሻና መድረሻ ያለው፣ ሙሉ ታሪክን የያዘ ነው። ከውስጡም ትምህርት የሚሆን ጠቃሚ ተግላፅና ምክር ይገኛበታል። የሀገራችን አዛውንት አባቶችና እናቶች፣ ማታ ማታ ለሕፃናት ልዩ ልዩ የሆኑ

ተረቶችን ማሰማት ልማዳቸው ነው። እንዲያውም ሕጻናትን ወደ አረጋዊያን ከሚያቀርቧቸውና ከሚስቧቸው ነገሮች ውስጥ ተረት በዋነኛነት ይጠቀሳል።

ተረት በአብዛኛው በቃል የሚወረስ እንጂ በመጽሐፍ መልክ ተዘጋጅቶ የምናገኘው ስላልሆነ፣ ከቦታ ቦታ አነጋገሩ ሊለዋወጥ ይችላል። ተረት ለልጆች ደግነትን፣ ሩጎሩጎነትንና ታዛዥነትን ለማስተማር፤ ለመገሰጸና ጠቃሚ ምክሮችን ለመስጠት፤ በአጭሩ ግብረ ገብነትን ለማስለመድ ተፈላጊነት አለው። እስኪለምሳሌ ያህል የሚከተለውን ተረት እንመልከት።

ተረት ተረት!

አንዲት የቆቅ ልጅ የደረሰ የስንዴ እሽት በሚገኝበት እርሻ አጠገብ ወጥመድ ተጠምዶ አይታ፣ እናቷን «እናቴዎ እሽት አምሮኝ ነበር፤ ይሁን እንጂ ወደዚህ ማሳ ገብቼ እንዳልበላ በወጥመዱ እንዳልያዝ ፈራሁ፤ ምን ይሻለኛል?» አለቻት።

እናቷም «ተይ ልጄ ይቅርብሽ፤ ትያዣለሽ፤ አይሆንም» ብላ መከረቻት። ልጅየዋ ግን፣ «ግድ የለሽም፤ አይዘኝም፤ ትንሽ ተክ! ተክ! አድርጌ ልውጣ» አለችና፣ ወደ ስንዴው ማሳ ዘው ብላ ስትገባ፣ ወጥመዱ እግሯን ጥርቅም አድርጎ ያዛት።

መቼም መከራ በመጣብን ጊዜ በመጀመሪያ የሚታሰቡን ወላጆች ስለሆኑ፣ ያች የእናቷን ምክር አልሰማም ያለችው ትንሽዬ ቆቅ፣ «እናቴ፣ ጽሕፈ ተያዝኩልሽ! ድረሽልኝ!» አለች። እናትዬዋም «ምነው ልጄ አስቀድሜ መክሬሽ አልነበረምን! አሁን ታዲያ ምን ላደርግልሽ እችላለሁ?» ብላ መለሰችላት።

«እማምዬ እባክሽ ፍቺልኝ?»

«በምን እጄ?»

«ታዲያ እንዴት ልሁን ምን ይበጀኝ የኔ እናት?»

በዚህ ጊዜ እናት ለልጅዋ ምን ጊዜም ምክር ዐዋቂ ናትና፤ «ዝም ብለሽ፤ የሞትሽ መስለሽ፤ ተኚ። ባለወጥመዱ ሲመጣ ሞታለች ብሎ ፈትቶ ይወረወርሻል፤ ያን ጊዜ ታመልጫለሽ» አለቻት።

የእርሻው ባለቤት የስንዴውን ማሳ እየተዟዟ ሲጎበኝ፤ ወጥመዱ ቆቅ ይዘለት ስለተመለከተ፤ ደስ ብሎት ሲጠጋ፤ ቆቋ ዝልፍልፍ ብላ ዓይኗን ጨፍና ስላገኛት፤ የሞተች መስሎት አዘነ።

ከዚያም ገበሬው ማዶ የሚገኘውን ጓደኛውን ተጣርቶ፤ «ጓዴ! ወጥመዴ ቆቅ ይዘልኝ ነበር፤ ነገር ግን በክታ አገኘኳት» አለው።

ጓደኛውም፤ «እስኪ ወደላይ አጉናትና አሳዮኝ» አለው።

ገበሬውም ጓደኛው እንዳለው «እያት!» ብሎ ቆቋን ወደሰማይ ውርውር ሲያደርጋት፤ «ቱርርር...» ብላ ጫካ ውስጥ ገብታ አመለጠች ይባላል።

«ተረቴን መልሱ አፌን በዳቦ አብሱ»

የአባቶችና የእናቶችን እንዲሁም የሽማግሎችንና የታላላቆቻችሁን ምክር መቀበልና ማክበር ይገባል። ከእነሱ ፈቃድ ውጪ መውጣት ግን አደጋ ላይ ይጥላል። በተጨማሪም በምንሰራው ስራ ሁሉ ብርቱ ጥንቃቄ ማድረግ ይገባል። ችግር በሚያጋጥመን ጊዜም፤ ብልሀተኛና ትግስተኛ መሆን አለብን።

ከላይ ለአብነት ከቀረበው ተረት ለመረዳት እንደሚቻለው፤ ተረት ህጻናትን እያዝናና በሰነ ምግባር ወይም ግብረ ገብነት አንድ ለማሳደግ ሲባል እየተፈጠረ፤ በልዩ ልዩ መንገድ የሚነገር የስነቃል ዘርፍ ነው።

(የብላቴን ጌታ ማኅተመ ሥላሴ ወ/መስቀል ስብስብ ሥራዎች 2007 ዓ.ም፤ገጽ-29-30፤ ተሻሽሎ የተወሰደ።)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1

ከዚህ ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች ምንባቡን መሰረት በማድረግ በቃል መልሱ።

- ሀ. ትንሽየዋ ቆቅ «ተክ ተክ አድርጌ ልውጣ» ስትል ምን ማለቷ ነው?
- ለ. ተረት ህጻናትንና አዋቂ ሰዎችን የሚያቀራርበው እንዴት ነው?
- ሐ. እናንተ ትንሽየዋን ቆቅ ብትሆኑ ኖሮ ምን ታደርጉ ነበር?
- መ. የተረት አነጋገሩ ከቦታ ቦታ የሚለዋወጠው ለምንድን ነው?
- ሠ. ተረት ህጻናትን በስነ ምግባር ወይም በግብረ ገብነት አንፆ የሚያሳድገው እንዴት ነው?
- ረ. ከተረቱ ምን መልካም ነገር ተማራችሁ?
- ሰ. በምንባቡ ውስጥ ከተጠቀሱት ሌላ የምታውቋቸውን የስነቃል ዓይነቶች ተናገሩ።
- ሸ. እንካ ሰላንትያ ምን ዓይነት ጨዋታ ነው?
- ቀ. ጥንድ ጥንድ በመሆን፣ ተራ በተራ በምንባቡ ውስጥ ያለውን ተረት ተናገሩ።

ተግባር 2:-

ከላይ በቀረበው ተረት መነሻነት መምህራችሁ ስለአላባዊያኑ የሚሰጧችሁን አጭር ገለፃ ማስታዎሻ እየያዛችሁ በጥምና ካዳመጣችሁ በኋላ ከታች የቀረበውን የማዛመድ ጥያቄ በደብተራችሁ ላይ ስሩ።

ሀ

1. ገጸባህሪ
2. መቼት
3. ግጭት
4. ጭብጥ
5. ትልም
- 6 አንጻር

ለ

- ሀ. በባለታሪኮቹ መካከል የሚፈጠር አለመግባባት
- ለ. በታሪኩ አማካኝነት የሚተላለፈው ፍሬ ነገር
- ሐ. የታሪኩ ድርጊቶች የመንስዔና ውጤት ሠንሰለት
- መ. ባለታሪክ
- ሠ. ታሪኩ የተፈጸመበት ጊዜና ቦታ
- ረ. ደራሲው ታሪኩን የተረከበት አካያ

ማስታዎሻ

አፈ ታሪክ

አፈ ታሪክ ባለፈ ታሪክ ላይ ተመስርቶ የሚነገር ሲሆን በአብዛኛው በአንድ በተወሰነ አካባቢ ከተፈጸመ እውነተኛ ታሪክ አንድ ገጽታ በመውሰድ ስነ ቃላዊ ፈጠራ ተጨምሮበት የሚወሰድ ነው። የአፈ ታሪክ ዓላማም አሳሳቢ ጥያቄዎችን ለመመለስ ነው። የአንድን አፈ ታሪክ ምስጢር ለመረዳት የፈለቀበትን ህዝብ ባህል፣ አጠቃላይ የአኗኗር ዘይቤና እምነትን በውል ማወቅ ያሻል።

ተግባር 2:-

ቀጥሎ የቀረበውን አፈ ታሪክ በጥምና ካነበባችሁ በኋላ ሀሳቡን በራሳችሁ አገላለጽ በአጭሩ ግለጹ።

በአጼ ምኒልክ ዘመን የአራዳ ዘበኞች የአራዳን (የአሁኑ ፒያሳን) አካባቢ ብቻ ይጠብቁ በነበረበት ወቅት ይህ ሰፈር ጫካና በርካት ያሉ ሴቶች ይኖሩበት ነበር። እነኝህ ብቻ ሳይሆኑ መሸት ሲል የዘረፋ ተግባር የሚያካሄዱ ማጅራት መቼዎች በጫካው ውስጥ ይገኙ ነበር። ታዲያ አንድ ወንድ አንዷ ቤት ገብቶ ረብሻ ቢያስነሳ አንዷ ዱላዋን፣ ሌላዋ ዘነዘናዋን የያዙትን ይዘው ይደበድቡታል። በተጨማሪም ማጅራት መቼዎችም አላፊ አግዳሚውን እየያዙ የአካል ጉዳት አድርሰው ገንዘብ ያለውን ገንዘቡን፣ የሌለውን ልብሱን እና ጫማውን ይዘርፉታል። ተጠቂው ሰው ቢጮህ አንድም ሰው ዝር አይልም። ሊሞክር የሚቃጣው የአራዳ ዘበኛም ቢኖር በዚያው ይቀራል። በዚህ የተነሳ አካባቢው እሪ በከንቱ ተባለ።

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

ከዚህ በታች ያለውን ሠንጠረዥ ደብተራችሁ ላይ በማዘጋጀት፣ ተነጣጥለው የተጻፉትን ቃላት፣ እያጣመራችሁ በመጻፍ አንብቡ።

	ቃሉ ተነጣጥሎ ሲጻፍና ሲነበብ	ቃሉ ተጣምሮ ሲጻፍና ሲነበብ
	ኢትዮጵያ - አዊ- ነት- አችን	ኢትዮጵያዊነታችን
ሀ	ስለ - ሄደ - ች	
ለ	ጫማ - ዎች - አችን	
ሐ	ሽማግሌ - ዎች - ኡ - ን	
መ	ዘመን - አዊ - ነት - ሽ - ን	
ሠ	አድናቂ - ዎች - አችን - ን	
ረ	የ - ተ - መለሰ -ው	

ተግባር 2፡-

ከዚህ በታች ያለውን ሠንጠረዥ ደብተራችሁ ላይ በማዘጋጀት፣ ተጣምረው የተጻፉትን ቃላት፣ ነጣጥላችሁ በመጻፍ አንብቡ።

	ቃሉ ተጣምሮ ሲጻፍና ሲነበብ	ቃሉ ተነጣጥሎ ሲጻፍና ሲነበብ
ምሳሌ	የአበባዎቹን	የ- አበባ- ዎች-ኡ-ን
ሀ	ከቤታችን	
ለ	እንደመጣሽ	
ሐ	በዕውቀትህ	
መ	አስተማሪው	
ሠ	ለንደኛዬ	
ረ	ስለጎረቤቶቻችን	

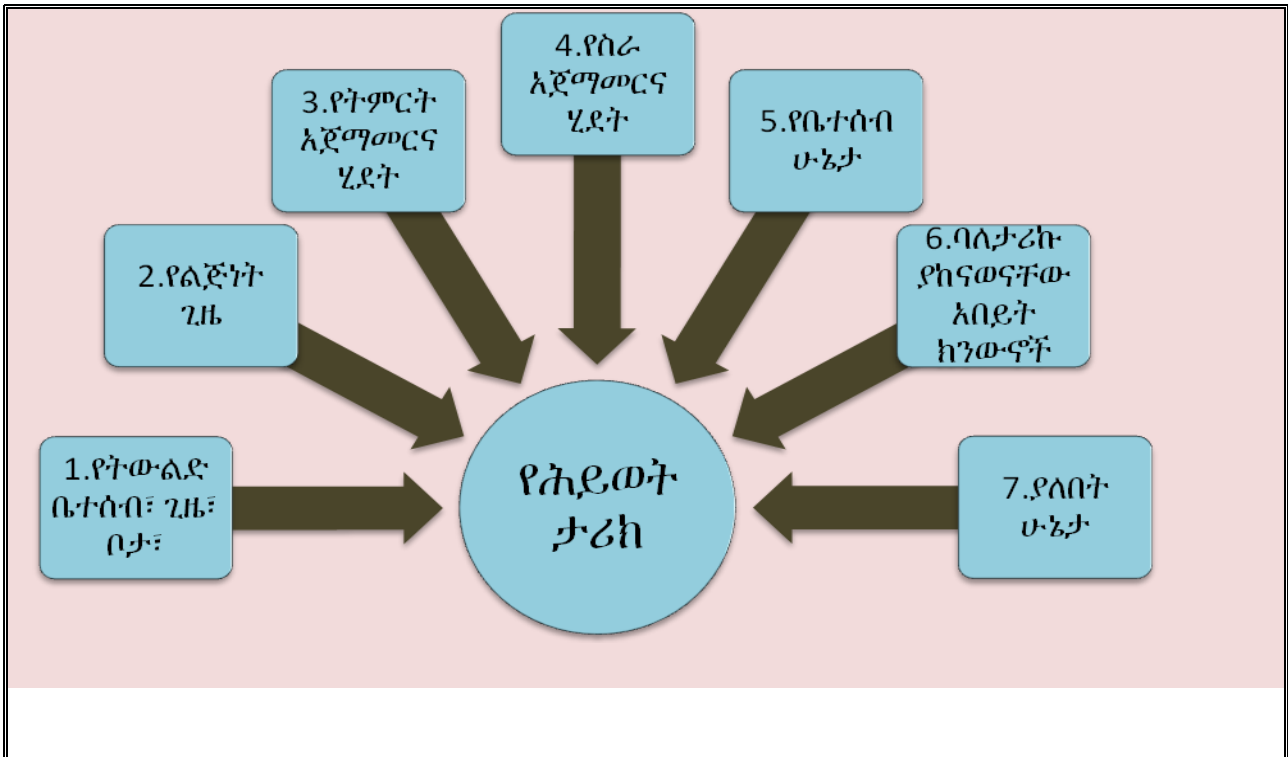

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

የሕይወት ታሪክ መጻፍ

ማስታወሻ

የሕይወት ታሪክ ስለአንድ ሰው ሕይወት በአጭሩ የሚተርክ የድርሰት ዓይነት ነው። የአንድን ሰው የሕይወት ታሪክ፣ ራሱ ባለታሪኩ ወይም ሌላ ሰው ሊጽፈው ይችላል። በሕይወት ታሪክ ውስጥ የሚከተሉት ዋና ዋና ጉዳዮች በአጭር በአጭሩ ይተረካሉ።

የሕይወት ታሪክ አጻጻፍ ናሙና ቅርጽ

አቶ-----ከአባቱ ከ----- እና ከእናቱ ከ----- በ-----ዓ.ም. -----
በተባለ ቦታ ተወለደ።

በልጅነቱ -----፣ -----፣ -----፣ ----- እና
----- እያደረገ፣ አደገ።

እድሜው ለትምህርት ሲደርስ፣ ----- በተባለ ትምህርት ቤት ትምህርት
ጀመረ። የጀመረውን ትምህርት እስከ ----- ድረስ በመማር፣ በ----- ዓ.ም.
አጠናቀቀ።

በ----- ዓ.ም ወደ ስራ ዓለም ተቀላቀለ። በ----- ዓ.ም ትዳር መስርቶ፣
ከባለቤቱ ----- ሴትና ----- ወንድ ልጆችን አፈራ።

አቶ----- በስራ ዘመኑ -----፣ -----፣ -
----- እና ----- የመሳሰሉ ተግባራትን ለሀገሩና
ለወገኑ አከናውኗል።

አቶ----- በሕይወት ዘመኑ ካጋጠሙት ገጠመኞች -----
---- በአሳዛኝነቱ የሚጠቀስ ሲሆን፣ -----ደግሞ
በአሰደሳችነቱ ይጠቀሳል።

አቶ----- በአሁኑ ጊዜ ----- በሚባል ቦታ ይኖራል
ወይም

አቶ----- በ----- ዓ.ም. ባደረሰት ህመም / ባጋጠመው ድንገተኛ አደጋ
ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቷል።

ተግባር:-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከላይ የቀረበውን ማስታዎሻና ምሳሌ በመመርኮዝ፣ እንዲሁም መምህራችሁ የሚሰጧችሁን መመሪያ በመከተል በጽሑፍ መልስ ስጡ።

ሀ. የራሳችሁን የሕይወት ታሪክ ከአንድ ገጽ ባልበለጠ በደብተራችሁ ላይ ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ለ. ከቤተሰቦቻችሁ መካከል የአንዱን የሕይወት ታሪክ በመጻፍ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ክፍል አምስት:- ሰዎስው

ርቱዕ እና ኢ-ርቱዕ ተሳቢን መለየት

ተሳቢ

አንድ ዓረፍተ ነገር ሁለት ዋና ዋና ተዋቃሪዎች አሉት። እነሱም ባለቤትና ማሰሪያ አንቀጽ ናቸው። ከነዚህ በተጨማሪ እንደማሰሪያ አንቀጽ ባህሪ፣ ተሳቢና ሌሎች ተዋቃሪዎችን ሊያካትት ይችላል።

ባለቤት:- በአንድ ዓረፍተ ነገር ውስጥ ድርጊት የፈጸመው አካል ነው።

ተሳቢ:- በአንድ ዓረፍተ ነገር ውስጥ ድርጊት ተቀባይ አካል ነው።

አንድ ዓረፍተ ነገር ሁለት ተሳቢዎች ሊኖሩት ይችላል። እነሱም **ርቱዕ (ቀጥተኛ) ተሳቢ** እና **ኢ-ርቱዕ (ኢ-ቀጥተኛ ተሳቢ)** ናቸው።

ርቱዕ ተሳቢ:- በዓረፍተ ነገሩ የተከናወነው ድርጊት በቀጥታ የሚያርፍበት አካል ነው። ቀጥተኛ ተሳቢን ለማወቅ «ማንን/ ምንን?» ብለን እንጠይቃለን።

ምሳሌ:-

አልማዝ መጽሐፍ ገዛች።(ምን ገዛች?)

በዚህ ዓረፍተ ነገር ውስጥ «መጽሐፍ» የሚለው ቃል ቀጥተኛ ተሳቢ ነው።

ኢ-ርቱዕ ተሳቢ፡- በዓረፍተ ነገሩ የተከናወነው ድርጊት በተዘዋዋሪ ድርጊቱ የሚያርፍበት አካል ነው። ኢ-ቀጥተኛ ተሳቢን ለማወቅ «ለማን?» ብለን እንጠይቃለን።

ምሳሌ፡- አልማዝ ለወንድሟ መጽሐፍ ገዛች። (ለማን ገዛች?)

በዚህ ዓረፍተ ነገር «ወንድሟ» የሚለው ቃል ኢ-ቀጥተኛ ተሳቢ ነው።

ተግባር 1

ከዚህ ቀጥሎ በቀረቡት ዐረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ተሳቢዎች ርቱዕ ተሳቢ እና ኢ-ርቱዕ ተሳቢ በማለት ለዩ።

ተ.ቁ	የተሰጠ ዐረፍተ ነገር	ርቱዕ ተሳቢ	ኢ-ርቱዕ ተሳቢ
ምሳሌ	መምህሩ ለተማሪው መጽሐፍ ሸለመው።	መጽሐፍ	ተማሪው
ሀ	ጀማል ለንደኛው ሠላምታ አቀረበ።		
ለ	ወፏ ለጫጩቶቿ ምግብ አመጣች።		
ሐ	ዓይናለም ለሰሚራ ስጦታ አበረከተች።		
መ	የአካባቢው ኗሪ ለልማት ገንዘብ አዋጣ።		
ሠ	ራሔል ካሷን ለፈይሰል አቀበለች።		

ተግባር 2

ከዚህ በታች የቀረቡትን ግሶች በመጠቀም፣ በምሳሌው መሠረት ቀጥተኛና ኢ-ቀጥተኛ ተሳቢ ያላቸው ዐረፍተ ነገሮች መስርቱ።

ምሳሌ፡-

1. ሰለሞን ባረጋ፣ በ10000 ሜ. ሩጫ ለኢትዮጵያ ወርቅ አመጣ።

ቀጥተኛ ተሳቢ፡ ወርቅ   ኢ-ቀጥተኛ ተሳቢ፡ ለኢትዮጵያ

ሀ. ገዛ   ሐ. አጨደች   ሠ. አፈላ

ለ. ቆረቆረ   መ. ጋገረ

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዎችው ናቸው።

- ስነ ቃል በርካታ ጠቀሜታዎች ሲኖሩት አንዱ የስነ ቃል አይነት የሆነው እንቅስቃሴ የልጆችን አእምሮ ለማስላትና አካባቢያቸውን እንዲያውቁ ያደርጋል።
- ተረት ለልጆች በመዘናኛነት ከማገልገሉም በተጨማሪ ልጆች በመልካም ስነ ምግባር ታንጸው እንዲያድጉ ጉልህ ሚና አለው።
- ቃላትን ነጣጥሎና አጣምሮ የማንበብ ልምምድ ማድረግ የንባብ ፍጥነትን ከመጨመሩም በተጨማሪ አንብቦ ለመረዳት አስተዋጽኦ አለው።
- የሕይወት ታሪክ አንድ ግለሰብ በሕይወት ዘመኑ ያሳለፋቸውን ነገሮች ከውልደቱ ጀምሮ አሁን እስካለበት ያለበት ታሪኮች የሚቀርቡበት ታሪክ ነው።
- በዓረፍተ ነገር ውስጥ ድርጊቱ የሚያርፍበት አካል ተሳቢ ይባላል። ድርጊቱ በቀጥታ የሚያርፍበት አካል ቀጥተኛ ተሳቢ ሲባል ድርጊቱ በቀጥታ የማያርፍበት ድርጊት ተቀባይ ደግሞ ኢ-ቀጥተኛ ተሳቢ ይባላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. ስነ ቃል ምንድን ነው?
2. ስነቃል ተብለው የሚታወቁት ምን ምን ናቸው?
3. ተረት ከዕንቁቅልሽ በምን ይለያል?
4. የልቦለድ አላባውያን የሚባሉትን ዘርዘሩ።
5. መሰብሰባችንን የሚለውን ቃል ነጣጥላችሁ በመጻፍ አንብቡ።
6. መኮንን ለወንድሙ ብርቱካን አካፈለ። በዚህ ዐረፍተ ነገር ውስጥ ያሉትን
 ርቱዕ ተሳቢና ኢ-ርቱዕ ተሳቢ ለዩ።
7. የአንድን ታዋቂ ኢትዮጵያዊ የሕይወት ታሪክ በአጭሩ ጽፋችሁ፤ ለክፍል
 ጓደኞቻችሁ አንብቡ።

ሙዳዩ ቃላት

ቃላት	ፍቺ
መስሀብ	ሳቢ፣ ማራኪ
መታከት	መድከም፣ መዛል፣ መስነፍ፣ መሰልቸት
መክላት	ክብደት መቀነስ፣ መቅጠን፣ መመንመን፣ መሞገግ
ማሳ	ተደጋግሞ የታረሰ መሬት
ማብረጃ መጠጦችን	ማቀዝቀዣ፣ ማስታገሻ፣ እንደ ጠላ የመሳሰሉ ቀንሶ ማቅረቢያ
ማገገሚያ	ከአንድ ህመም ለመዳን የተለያዩ እንክብካቤዎችና ክትትሎች የሚሰጡበት የህክምና ማዕከል
ምጣኔ ሀብት	የአንድ ሀገር ጠቅላላ ሀብትና እንቅስቃሴው
ረግረግ	ውሃ አካባቢ
ቅጫም	ንጹሕናን ካለመጠበቅ በጸጉር ወይም በልብስ ላይ የሚፈጠር ተባይ
ባልጨት	ስለት ያለው ድንጋይ
ብዝኃ ሕይወት ባላቸው	በየትኛውም ስርዓተ ምኅዳር በሚገኙ ሕይወት ነገሮች መካከል መለያየት
ታደገ	አዳነ፣ አተረፈ፣ ከችግር አወጣ
ንጥረ ነገር	ከአንድ አይነት አቶም የተሰራና ወደ አነስተኛ ንዑስ ክፍሎች ሊከፋፈል የማይችል ቁስ
አማተረ	ተመለከተ፣ አካባቢውን ቃኝ

አርአያ	ምሳሌ፣ አምሳል፣ አብነት
አንቀልባ	ከተለፉ ቆዳ የሚሰራ፣ ለሕጻናት ማዘያ የሚሆን ስስና ለስላሳ ቆዳ
አጀብ	አንድን ሰው የማጀብ ስነ ስርዓት፣ መደነቅ፣ ግሩም ማለት፣ አየ ጉድ ማለት
አጸፋ	ለአንድ ተግባር የሚሰጥ ምላሽ
እልህ	ሞገድ፣ ድፍረት፣ ጭክና
እልፍኝ	ከዋናው ቤት ጀርባ የሚሰራ አነስ ያለ ቤት
ከተሜ	ከተማ አካባቢ የሚኖር ሰው
ክዋኔ	አንድን ድርጊት በአካል እንቅስቃሴ በመታገዝ መተግበር ወይም ማከናወን
ውሻጥምብር	ግራ መጋባት፣ ትርምስምስ፣ ግልጽ ያልሆነ ሁኔታ
ዛጎል	በባህር ውስጥ እና በምድር ላይ የሚኖሩ እንደ ኤሊ ያሉ ፍጥረታት ልብስ፣ ደረቅ፣ ጠንካራ
የብስ	በውሃ ያልተሸፈነ ወይም ደረቅ መሬት
ጀምበር	ጸሐይ
ጅረት	ወራጅ ውሃ
ግብረ ገብ	ምግባረ መልካም፣ እውነተኛ፣ ደግ
ግዳይ	ታዲያ የተገደለ የዱር እንስሳ በድን

ዋቢዎች

ማኅተመ ስላሴ ወልደ መስቀል። (2007)። የብላቴን ጌታ ማኅተመ ስላሴ ወልደ መስቀል ስብስብ ስራዎች። (ማተሚያ ቤት ያልተገለጸ)።

ሰለሞን ሀለፎም ።(1997)። የድርሰት አጻጻፍ። አዲስ አበባ፣ ብራና ማተሚያ ቤት።

በጋሻው ። (2012)። ውፍረት (ያልታተመ)።

ባዬ ይማም። (2002)። አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዎች። አዲስ አበባ፣ አልፋ አታሚዎች።

አለማየሁ ዋሴ ።(2012)። ሰበዝ ። አዲስ አበባ ፋር ኢት ማተሚያ ቤት።

አማረ ማሞ ።(1976)። የቀለም ጠብታ። አዲስ አበባ፣ ኢትዮጵያ መጻሕፍት ድርጅት።

አሌክስ አብርሃም። (2011)። ዙቤይዳ (11ኛ ዕትም)። አዲስ አበባ፣ ማንኩሳ ማተሚያ ቤት

ዘሪሁን አስፋው። (2004)። የስነ ጽሑፍ መሰረታዊያን። አዲስ አበባ ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት።

የዳውሮ ዞን ባል፣ ቱሪዝምና የመንግስት ኮሙኒኬሽን ጉዳዮች መምሪያ። (2008)። ዎንታ መጽሐት፣ ቁጥር 11። አዲስ አበባ፣ ብራና ማተሚያ ድርጅት።

ደበበ ኃይለ ጊዮርጊስ። (2002)። የአማርኛ መርጃ መጽሐፍ። አዲስ አበባ፣ አስቴር ነጋ አሳታሚ ድርጅት።

ደረጃ ገብሬ። (2007)። ተግባራዊ የጽሕፈት መማሪያ (3ኛ እትም)። አዲስ አበባ፣ አቢንት ማተሚያ ቤት።

ዳንኤል ክብረት። (2008)። የሚከራዩ አማት። አዲስ አበባ፣ አግዮስ ማተሚያ ቤት።

ዳኛቸው ወርቁ። (1977)። የጽሑፍ ጥበብ መምሪያ። አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት።

ጌታሁን አማረ። (2007)። የአማርኛ ሰዋስው በቀላል አቀራረብ (13ኛ እትም)። አዲስ አበባ፣ አልፋ አታሚዎች።

ታሪኩ ፋንታዬ። (2008)። አማርኛ ሁሉ ለሁሉ። አዲስ አበባ፣ ፋር ኢስት ማተሚያ ቤት።

የአዲስ አበባ ፖሊስ ኮሚሽን። (2013)። አዲስ ፖሊስ መጽሔት፣ ቁጥር 10። አዲስ አበባ (ማተሚያ ቤት ያልተገለጸ)።

የኢትዮጵያ የዱር እንስሳት ሀብት ገጽታ። (2010)። (ያልታተመ)።

ያሬድ እንግዳ። (2013)። ቴክ ሳይንስ መጽሔት፣ 7ኛ ዓመት፣ 19ኛ እትም። አዲስ አበባ፣ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ቴክኖሎጂና ኢኖቪሽን ኢንስቲትዩት።

ጆርዳና። (2007)። የምግብ አዘገጃጀት ቁጥር አንድ። አዲስ አበባ፣ ሰሊሆም ማተሚያ ቤት።

ጌታሁን አማረ። (2007)። የአማርኛ ሰዋስው በቀላል አቀራረብ (13ኛ እትም)። አዲስ አበባ፣ አልፋ አታሚዎች።

የአማርኛ የፊደል ገበታ

ግዕዝ	ካዕብ	ሣልስ	ራብዕ	ሀምስ	ሳድስ	ሳብዕ
ሀ	ሁ	ሂ	ሃ	ሄ	ሀ	ሆ
ለ	ሉ	ሲ	ሳ	ሴ	ል	ሎ
ሐ	ሑ	ሐ	ሐ	ሐ	ሐ	ሐ
መ	ሙ	ሚ	ማ	ሜ	ም	ሞ
ሠ	ሡ	ሢ	ሣ	ሤ	ሥ	ሦ
ረ	ሩ	ሪ	ሪ	ሪ	ር	ሮ
ሰ	ሱ	ሲ	ሳ	ሴ	ስ	ሶ
ሸ	ሹ	ሺ	ሻ	ሼ	ሽ	ሾ
ቀ	ቁ	ቂ	ቃ	ቄ	ቅ	ቆ
በ	ቡ	ቢ	ባ	ቤ	ብ	ቦ
ተ	ቱ	ቲ	ታ	ቲ	ት	ቶ
ቸ	ቹ	ቺ	ቻ	ቼ	ች	ቾ
ጎ	ጉ	ጊ	ጋ	ጌ	ጎ	ግ
ነ	ኑ	ኒ	ና	ኔ	ን	ኖ
ኘ	ኙ	ኚ	ኛ	ኜ	ኝ	ኞ
አ	ሁ	ሁ	አ	ሁ	አ	አ
ከ	ከ	ከ	ካ	ከ	ክ	ከ
ኸ	ኹ	ኺ	ኻ	ኼ	ኽ	ኾ

ወ	ወ	ዊ	ዐ	ዐ	ው	ዎ
ዐ	ዐ	ዒ	ዓ	ዒ	ዕ	ዖ
ዘ	ዘ	ዚ	ዛ	ዜ	ዝ	ዞ
ዠ	ዠ	ዡ	ዣ	ዤ	ዥ	ዦ
የ	የ	ዩ	ያ	ዮ	ይ	ዮ
ደ	ደ	ዲ	ዳ	ዴ	ድ	ዶ
ጀ	ጀ	ጂ	ጃ	ጄ	ጅ	ጆ
ገ	ገ	ጊ	ጋ	ጌ	ግ	ጎ
ጠ	ጠ	ጡ	ጣ	ጤ	ጥ	ጦ
ጨ	ጨ	ጨ	ጫ	ጫ	ጭ	ጮ
ጰ	ጰ	ጱ	ጰ	ጱ	ጰ	ጱ
ጸ	ጸ	ጹ	ጸ	ጹ	ጸ	ጹ
ፀ	ፀ	፱	፱	፱	ፀ	፱
ፈ	ፈ	ፊ	ፋ	ፈ	ፍ	ፎ
ፐ	ፐ	ፒ	ፓ	ፔ	ፕ	ፖ
ቨ	ቨ	ቢ	ባ	ቤ	ብ	ቦ

የፊደል ቅደም ተከተል

ሀ. የመጀመሪያ ፊደል = ግዕዝ

ሁ. ሁለተኛ ፊደል = ካዕብ

ሂ. ሶስተኛ ፊደል = ሳልስ

ሃ. አራተኛ ፊደል = ራብዕ

ሄ. አምስተኛ ፊደል = ሀምስ

ሀ. ስድስተኛ ፊደል = ሳድስ

ሆ. ሰባተኛ ፊደል = ሳብዕ

የኢትዮጵያ ቁጥሮች

፩	1	፪	2	፫	3	፬	4	፭	5	፮	6	፯	7	፰	8	፱	9	፲	10	
፲፩	፲፪	፲፫	፲፬	፲፭	፲፮	፲፯	፲፰	፲፱	፳	፳፩	፳፪	፳፫	፳፬	፳፭	፳፮	፳፯	፳፰	፳፱	፴	20
፳፩	፳፪	፳፫	፳፬	፳፭	፳፮	፳፯	፳፰	፳፱	፴፩	፴፪	፴፫	፴፬	፴፭	፴፮	፴፯	፴፰	፴፱	፵፩	፵፪	30
፵፩	፵፪	፵፫	፵፬	፵፭	፵፮	፵፯	፵፰	፵፱	፶፩	፶፪	፶፫	፶፬	፶፭	፶፮	፶፯	፶፰	፶፱	፷፩	፷፪	40
፷፩	፷፪	፷፫	፷፬	፷፭	፷፮	፷፯	፷፰	፷፱	፸፩	፸፪	፸፫	፸፬	፸፭	፸፮	፸፯	፸፰	፸፱	፹፩	፹፪	50
፹፩	፹፪	፹፫	፹፬	፹፭	፹፮	፹፯	፹፰	፹፱	፺፩	፺፪	፺፫	፺፬	፺፭	፺፮	፺፯	፺፰	፺፱	፻፩	፻፪	60
፻፩	፻፪	፻፫	፻፬	፻፭	፻፮	፻፯	፻፰	፻፱	ጸ፩	ጸ፪	ጸ፫	ጸ፬	ጸ፭	ጸ፮	ጸ፯	ጸ፰	ጸ፱	፷፩	፷፪	70
፷፩	፷፪	፷፫	፷፬	፷፭	፷፮	፷፯	፷፰	፷፱	፸፩	፸፪	፸፫	፸፬	፸፭	፸፮	፸፯	፸፰	፸፱	፹፩	፹፪	80
፹፩	፹፪	፹፫	፹፬	፹፭	፹፮	፹፯	፹፰	፹፱	፺፩	፺፪	፺፫	፺፬	፺፭	፺፮	፺፯	፺፰	፺፱	፻፩	፻፪	90
፻፩	፻፪	፻፫	፻፬	፻፭	፻፮	፻፯	፻፰	፻፱	ጸ፩	ጸ፪	ጸ፫	ጸ፬	ጸ፭	ጸ፮	ጸ፯	ጸ፰	ጸ፱	፷፩	፷፪	100

፩	100	፱፻	10000
፪፻	200	፳፻፱	20000
፫፻	300	፷፻፱	30000
፬፻	400	፴፻፱	40000
፭፻	500	፷፻፱	50000
፮፻	600	፸፻፱	60000
፯፻	700	፹፻፱	70000
፰፻	800	፳፻፱	80000
፱፻	900	፶፻፱	90000
፲፻	1000	፲፻፱	100000

በደ/ብ/ብ/ህ/ክ/መንግስት ትምህርት ቤቅ